

SONRADAN VE YETKİLİ MAKAM KARARI İLE TÜRK VATANDAŞI OLMANIN BAŞVURU ŞARTLARI (TVK m.11) APPLICATION REQUIREMENTS OF BEING TURKISH CITIZEN BY NATURALIZATION (Turkish Nationality Act Article 11)

F. Elif ÇELİK*

Özet: Kişilerin, doğumdan başka sebeplerle sonradan vatandaşlık edinmeleri, hem bu yeni vasfı yüklenecek yabancılar, ağırlıklı olarak göçmenler, hem de bu yolla vatandaşlık yüklenmiş önceleri kişiler bakımından aralarına kimlerin ne tip şartlarla katılacağı açısından çift yönlü önem taşımaktadır. Bu yolun açılması ve mahiyetinin belirlenmesi, devletler nezdinde de, onları mükemmeliyetçi bir seçiciliğe yöneltecek kadar mühim kabul edilmekte; yetkili makamlar tarafından yoğunlaştırılmış bir titizlikle hazırlanmış olan gereklilikler listesinin adil olup olmadığı sorusunu gündeme getirmekte; yabancıları, sonradan vatandaş kılma kararına, hangi bakış açısıyla hangi ilkelerin yön vereceğinin ya da vatandaşlık talep edenlerden yeni toplumlarına karşı ne tür bir bağlılık göstermelerinin bekleneceğinin saptanması gerekmektedir.

5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu m.11 uyarınca yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığı başvurusunda bulunmak isteyen yabancıların, kendi milli kanununa, vatansız ise Türk kanunlarına göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olma, başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye’de kesintisiz beş yıl ikamet etme, Türkiye’de yerleşmeye karar verdiğini davranışı ile teyit etme, genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden hastalığı bulunmama, iyi ahlak sahibi olma, yeteri kadar Türkçe konuşabilme, Türkiye’de kendisinin ve geçimi ile yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire ve mesleğe sahip olma ile milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama şartlarını birlikte taşıması gerekmektedir. Ancak Kanun’da sayılan şartlara uygunluk, yalnızca başvurma hakkı yaratmakta; vatandaşlık statüsü yetkili makamın takdiri üzerine yüklenilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vatandaşlık, Türk vatandaşlığı, Yabancı, İkamet, Takdir

* Dr. Öğr. Üyesi, Ufuk Üniversitesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, fatmaelif.celik@ufuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0373-5494, Makale Gönderim Tarihi: 19.03.2021, Kabul Tarihi: 20.03.2021

Abstract: The fact that people acquire citizenship after birth has an importance from the perspective of who will join them under what conditions both for foreigners, who will hold the new status, predominantly immigrants and former citizens who have been naturalized in this way. Opening of this legal path and to determine its essence is also considered important by states enough to direct them to a perfectionist selectivity; it raises the question of whether the list of requirements, which has been meticulously prepared by the authorities, is fair or not. It should be legally framed that what kind of principles will guide the decision of naturalizing or what kind of allegiance will be expected from those who seek citizenship to their new society.

In accordance with the Turkish Nationality Act, Number 5901, article 11, foreigners who wish to apply to become a Turkish citizen by the decision of the competent authority shall be in the age of majority and have the capacity to act either according to his/her own national law or, if he/she is stateless according to Turkish law; have been resident in Turkey without interruption for five years preceding the date of his/her application; have affirmed by his/her behaviour that he/she has decided to settle in Turkey; have no disease constituting an obstacle in respect of public health; be of good moral character; be able to speak a sufficient level of Turkish; have income or profession to provide for maintenance for himself/herself and his/her dependants in Turkey; have no quality constituting an obstacle in respect of national security and public order. However, compliance with the conditions listed in the Law only creates the right to apply; citizenship status is imposed at the discretion of the competent authority.

Keywords: Citizenship, Turkish Nationality, Foreigner, Residence, Discretion

I. GİRİŞ

Vatandaşlık, toprağı paylaşmaya dayalı içkin bir nosyondan öte; hukuki, siyasi ve sosyal ilişkileri taşıyan, değişe[tirile]bilir nitelikli bir statü olup; şartları ve hükümleri, egemenlik hakkı kullanılarak idari otorite tarafından tek taraflı belirlenen bu statünün edinilme yolları, ülkeden ülkeye farklılaşabilmektedir.

Kişi ile devlet arasındaki vatandaşlık bağı, doğum anında ve doğum dolayısıyla aslen kurulabileceğı gibi; doğumdan başka bir sebeple sonradan da kurulabilmektedir. Kaideten, doğumla vatandaş olanlar ile sonradan vatandaş olanlar arasında vatandaşlık statüsünün içerdiği haklardan faydalanmak ve yükümlölükleri yerine getirmek konusunda bir fark bulunmamakla birlikte; bu vasfın kişiye yüklenmesinde aranan şartlar yönünden bakıldığında, terazinin aynı ağırlıktaki kefelerle tartılmadığı görölmektedir.

Bu makale konusunun çalışılma bağlamı, sonradan ve yetkili makam kararı ile Türk vatandaşı olmanın başvuru şartlarının makul bir seçicilik anlayışını temsil edip etmediğinin araştırılmasıdır. Dolayısıyla, Türk vatandaşlığını sonradan ve yetkili makam kararı ile olağan yoldan temin eden şartların, karşılaştırmalı olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Makalede, yalın bir plânla, ilk olarak sonradan ve yetkili makam kararınca Türk vatandaşlığı olmayı temin eden hukuki imkânın kavramsal olarak ele alınmasına; ardından başvuru şartları ve usulünün irdelenmesine gayret edilmiş; bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

II. İFADE SARMALI

Vatandaşlık hukukunda gerçek kişilerin, başvuru şartı ile, sonradan ve yetkili makam kararı üzerine vatandaşlık edinmelerine Fransızca *“naturalisation”*, İngilizcede *“naturalization”*, Almancada *“naturalisierung”*, İspanyolcada *“naturalización”* denilmektedir.¹ Bir devletin, doğumdan başka bir sebeple, tebaasını oluşturma yollarından bir tanesi olarak benimsenen bu tip vatandaşlığa Osmanlı Türkçesinde *“telsik”* denilmiştir. Telsik, Arapçada *“kavuşturma”* anlamına gelmektedir.² O hâlde vatandaşlık hukuku bakımından telsik, kanunun belir-

¹ Teorik açıdan, göçmenlerin ya da daha genel olarak bir devletin siyasal birliği dışındaki kişilerin, başvurularına binaen vatandaş edilme yolu ile o topluluğun tam üyesi hâline geçmelerini mümkün kılan, dönüştürücü bir yoldur. Ancak vatandaşlığın sonradan yetkili makam kararı ile oluşturulması, yani *“naturalization”* kavramı, aynı zamanda paradoksaldır; zira vatandaşlık statüsünün bu şekilde oluşumunda *“doğal olarak (natural)”*, yani kendiliğinden gerçekleşen bir husus bulunmamaktadır. Bu çelişki, hukuki pencereden bakıldığında vatandaşlığın, usul yüklü bir çizgide edinilmesi sebebi ile daha da belirginleşmektedir. Naturalization kavramında anahtar kısım, vatandaşlık statüsünü talep eden kişinin bu isteğinin yetkili makamın kararı ile neticelendirilmesidir. Bu bakımdan vatandaşlık statüsünün otomatik olarak oluştuğu veya başvuru sahibinin niyet açıklamasında bulunmasını gerekli tutmayan *ex lege* usuller ile yalnızca ilgili kişinin tek taraflı sözlü ya da yazılı eylemine dayanan beyan veya seçme hakkının kullanılmasından ayrılmaktadır. Sara Wallace Goodman, *Naturalisation Policies In Europe: Exploring Patterns Of Inclusion and Exclusion*, EUDO Citizenship Observatory, 2010, s.2-3.

² Telsik, iltisak kelimesi ile ortak kök olan [-ışk]’tan; iltisak kelimesi ise [lüşuk]’tan gelmektedir. İltisak kelimesi, yapışmak, bitişmek, kavuşmak anlamlarına sahiptir. Yaşar Çağbayır, *Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı-Büyük Türkçe Sözlük*, Cilt 9, Ötüken Yayınevi, 2016, s.5730; (Erişim) <https://archive.org/details/ArapaTrkeSzl-/page/n805/mode/2up?q=%C4%B1kl> - ET:30.12.2020. Vatandaşlık hukuku ile ilgili eski kaynaklarda telsik kelimesinin

lediği şartları sağlayan bir yabancıнын, yetkili makamın kararı/kabulü ile, talep ettiği devletin vatandaşlığına kavuşturulmasıdır. Diğer ifade ile telsik, bir kişinin vatandaşı olarak doğmadığı bir ülkenin vatandaşı kılınmasıdır.³ Türk hukuk doktrinde telsik dar kapsamı ile, yani vatandaşlık statüsünün sonradan izafesinde ilgili kişinin talebinin yetkili makamın kararı ile karşılandığı usul anlamında kullanılmaktadır.⁴

Teksik, gerek cumhuriyet öncesi Tabiiyeti Osmaniye Kanunnamesi'nde gerekse cumhuriyet dönemi 1312,⁵ 403⁶ ve 5901⁷ sayılı Türk Vatandaşlık Kanunlarında geçen bir terim değildir. Telsik, hukuki bir terim olarak yalnızca 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'te⁸ yetkili makam kararı ile kazanma kavramının, ikâme edilebilir eş kavramı olarak, hüküm başlıklarında kullanılmıştır.⁹

sözlük anlamı, bir kişinin mensup olduğu kabileden ayrılıp diğer bir kabileye iltihak etmesi biçiminde ifade edilmiştir. Osman Fazıl Berki, Devletler Hususi Hukuku, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1949, s. 67; Hicri Fişek, Türk Vatandaşlık Hukuku, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara, 1959, s.53; Erdoğan Göğer, Türk Tabiiyet Hukuku, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972, s.57.

3 "Telsik, öyle bir hakimiyet tasarrufudur ki onunla devlet, bir ecnebiyi tebaası arasına alır". Muammer Raşit Seviğ, Vedat Raşit Seviğ, Devletler Hususi Hukuku, İsmail Akgün Matbaası, 3.Bası, İstanbul, 1962, s.91. Bir başka bakış açısından telsik, bir kişinin, mensup olmadığı bir devletin vatandaşlığını talep ve bu devletin mevzuatının tespit ettiği şartlara uygun olarak mezkûr tabiiyeti iktisap etmesidir. Fişek, s.53.

4 Geniş anlamı ile telsik, doğum olayı haricindeki nedenlerle vatandaşlık kazanılmasına ilişkin tüm halleri ifade etmektedir. Örneğin, ana ya da babasına vatandaşlık verilmesi sebebiyle küçük çocuğun veyahut eşin aynı vatandaşlığı kazanması; hatta arazi terk ve ilhakı gibi uluslararası sözleşmelere bağlı olarak vatandaşlık statüsünün değişmesi geniş anlamı ile telsik olarak yorumlanmaktadır. Rona Aybay, Vatandaşlık Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s.113-114. Doktrinde telsikin, Türk vatandaşlığının sonradan ve yetkili makam kararına bağlı olarak ilk defa elde edilmesini karşılayan bir anlamı bulunduğu; buna karşılık daha önce Türk vatandaşı olup da Türk vatandaşlığını kaybetmiş olanların yeniden Türk vatandaşı olmalarının telsik olarak kabul edilmemesi gerektiği ifade edilmektedir. Bilgin Tiryakioğlu, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısına Göre Vatandaşlığın Yetkili Makam Kararı ile Kazanılması, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu-29 Şubat 2008, Bildiriler Kitabı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s.81.

5 RG: 04.06.1928 (T); 904 (S)

6 RG: 22.02.1964 (T); 11638 (S)

7 RG: 12.06.2009 (T); 27256 (S)

8 RG: 01.07.1964 (T); 11742 (S)

9 11.02.1964 Tarihli ve 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik Birinci Bölüm İkinci Kısım: "Yetkili Makam Kararı ile Kazanma (Telsik)", 10.maddenin üst başlığı: "Genel Olarak Vatandaşlığa Alınma (Adi

1312 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda, vatandaşlık izafesine yönelik terminolojiye bakıldığında asli ve müktesep vatandaşlık terimlerinin kullanıldığı görülmektedir. Kanun koyucu, Türk vatandaşlığının, ana-baba ve doğum yeri itibari ile yüklenmesinin dışındaki diğer yolları, kesp hâline ilişkin tutmuştur. Bu bakımdan yetkili makam kararına dayalı olarak iktisap edilen vatandaşlık, 5.maddede “müktesep” vatandaşlık olarak ifade edilmiştir. Bu yolla gerçek kişiler, esastan sahip oldukları vatandaşlıklarını, bir takım sebep ve hâllere dayalı olarak sonradan değiştirerek başka bir devletin vatandaşlığına geçmiş olmaktadır. 1312 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda müktesep vatandaşlık üç biçimde gerçekleşmektedir. Dönemin doktrini tarafından,¹⁰ ikamet şartını temel alan müktesep vatandaşlığı (m.5) ifade etmek üzere “adi telsik”, ikamet şartından bağışlanmış müktesep vatandaşlığı (m.6) ifade etmek üzere, altıncı maddenin başlığı ile uyumlu olarak, “fevkalade telsik” ve Türkiye’de doğan yabancı çocuklar bakımından geçerli müktesep vatandaşlığı (m.3-4) ifade etmek üzere “kolaylıklı telsik” kavramları kullanılmıştır.

Vatandaşlığın izafesine yönelik olarak 403 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun terminolojisi, 1312 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu'nunkinden farklıdır. Kanun koyucunun, Türk vatandaşlığının oluşumunu, “kazanma” kavramını kullanarak açıkladığı görülmektedir.¹¹ Türk vatandaşlığı, kazanılan bir vasıf olarak kanun yolu ile, yetkili makam kararı ile ya da seçme hakkı ile gerçekleştirilmektedir. Hâlbuki “kazanma” kelimesinin, oluş eylemi özelliği yani

Telsik”, 11.maddenin üst başlığı: “İstisnai Vatandaşlığa Alınma (Fevkalade Telsik)”.

¹⁰ Abdülhak Kemal Yörük, Devletler Hususi Hukuku, C.I, Tan Matbaası, İstanbul, 1938, s.127; Berki, s.77; Fişek, s.56-65; Seviğ, Seviğ, s.92.

¹¹ Doğumla vatandaş olmayı (acquisition of nationality at birth) ya da sonradan vatandaş hâline geçmeyi (acquisition of nationality after birth) karşılaması itibariyle gerçek kişilere vatandaşlık statüsünün yüklenmesi Fransızca ve İngilizcede, “acquisition” kelimesi ile ifade edilmektedir. Latince “acqisito” olan bu kelime, özellikle bir bilgi ya da beceri elde edilmesine yönelik eylem demektir ve aramak (seek) anlamına sahip “quarerere” fiilinden türemiştir. Bu bağlamdan bakıldığında “acquisition” kavramının Türkçedeki dengi, tam olarak “kazanmak” değildir; çünkü “kazanmak” kelimesinin TDK Güncel Sözlük'teki ilk anlamı, iktisadidir ve kazanç sağlamak biçiminde ifade edilmiştir. “Kazanmak” kelimesinin ikinci anlamı, olumlu bir sonuç elde etmektir. İkinci anlamı itibariyle kazanmak kelimesinin, etimolojik olarak toprak kazılarak (kazgan/kazığ) elde edilmiş maldan geldiği görülmektedir. Kazanmak kelimesinin ancak dördüncü anlamında edinmek, sahip olmak kavramları karşımıza çıkmaktadır.

öznenin iradesi dışında bir durumdan başka bir duruma geçişi ifade ettiği ve eylemin edilgenliği hatırlandığında, tam olarak doğum sebebine dayanan asli vatandaşlığı karşılamadığı gibi seçme hakkı kullanılarak ulaşılan sonraki vatandaşlık durumunu da karşılamadığı düşünülmektedir.

403 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda Türk vatandaşlığının yetkili makam kararı ile kazanılması, kanun yolu ile ve seçme hakkı ile kazanmadan ayrı bir yol olarak tasnif edilmiş olmakla birlikte bu yolun kendi içindeki sınıflandırmasında ifade bütünlüğüne dikkat edilmemiştir. Yetkili makam kararı ile kazanılan Türk vatandaşlığının, genel olarak vatandaşlığa alınma, istisnai vatandaşlığa alınma ve yeniden vatandaşlığa alınma biçiminde gerçekleştiği; kanun koyucunun burada *"kazanma"* kelimesinden vazgeçerek, *"alınma"* kelimesini benimsediği görülmektedir. *"Alınma"* kelimesinin, eylemin niteliği ve çatısı göz önünde bulundurulduğunda vatandaşlık vasfının sonradan ve yetkili makam kararı ile oluşumunu, esas yönünden, karşıladığı görülmektedir. Bununla birlikte kelime, *"alma işi yapmak"* biçimindeki ilk anlamı üzerinden düşünüldüğünde yalnızca yetkili makamın kararını çağrıştırmakta, bu yönüyle vatandaşlık tevcih edilmiş olmakta; elde edilmek biçimindeki ikinci anlamı üzerinden düşünüldüğünde ise yalnızca kişinin iradesi ön plâna çıkmakta ve bu yönüyle subjektif bir kamu hakkının varlığına işaret etmektedir.

Hâlen yürürlükte olan 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun, vatandaşlığın izafesini, mülga vatandaşlık kanunlarındaki temel anlayış doğrultusunda doğum olayına ve doğum dışı nedenlere bağladığı; vatandaşlık vasfının oluşumunu, yine, *"kazanma"* kelimesi ile açıkladığı görülmektedir. 403 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu'ndan farklı olarak Türk vatandaşlığının sonradan ve yetkili makam kararına dayalı olarak elde edildiği durumlar bakımından *"kazanma"* - *"alınma"* kelimelerinin tercihi sebebiyle oluşmuş anlam ikiliğinin giderildiği ve Türk vatandaşlığının bu yolla oluşmasına imkân veren tüm durumlar bakımından (m.11, m.12, m.13, m.14 ve m.16) *"kazanma"* kavramının, ortak kavram olarak benimsediği anlaşılmaktadır. Kanun'un ikinci bölümünde hükme bağlanan tüm hâller bakımından cereyan eden hadise *"kazanma"* hadisesidir. Oysaki yukarıda da izah edilmeye çalışıldığı üzere, *"kazanma"* doğrudan gerçekleşmek veya sonradan yapılmak anlamlarını kapsayıcı bir kavram değildir. Lisanımızda meydana gelmek,

varlık kazanmak, gerçekleşmek ya da yapılmak anlamlarının karşılığı olarak kullanılan kelime “*olmak*”tır. Vatandaşlığın hukuki ve siyasi bir bağlılık¹² durumuna vücut vermesi sebebiyle, yetkili makam kararı ile sonradan vatandaş kılınmanın, vatandaş olmayı sağlayan yollardan bir tanesi olarak tanzim edilebileceği; hatta mevcut 10. maddedeki düzenleme göz önünde bulundurulduğunda vatandaşlık vasfının, bahsedilen bir statü/vasıf olarak vurgulanabileceği düşünülmektedir.¹³

¹² Vatandaşlık, politik bir varlık (devlet) ile mensupları arasındaki, resmileştirildiği kadar pratikleştirilmiş, medeni, siyasi ve sosyal yönlü bir ilişkidir. Son yüzyılda gelişmekte olan temsili demokrasilerde, erkeklerin egemenliğine inhisar edilmiş vatandaşlık kavramına, kadınların ve yabancıların dahil edilip edilmeyeceği tartışmalarının aşılması ile birlikte vatandaşlık, bir devletin kişi unsurunu oluşturan herkesi kapsayan bir anlam kazanmıştır. Vatandaş, eşitlik belirten bir kelime olup; Aristoteles’in aktivist bakış açısından “yöneten ve sırası ile yönetilen kişidir”. Bu bağlamdan yaklaşıldığında vatandaşlığın altında belirtilen hak ve yükümlülükler, eşitlikçi dilde ve genele yönelik ifade edilmekte; cinsiyet, ırk, sınıf, etnik köken farklılıkları nazara alınmaksızın, sahiplenici retorik ile bir bayrağa olan bağlılık biçiminde betimlenmektedir. Thomas Humphrey Marshall, *Citizenship and Social Class In Citizenship and Social Class: And Other Essays*, Cambridge University Press, 1950, s.84; Claudia Wiesner, Anna Björk, “Citizenship In Europe After World War II-The Challenges Of Migration and European Integration”, *Contributions To The History Of Concepts*, Summer Vol. 9, No. 1, 2014, s.52; Linda K.Kerber, “The Meanings Of Citizenship”, *The Journal of American History*, Vol. 84, No. 3, 1997, s.834. Vatandaşlık, şekli içeriği itibariyle vatandaş olan gerçek kişi ile devlet arasındaki karşılıklı hak ve yükümlülükleri ihtiva eden hukuki ilişkiye işaret ettiği için o devlete aidiyeti; maddi içeriği itibariyle gerçek kişiye ait bir niteliğe işaret ettiği için kişi yönünden bir hukuki statüyü ifade etmektedir. Uluslararası hukukta kabul gördüğü üzere vatandaşlık, kişisel ilişkinin ötesinde bir gerçek kişi ile egemen bir devlet arasındaki siyasi ve hukuki bağıdır. Kay Hailbronner, *Nationality In Public International Law and European Law, Acquisition and Loss Of Nationality Volume 1: Comparative Analyses*, Book Editor(s): Rainer Bauböck, Eva Ersbøll, Kees Groenendijk and Harald Waldrauch, AUP, Rotterdam, 2006, s.35; Nihal Erdener Uluocak, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, İstanbul, 1968, s.5-6; Fişek, s.9; Seviğ, Seviğ, s.53; Göger, s.5; Aybay, s. 2, 20; Vahit Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 11.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2012, s.24; Gülin Güngör, *Tabiiyet Hukuku-Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler*, 7.Bası, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2019, s.1; Ergin Nomer, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2019, s.21. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda bu husus, “Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür” biçiminde ifade edilmiştir (m.66/1).

¹³ Bu itibarla, kanun koyucunun dikkatine sunmak üzere, 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’ndaki gibi yalın biçimde “Türk Vatandaşlığı” ya da “Türk Vatandaş Olma” başlığı ile takdim edilerek bölümlene yapılmasının; sonradan oluşan Türk vatandaşlığını kendi içinde, yetkili makamın ihsanı ile yüklenmesi sebebiyle bahsedilen bir statü olduğunu vurgulamak için yetkili makam takdiri ile ve seçme hakkı kullanılarak Türk vatandaşı olma biçiminde tasnif edilerek; yetkili makamın takdiri ile sonradan Türk vatandaşı olacak kişilerin de kendi içinde ilk defa Türk vatandaşı olacak kişiler ve yeniden Türk vatandaşı olacak kişiler olmak

III. MAHİYET

Kişilerin, doğumdan başka sebeplerle sonradan vatandaşlık edinmeleri, hem bu yeni vasfı yüklenecek yabancılar, ağırlıklı olarak göçmenler, hem de bu yolla vatandaşlık yüklenmiş önceki kişiler bakımından aralarına kimlerin ne tip şartlarla katılacağı açısından çift yönlü önem taşımaktadır. Bu yolun açılması ve mahiyetinin belirlenmesi, devletler nezdinde de, onları mükemmeliyetçi bir seçiciliğe yöneltmek kadar mühim kabul edilmekte; yetkili makamlar tarafından yoğunlaştırılmış bir titizlikle hazırlanmış olan gereklilikler listesinin adil olup olmadığı sorusunu gündeme getirmekte; yabancıları, sonradan vatandaş kılma kararına, hangi bakış açısıyla hangi ilkelerin yön vereceğinin ya da vatandaşlık talep edenlerden yeni toplumlarına karşı ne tür bir bağlılık göstermelerinin bekleneceğinin¹⁴saptanması gerekmektedir.

Bir yabancıyı, sonradan vatandaş kılma, devletin, kendini temsil eden topluluğu tasarlamak konusunda sahip olduğu kudreti menşe alan; her devletin kendi öz takdirine kalmış ulusal karakterde hukuksal bir işlem olarak nitelendirilmektedir.¹⁵ Devletler, vatandaşlık

üzere ikili bir ayrıma tabi tutulmasının, kavramlar üzerinden doğan sarmalı gideceği düşünülmektedir.

- ¹⁴ Bir görüşe göre, bilhassa göçmen yabancılar, kendilerini biz ve onlar kutuplaştırmasından sıyrarak halihazırda biz durumuna geçmiş olan insanlarla özdeşleşmeli ve paydaşı oldukları ortak kimliklerine duygusal açıdan bağlanmalıdır. Dolayısıyla burada vatandaşlık talep eden tarafından gösterilmesi gerekli bir çabanın varlığı, araştırma konusu kabul edilmelidir. Diğer bir görüşe göre ise devletler, yine özellikle göçmen yabancıları ağırlıklı olarak merkeze koyan ve sonradan vatandaşlığa geçişi kolaylıkla temin eden yönetim modelleri plânlamalı; geçiş sürecindeki yabancıların, kamusal ve sosyal kurumlara değer vermelerini geliştirerek bu kişilerin, kendilerini evlerindeymiş gibi doğal olarak hissetmelerini sağlamalıdır. Bu iki görüşünün kesişim kümesinde, stratejik olarak, sorgusuz-sualsiz bir varsayım yer almaktadır. Buna göre; bir yabancının sonradan vatandaşlık vasfı edinebilmesi için mutlaka önce belirli tutumları benimsemesi, bazı davranış şartlarını yerine getirmesi gerekmektedir. Böylelikle, uzun süredir göçmen olup da içinde yaşadıkları topluma hâlen yeterli seviyede bağlılık geliştirmemiş ya da uyum sağlamamış bulunanların vatandaşlık taleplerinin reddedilmesinin haklı gerekçesi yaratılmış olmaktadır. Öte taraftan aynı beklentinin doğumla asli olarak vatandaşlık yüklenmiş olup da sosyalleşme ve kimlikleşme sürecini, bahse konu yabancılar gibi, aynı toplumda aynı zaman diliminde birlikte geçirenler için de aranmayışı çelişkili kabul edilmektedir. Eğer, bu bir entegre olma ya da uyumlaşma meselesi ise, durum süreçten ibarettir ve deneyimleme zamanı, doğumla vatandaşlık statüsü yüklenmiş kişiler bakımından da eşittir. Jonathan Seglow, "Arguments For Naturalisation", Political Studies: Vol. 57, 2009, s. 788-790.

- ¹⁵ Karl Doehring, Genel Devlet Kuramı, Çev. Ahmet Mumcu, İnkılap Kitabevi, An-

vasfının kapsamını, diledikleri gibi belirleme ve genişletme imkânını haizdir; bu durum uluslararası hukukta “*vatandaşlık konusunda devletin serbestliği doktrini*” (*doctrine of the freedom of states in matters of nationality*)¹⁶ ya da “*mahfuz yetki*” (*exclusive domestic jurisdiction*)¹⁷ olarak tanımlanmaktadır.¹⁸

kara, 2001, s.31.

¹⁶ Ian Brownlie, *Principles Of Public International Law*, Oxford University Press, 4th Edition, 1996, s. 381.

¹⁷ İç yetki (domestic jurisdiction) ifadesi, Birleşmiş Milletler Antlaşması m.2/vii’de “işbu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletlere herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi üyeleri de bu türden konuları işbu Antlaşma uyarınca bir çözüme bağlamaya zorlayamaz; ancak, bu ilke yedinci bölümde öngörülmüş olan zorlayıcı önlemlerin uygulanmasını hiçbir biçimde engellemez” hükmünde geçmekle birlikte bir kavram olarak, devletler nezdinde bugün anlaşıldığı şekli ile, ilk kez Milletler Cemiyeti Mutabakat Metni’nde, somutlaştırılmaksızın, tasarlanmıştır (m.15/viii). Hangi konuların, iç yetki kavramı ile ilişkilendirileceğine yönelik olarak özellikle ulusal çıkarların garantisi, göçmenlik politikaları, koruyucu tarifeler, tahkim gibi siyasi-hukuki ek-sende yoğun tartışmalar yaşanmış olmakla birlikte vatandaşlık konusunda arafta kalınmamıştır. Böylesi net bir kabulün gerisinde, 19. yüzyılın sonlarında Weis, Blunschli, Cogordan, Rivier gibi yazarların, kişilere, vatandaşlık vasfını yüklemenin, devletlerin tek başlarına karar verecekleri bir konu olduğuna sürekli işaret etmelerinin yer aldığı değerlendirilmektedir. Bugün itibarıyla hâlen sürdürülen uzlaş, vatandaşlık izafesinin, çerçevesi uluslararası hukuk tarafından çizilmiş ve fakat düzenlemesi devletlerin iç hukuklarına saklanmış “a sine qua non” bir konu olduğudur. Juss S. Satvinder, “Nationality Law, Sovereignty, and the Doctrine Of Exclusive Domestic Jurisdiction,” *Florida Journal of International Law*, 9, No. 2, 1994, s.226-231. Bu bakımdan iç yetki kavramı, vatandaşlık hukuku alanında mahfuz (réservé) ya da münhasır (exclusive) yetki biçiminde ifade olunmaktadır. Mahfuz yetkinin sınırlarının, uluslararası hukuktaki gelişmelerle bağıntılı olduğu hususu ilk defa Uluslararası Sürekli Adalet Divanı’nın 1923 yılında verdiği Tunus ve Fas vatandaşlığı tavsiye kararında belirtilmiş; bu yaklaşım yedi sene sonra Vatandaşlık Kanunlarına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında La Haye Sözleşmesi’nde yinelenmiştir. UNHCR, *Nationality and Statelessness: A Handbook for Parliamentarians*, France, 2005, s.8. Her devletin, takdir hakkına dayalı olarak vatandaşlık vasfının tanımlanması işlemlerinde, hakkın kötüye kullanılması hâlinin en üst sınırı, itiraz konusu oluşturabilmektedir. Zira, vatandaşlık izafesine yönelik işlemlerde de ona dayanak tutulacak bir noktaya gereksinim duyulmaktadır; en aşağı, vatandaşlık talebinde bulunanın insan haklarına aykırı olarak zorla başka bir devletin vatandaşlığında tutulması gibi bir başvurunun varlığı gerekmektedir. Doehring, s.31. Devletlerin, vatandaşlık izafesinde serbest ve saklı yetkilerinin bulunduğu ancak bunun uluslararası hukuka uygun biçimde kullanılması lüzumu üzerinde önemle durulması, vatandaşlığın uluslararası yönüne ve uluslararası hukukun vatandaşlık hukuku alanında da üstünlüğüne dikkat çekilmesi anlamına gelmektedir. Gülin Güngör, “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi”, *Prof. Dr. Yılmaz Altuğ’a Armağan*, 17-18 MHB, Sayı 1-2, İstanbul, 1999, s.232.

¹⁸ Vatandaşlık izafesi, yalnızca devletlerin uhdesinde bir konu olup egemenlik kavramının iç yüzü (internal aspect of sovereignty) ile ilgilidir. İç egemenlik kavramı ise kendi içinde devlet iktidarının kendisi ve iktidarın niteliklerini ifade eden

Kişilerin, doğumdan başka sebeplerle sonradan vatandaşlık edinmeleri, devletler tarafından, vatandaşlığın bir hak olarak yaratılması (*acquisition by entitlement*) ya da vatandaşlığın bir statü olarak yetkili makamın takdiri ile bahşedilmesi (*acquisition by discretionary granting*) şeklinde gerçekleşmektedir. İlk esas, Common-law hukukunda asırlardır bir gelenek olarak uygulanmakta;¹⁹ ikinci esas ise Kıta Avrupası hukuk sistemine mensup devletler tarafından benimsenmektedir.²⁰

Sonradan edinilen vatandaşlık vasfının bir hak olarak yaratılması esasında, yaklaşımı besleyen dört farklı bakış açısı bulunmaktadır. Katkıyı esas alan (*contribution argument*) bakış açısı uyarınca yaşamlarını uzun süredir belirli bir toplumda sakin olarak sürdüren göçmen yabancılar, birlikte yaşama sundukları sosyal katkıları sebebiyle *prima facie* vatandaş olmalıdırlar. Bir diğer ifade ile bu kişilerin, vatandaş olmalarına yönelik temel hakları, birtakım şartlarla tesis edildikten sonra, toplum hayatına katkı sunmalarına rağmen onları, vatandaşlık hakkından mahrum bırakmanın haklı gerekçesi bulunmamakta-

iki anlama bölünmekte; vatandaşı belirleme bakımından kural koyma yetkisi ile ilişkili bulunduğundan burada iç egemenlik kavramı ilk anlamı ile kabul edilmektedir. Kemal Gözler, *Devletin Genel Teorisi*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2017, s.81-82; Rona Aybay, Elif Oral, *Kamusal Uluslararası Hukuk*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016, s.263. Doktrinde, her devletin, vatandaşlarını kendi belirleme yetkisinin, milli hukuk düzenleri tarafından benimsenmiş ve fakat açıkça hükme bağlanmamış bir genel hukuk ilkesi olarak değerlendirilmeye uygun olduğu belirtilmektedir. Güngör, *Tabiiyet Hukuku*, s.13-14.

19 Common Law'a atfedilen pragmatik değerlendirme kıstasında hak kazanmanın temeli, Oliver Wendell Holmes'e ait "uzun süredir zevk alınarak ve ait kılınarak kullanılan her şey ister eşya ister görüş olsun, insanın varlığında kök salmaktadır" sözü uyarınca kök salma fikrinden paye almaktadır. Kökleşmeyi merkeze alan bu yaklaşım, aynı zaman, aynı ilişkiler ve aynı beklentilerde bir süre sonra hukuki açıdan yasal statüde bir değişiklik yapılması zorunluluğunu doğurmakta; hatta demokratik toplumlarda somut ve kapsayıcı bir katılım idealini gerçekleştirmeye yönelik yöntem yaratılmasını önermektedir. Ayelet Shachar, "Earned Citizenship: Property Lessons for Immigration Reform", *Yale Journal Of Law & The Humanities*, 23, No. 1, 2011, s.113-114.

20 Avrupa'da, insan hakları hukukundaki gelişmelere ve uygulamalara paralel seyrirde, belirli kategorilerdeki yabancılara, yargı yoluna başvurma imkanını doğuran hukuki bir bağlanma tevcih edilerek ve sonradan yetkili bir makamın kararı ile vatandaşlık vasfının, bireysel şekilde yüklenmesinin kabul edildiği görülmektedir. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde sonradan vatandaşlık yüklenmesinde dilsel özene dikkat edilerek özellikle m.6/1v'te bahsi geçen yedi grup kişi yönünden vatandaşlığın, kolaylaştırılmış şekli ile bir hak olarak değil ve fakat tevcih edileceği ifade edilmiştir. Hailbronner, s.58; Güngör, *Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi*, s.238.

dır. Bu bakış açısından “katkı” kavramının ölçülebilirlik cetveli geniş açılmalı; örneğin çocuk yetiştiren ve çalışmayan ebeveynler, yetiştirdikleri çocukların gelecekte iş gücüne dahil olup verim üretecekleri düşünüldüğünde, toplumsal katkısı olan kişilerden görülmelidirler.²¹

Üyelik kavramını esas alan (*membership argument*) bakış açısı uyarınca herkesin toplumsal yaşamdaki amaç ve çıkarları bir noktadan sonra aynılaşmaktadır. Joseph Carens tarafından temellendirilen fikri dayanak uyarınca, göçmen yabancılar, bulundukları ülkenin vatandaşları ile birlikte yaşamakta oldukları için, o ülkenin insan topluluğunu oluşturan bireylerden biri hâline zaten gelmekte ve bu durum vatandaşlık bakımından, ahlaki prensipte, onlar lehine bir hak yaratmaktadır. Yerleşik göçmenlere vatandaşlık verilmediği takdirde siyasi otoritenin iktidar olma kuvvetini, yönetilenlerin rızasından alması gerekliliği yönündeki ilke zayıflamakta; devam etmekte olan ikamet, sonraki vatandaşlığın nasıl olması gerektiğini yönlendiren tek kaide olmaktan çıkmaktadır.²²

Saygıyı esas alan (*respect argument*) bakış açısından, vatandaşlığın ampirik varsayımı, bu vasfın ayrım gözetmeyen bütüncül bir statü olarak kabulünü zorunlu tutmakta; felsefi temeli ise ahlaki açıdan eşitlik ilkesine yaslanmaktadır. Bu düşüncede, siyasal toplum, çok yönlü kurumsal bir ağa benzetilmekte, günlük yaşamda aynı süreçlerden geçen herkesin bu ağa, aynı fırsatlarla katılmaları ve imkanlardan faydalanmak hususunda yalnızca insan olma olgusun nazara alınması gerekliliğinin altı çizilmektedir. Bir diğer anlatım ile sosyal yaşama tüm unsurları ile adapte olmuş kişilerin vatandaşlık haklarına saygı gösterilmesi lüzumu; bu kişilerin ne yaptıklarından, neyi başardıklarından ya da pozisyonlarından değil; sırf insan olmalarından kaynaklanmaktadır.²³

Sonradan edinilen vatandaşlık vasfının bir hak olarak yaratılmasında, cebri esas alan (*coercion argument*) bakış açısı uyarınca göçmen

²¹ Jonathan Seglow, “Arguments for Naturalisation”, *Political Studies*, Vol. 57, 2009, s. 791.

²² Seglow, s. 794. Carens’in düşünsel temelini attığı sosyal üyelik görüşü üzerine ayrıntılı bilgi için bkz. Peter C. Meilaender, “Liberalism and Open Borders: The Argument of Joseph Carens”, *International Migration Review*, 33, No. 4, 1999, s.1062-1081.

²³ Seglow, s. 797-798.

yabancılar, vatandaş olma hakkını kendileri için yaratan devletlerin hukuk düzeninin bir parçası hâline geldiklerinde hukukun zorlayıcı gücünün etkinliği, onlar için de geçerli olmaktadır. Asimetrik problemlerle ilgilenmeyen söz konusu esasın temelinde basit bir anlayış yer almaktadır. Buna göre, gönüllü olarak göç edilen ülkelerin hukuk düzenlerine tabi olan yabancıların, vatandaşlık hakkı elde etmelerinin beraberinde getirdiği sonuç, bu kişilerin hukuk düzenini değiştirme iradesi /gücü olarak kabul edilen oy verme hakkına da eriştiklerinin kabulüdür.²⁴

Vatandaşlığın, sonradan ve bir statü olarak yetkili makamın takdiri ile bahşedilmesine yönelik esasın gerisinde ise devletlerin egemenlik hakkı yer almaktadır. Buna göre, yabancıların, vatandaşlık talep ettikleri devletin kanunlarında aranılan şartları sağlıyor olmaları hâlinde yalnızca vatandaşlık için başvuru yapma hakları doğmakta; buna karşılık devletler, ilgilileri vatandaş kılma yönündeki takdiri, yetkili bir makamın kararına bırakmaktadır. Dolayısıyla bu bakış açısından vatandaşlık, yabancılara, siyasi otoritenin inisiyatifine dayalı olarak yüklenmektedir.²⁵ Yetkili makam, kanuni şartları taşıyan yabancıyı vatandaş kılıp kılmamakta kesinlikle bir serbestiye sahiptir.²⁶

II.Dünya Savaşı'ndan sonra insan haklarının ve ulus üstülüğün Kıta Avrupasında kurumsallaştırılması ile birlikte devletler, "*haklara sahip olma hakkı*" prensibinin özüne sadık kalsalar bile, kendilerinden vatandaşlık talep eden kişileri, Thomas Humprey Marshall'ın yönle-

²⁴ Seglow, s. 792-793.

²⁵ Vatandaşlık konusunda yetkili makamın muhtariyetinin, bir lütuf olduğu; aleyhine itiraz ve müracaat hakkının doğmadığı yönünde bkz. Seviğ, Seviğ, s.94, Fişek, s.53; Doğan, s.70 aksi yönde görüş için bkz. Uluocak, s.43. Ülkemizde özellikle 1930 ve 1940'lı yıllarda, Bakanlar Kurulu tarafından tesis edilen bazı kategorideki idari işlemlere karşı açılan davalar, Danıştay tarafından yargı denetimi dışında tutulmuştur. Zira Danıştay bu tür işlemleri devletin siyasi tasarrufları olarak nitelermiş ve bu işlemlerin devletin yüksek menfaatlerini korumak amacıyla tesis edildiğini belirterek bu kategorideki idari işlemlere karşı açılan davaları görev noktasından reddetmiştir. 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesi ve Anayasa'nın "yargı denetimi" başlıklı 114/1 maddesinde "idarenin hiçbir eylem ve işlemi, hiçbir halde, yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz" hükmünün yer alması ile hükümet tasarrufu uygulaması sona ermiştir. Cemil Kaya, "Danıştay İçtihatlarında Hükümet Tasarrufu Teorisinden Devletin Hükümranlık / Egemenlik Hakkı Teorisine", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Sayı 7, Ankara, 2016, s. 638.

²⁶ Fişek, s.53; Seviğ, Seviğ, s.91.

rini tayin ettiği²⁷ tam vatandaşlık vasfına eriştirip eriştirmemek hususundaki titiz seçiciliğe devam ederek; vatandaşlığın mahiyetinin belirlenmesinde takdir olgusuna yaslanan klasik gerçekçi yaklaşımı terk etmemişlerdir.²⁸

Yabancıların vatandaşlık taleplerine cevap verilirken, vatandaş olma iradesini ortaya koyan ilgililerde bu iradeyi destekleyecek kuvvetli dahili bir bağlantının²⁹ varlığı gözetilmektedir. Bu bakımdan vatandaşlığın, sonradan ve bir statü olarak yetkili makamın takdiri ile bahşedilmesine yönelik olarak değinilmesi gereken önemli bir konu, siyasi otoritenin, bu yolla vatandaş kılınanlardan kendi öz kimliklerini ne ölçüde terk etmelerini bekleyeceği meselesidir. Söz konusu durum, vatandaşlığın sonradan oluşumunu “hak” kavramı ile bağdaştıran anlayışta, sonradan vatandaş olanların, politikacıların siyasi üstünlüklerinden nispeten daha az etkilenecekleri anlamında yorumlanabilmektedir; zira siyasi irade başlangıçta, sonradan vatandaş olmanın şartlarını belirli bir politik anlayış çerçevesinde tespit etmekte; bu doğrultudaki kabul iradesini baştan açıklamaktadır. Buna karşılık takdir kararı ile oluşacak vatandaşlıkta, siyasi irade, politikasını değiştirdiğiçe toplumsal sosyal çehre de değişmektedir.³⁰

²⁷ Marshall, vatandaşlık kavramının yön kazanımlarını, İngiltere ve tarihsel süreçteki gelişmeler üzerinden açıklamaktadır. Vatandaşlığın muhtevası, 18.yy’da medeni haklara; 19.yy’da siyasal haklara; 20.yy’da ise sosyal haklara ilişkindir. Medeni haklar, kişisel özgürlükleri, mülkiyet hakkını ve kişiye bağlı diğer hakları içermektedir; siyasal haklar, kişilerin siyasal iktidarın kullanımına katılmalarını sağlayan haklardır; sosyal haklar ise belirli bir ekonomik refah düzeyi ve toplumdan pay almaya yöneliktir. Burada önemli olan, hangi yönde gelişim gösterirse göstere, vatandaşlığın vasıf eşitliği yaratabilmesidir. Thomas Humphrey Marshall, Tom Bottomore, Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar, Çev. Ayhan Kaya, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s.6-9. Hâli ile, münferit alanlarda yaşanan gelişimler, ancak birbirlerine etki ederek vatandaşlığın bütüncül görünümünü yaratmaktadır. Ancak, medeni, siyasi ya da sosyal alanlardaki gelişim ve bunların vatandaşlığın muhtevasına katkısı aynı düzeyde olmayabilir; dolayısıyla vatandaşlığı, vasfın tanımlanması yönünden birleşik, tek görünümlü kabul etmek ve fakat muhtevası yönünden bölünemez görmemek gerekmektedir. Michael Lister, “Marshall-ing Social and Political Citizenship: Towards A Unified Conception Of Citizenship”, Government and Opposition, Vol. 40, No. 4, Cambridge, 2005, s.474-475.

²⁸ Wiesner, Björk, s.53.

²⁹ Ergin Nomer, Vatandaşlık Hukuku Dersleri, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971, s.55.

³⁰ Sonradan vatandaş olup; topluma entegre edilmiş insanlardan, dil, giyim ya da dini alışkanlıklar gibi kendi özgün kültürlerinin önemli özelliklerini sosyal yaşamda kaybetmeleri; bu özelliklerini yalnızca özel yaşamlarında sürdürmeleri beklenmektedir. Bu ise göçmen azınlıkların haklarını savunuların, bilhassa vatandaşlığı üst bir kimlik olarak değerlendiren görüşte, vatandaşlık kimliğini bes-

Yeni literatürde, takdir kararına etki eden etmenler yalnızca siyasi dairede toplumsal refah üretimine odaklanılarak değerlendirilmemekte; küreselleşmenin yadsınamaz yansımalarından birisi olarak ekonomik refah üretimine doğru yön değiştirmektedir. Neo-komünitarist bu bakış açısından vatandaşın kim olacağını belirleyen sebepler, istihdam talep eden sivil toplumun ruhundan doğmaktadır. 1980'lerden bu yana Batı Avrupa ülkelerinde ağırlıkta bulunan bu türdeki yaklaşımlar, ideolojik politikanın alternatifi olarak sosyal ortaklar üzerinde tesis edilecek yeni bir hegemonik yönetim anlayışını yaratmaktadır.³¹

Vatandaşlığın, sonradan ve bir statü olarak yetkili makamın takdiri ile bahşedilmesi ile ilgili değinilmesi gereken bir diğer konu, bu şekilde oluşan vatandaşlık statüsü, çifte ya da çok vatandaşlık hâli ile ilişkilendirildiğinde, yetkili makamın takdirine, *tabiiyetin gerçekliği ilkesi* etrafında içerik kazandırma gerekliliğinin doğmasıdır. Burada vatandaşlık, daima bir tercihi kapsadığı için söz konusu tercihin “gerçek” olup olmadığının tespitinin ilgili kişinin vatandaşlığını kazandığı devletle fiili bağlantılarını, onlara üstün bulunup bulunmadığının ortaya çıkarılmasını zorunlu kılmaktadır. Tercih, ancak fiili bağların güçlü olduğu devlet lehine yapılmış ise gerçek olmakta; başka bir devlet lehine yapılmışsa toplumsal gerçeği sağlıklı yansıtmadığı için sözde kalmaktadır.³²

lemediği gerekçesi ile temel itiraz konusunu oluşturmaktadır. Alejandro Roberto Alba Meraz, *Complex Citizenship and Globalization, Philosophy of Globalization*, Book Editor(s): Concha Roldán, Daniel Brauer and Johannes Rohbeck, 2018, s.19. Örneğin İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, 1945-1973 yılları arasında Fransa'da agresif şekilde yükselen nüfusu artırma retoriğine rağmen vatandaşlık tercihinde, asimile edilmesi daha kolay yabancıların seçilmesi politikası izlenmiştir. Rainer Bauböck, Eva Ersbøll, Kees Groenendijk, Harald Waldrauch, *Acquisition and Loss of Nationality Policies and Trends in 15 European States Volume 2: Country Analyses*, Amsterdam University Press, 2006, s.192.

³¹ Alba Meraz, s.19.

³² Adalet Divanı'nın Nottebohm kararında bu husus, şu soru sorularak tartışılmıştır: “telsiki anında Nottebohm geleneği ile, yerleşme tarzı ile, ilgi ve çıkarları ile, faaliyeti, aile ilişkileri ile, yakın geleceğe yönelmiş niyetleri ile bütün devletlerden fazla Liechtenstein'a bağlı gözükmekte midir? Telsikten sonra Nottebohm'un yaşayış şekline ilişkin unsurlar değişse dahi, gerçeklik niteliğinin yoksunluğu sebebiyle vatandaşlık statüsünün devamlılığı sorguya açılabilir mi?” Burada hatırlanması gereken konu, uluslararası hukukta bir yabancıнын sonradan vatandaş kılındığı hâllerde, takdir kararını izleyen dönemdeki davranışlarının vatandaşlık statüsünün geçerliliğini olumsuz manâda etkileyecek bir kuralın mevcut olmadığı; çifte ya da çok vatandaşlık hâlinde ise bu durumun aksi yönde sonuç verebilme ihtimalinin bulunduğuudur. Çünkü uluslararası hukukta önemli olan çifte ya da çok vatandaşlık hâlinde ilgili yabancıyı bir kez daha vatandaş kılma takdirinde

5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu'nda *"Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen bir yabancı, bu Kanun'da belirtilen şartları taşıması halinde yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilir. Ancak, aranan şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak³³ sağlamaz"* hükmü yer almaktadır (m.10/1). Hükmün ifade biçiminden, Türk vatandaşlık hukukunda, vatandaş olma talebini kanuni şartların yanı sıra yetkili makamın takdiri yetkisi çerçevesinde yerindelik değerlendirmesine konu eden yaklaşımının benimsendiği anlaşılmaktadır.³⁴

IV. YETKİLİ MAKAM KARARI İLE SONRADAN VATANDAŞ OLMAYI BELİRLEYEN KISTASLAR

Yetkili makam kararı ile sonradan vatandaş olmayı belirleyen kıstaslar, vatandaşlığın sosyal yönü ile ilgili tutulup; uygulamalardan tam olarak bağımsızlaştırılmasa da, soyut bir kuram olarak değeri-

bulunan makamın hangi koşullar altında bu tercihe yöneldiğinin araştırılması, kararın ciddi bir karakter taşıması ihtimalinde tevcih edilen yeni vatandaşlığın uluslararası hukukta geçerliliğinin kabul edilmemesidir. İlhan Ünat, Nottebohm Kararı ve Tabiiyetin Gerçekliği İlkesi, Sevinç Matbaası, Ankara, 1966, s.72-74.

³³ Doktrinde, hükümde geçen "mutlak hak" ifadesinin yanlış anlaşılmalara yol açabileceği değerlendirilmektedir. Nomer, 2019, s.77. Kanaatimizce, kanun koyucunun "mutlak hak" ifadesini, herkese karşı ileri sürülebilen sınırlı sayıdaki hak biçiminde kavramsallaşmış olan anlamı ile kullanmadığı açıktır. Türk vatandaşlık hukukundaki geleneksel yapı göz önünde bulundurulduğunda mutlak kelimesi ile, hakka yönelik bir sınıflandırma yapılmadığı bilakis kelimenin, yüklem zarfı olarak "kesinlikle" anlamında kullanıldığı tereddüt yaratmamaktadır. Öte yandan aynı görüşe dahil olan ikinci itiraz konusuna katıldığımızı belirtmek isteriz. Hükmün lafzında "hak" kelimesinin tercih edilmesi, vatandaşlık talep eden kişiler lehine yaratılmış bir menfaat durumunu dolaylı olarak çağrıştırmaktadır. Burada, konu ile ilgili terminolojinin yeknesaklaştırılmamasından ve dikkatsizlikten kaynaklandığı düşünülmektedir.

³⁴ Güngör, Tabiiyet Hukuku, s.77. Danıştay 10. Dairesi'nin 27.03.2019 tarihli ve E.2014/5151, K.2019/2555 kararında Türk vatandaşlığının sonradan ve yetkili makam kararı ile oluşumunda "devletin hükümlerlik yetkisinin gözetildiği" ifade edilmektedir. (Erişim) <https://kazancı.com.tr> - ET:04.12.2020. Aynı Dairenin bir başka kararında (E.2014/5151, K.2019/2555) Türk Vatandaşı olma konusundaki taleplerin değerlendirilmesi ile ilgili olarak idarenin, devletin egemenlik hakkına dayalı takdir yetkisinin bulunduğu ancak "bu yetkinin ilgililer hakkında yeterli araştırma ve soruşturma yapıp, soruşturma sonucuna göre, hukuken geçerli bir nedene dayanılması gerektiğinin de açık" olduğu belirtilmektedir. Bir diğer kararda (E.1995/512, K.1995/2119) vatandaş kılma kararının devletin egemenlik hakkını ilgilendiren yönüne ve hükümetin takdirinde olduğuna dikkat çekildikten sonra "karar verilirken uzun vadeli genel güvenlik ve siyasi menfaatlerin korunmasının amaçlandığı" vurgulanmaktadır. Yakup Bal, Mustafa Karabulut, Yahya Şahin, Danıştay 10. Daire Kararları, Cilt 1, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003, s.446, 653, 659.

dirilebilmesini mümkün kılmaktadır. Bu yüzyılda hızla artan sınır aşıcı nüfus hareketleri ve küreselleşmeye dayalı olarak daha heterojen yapıya geçen toplumların ihtiyaçlarını karşılamak ile ulus-devlet kimliğini muhafaza etmek arasında gidip gelen dalgalanmada, sonradan vatandaş olmayı sağlayacak şartların tespitindeki hukukilik, adillik ve samimiyet tartışmaya açık hâle gelmektedir. Mühim olan husus, toplumsal bütünlüğün kurgulanması aşamasındaki bakış açısının ne şekilde saptanacağıdır. Devletler, vatandaşlığın gelişiminde, ölçülebilir, denetlenebilir, yönlendirilebilir kriterlerin yaratılması vasıtasıyla ideal bir vatandaşlık imajı çizmeye çalışmaktadır; ancak teorik düzeydeki kristallik, hayat pratiğine aynı biçimde yansımamaktadır.³⁵

Vatandaşlığın gelişiminde, bir devlete sonradan bağlanabilme imkânı, doğumla vatandaş olmaya nazaran daha geç zamanda olgunlaşmıştır. Sonradan vatandaş olma, bugünkü anlamı ile, 20. yy başarılarında, tasarlanmaya başlanmıştır.³⁶ Her ne kadar devletler, referans

³⁵ Evrensel prensipte vatandaşlık vasfı, bu kimliği üzerinde taşıyanların sahip oldukları haklar ve yükümlülükler sebebi ile, onları kendi arasında ayırtırmamaktadır. Dolayısıyla sonuç yönlü düşünüldüğünde, vatandaş olduktan sonra başlayan evrede herkesin statüsü aynıdır. Bir pasaporta sahip olmak, seçimlerde oy kullanmak gibi asli bileşenler, vatandaşlık vasfının, kişiye sağladığı yasal haklardır. Bu hakların dağıtılmasında vatandaşlar arasında bir ayırım bulunmadığı, teoride, kabul edilmektedir. Buna mukabil günlük yaşamda sosyal avantajlar ve dezavantajlar ile birlikte düşünüldüğünde sonradan vatandaş olmaya yönelik kıstaslar belirlenirken konunun, politik düzlemde, basitçe bir dahil etme ya da hariç bırakma meselesi olarak tasarlandığı söylenebilir. Yani başlangıç aşamasında, grup içi (biz) ve grup dışı (onlar) olmak üzere kendi içinde ikiye bölünmüş bir bakış açısıyla göçmeler, düşük gelir düzeyine sahip işçiler ya da toplumsal tabanda kabul gören bir başarısı olmayanları grup dışında bırakmaya çalışmak gösterilmeyen hedeftir. Değerlendirilme süreçlerinde ise vatandaş olma kriterlerini taşımalarına rağmen başvuruçular arasında, uluslararası hukuktaki sınırlamaya rağmen, ırk, cinsiyet, sınıf ya da dine göre belirgin bir eleme yapıldığı tespit edilebilmektedir. Bu da akla, bir uyarılma atfı ile, George Orwell'in Hayvan Çiftliği isimli eserinde geçen "bütün hayvanlar eşittir. Bazı hayvanlar biraz daha eşittir" sözünü getirmektedir. Suleman Lazarus, "Some Animals Are More Equal Than Others: The Hierarchy Of Citizenship In Austria", 8(3) Laws 1, 2019, s.2-4.

³⁶ Sonradan vatandaş olma imkânını sağlayan yasal hükümlere ilişkin en eski örnek, 18.yy'da, yalnızca bir bağımlık yemini yeterli gören, Rusya'dır. Bu anlayış, ilk komünist anayasada da (1918) sürdürülmüş; Rusya, uzunca bir süre herhangi bir resmi koşul dayatmadan Rusya'da sakin olan yabancılara vatandaşlık sağlamıştır. Sonradan vatandaş olma imkânı, Avrupa'da 19.yy'ın sonlarından itibaren tartışılmaya başlanmış; 20.yy başarılarındaki ilk uygulamalarda bu imkan yabancılara, ikametini yanı sıra mevcut vatandaşlığın terk edilmesi (Fransa hariç) şartı ile tanınmıştır. Sonradan vatandaş olma imkanının kabul edildiği ilk dönemde Avrupa ülkelerindeki yasal düzenlemeler, bu imkândan yalnızca erkeklerin fayda-

aldıkları kıstaslardan hareketle bu imkândan faydalananacak kişilerde aranılacak şartları belirlerken, egemenlik haklarından gelen serbestiden geniş ölçüde faydalansalar dahi bu konuda, iki dünya savaşının tecrübe tortusu itibariyle, uluslararası hukukun kontrolüne tabi olmaya dayalı bir sınır da çizilmiştir. Bu bağlamda *“Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”* nin³⁷ birinci maddesinin üçüncü fıkrasında, ırkçılığın vatandaşlık ölçütü olarak kullanılmamasını temin etmek üzere *“Sözleşme’de yer alan hiçbir husus, belli bir ülke vatandaşlığına karşı ayırım gözetmemesi kaydıyla, Sözleşme’ye taraf devletlerin uyruklu, vatandaşlık, vatandaşlığa kabul konularına ilişkin yasal düzenlemelerini etkileyecek şekilde yorumlanamaz”* hükmüne yer verilmiştir. Sözleşme’nin giriş paragrafında, dünyanın bazı bölgelerinde hâlen var olan ırk ayrımcılığı ve apartheid, ayrımcılık veya ayırım politikaları gibi ırk üstünlüğü veya ırk düşmanlığı üzerine kurulu hükümet politikaları endişe verici olarak tanımlamakta; özellikle yerli ve mukim halka yönelik vatandaşlık ayrımcılığının reddedildiği ifade edilmektedir. Fakat aynı Sözleşme, var olan toplumun

landırılmasına ilişkin olup; konuya yönelik politikalarda açıkça cinsiyet ayrımına gidildiği görülmüştür. Bu dönemde, bir kadının, kendisi ya da kendisi ile birlikte çocukları adına bir başka devletin vatandaşı olma başvurusunda bulunması mümkün değildir; kadın ve çocuklar daima erkeği takip etmiştir. Andrei Stavilâ, ‘Citizens-Minus’ and ‘Citizens-Plus’ A Normative Attempt to Defend Citizenship Acquisition as an Entitlement Based On Residence, Thesis Submitted For Assessment With A View To Obtaining The Degree Of Doctor Of Political and Social Sciences Of The European University Institute, Florence, 2013, s.32. Amerika Birleşik Devletleri’nde ise, göçmenlik temelli bir tarihe sahip olunması sebebi ile, sonradan vatandaş olma imkânı, genellikle yasal barikatlarla birlikte tanınmıştır. Benzer şekilde, Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkili bir diğer tutarlı ve aşılama-yan sorun olan ırkçılık, vatandaşlığa kabul rejimine yönelik kriterler belirlenirken bir diğer engeli oluşturmıştır. Amerika Birleşik Devletleri Anayasası’nda sonrada vatandaşlığa kabul ile ilgili yetki açıkça federal yönetimlere tahsis edilmiş; Kongre’ye yeknesak bir vatandaşlık kuralı oluşturma yetkisi verilmiştir. Kongre, 1790 yılındaki ilk oturumda Amerika Birleşik Devletleri’nde iki yıl ikamet eden -bu süre 1790 ılında beş yıla çıkarılmıştır- “özgür beyaz kişiler” in sonradan Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olabilmelerini, ahlaklı karakter sergilemek ve anayasayı desteklemeye yönelik bir yemin etmek şartları ile birlikte, mümkün kılmıştır. Peter J. Spiro, EUDO Citizenship Observatory Report On Citizenship Law: United States Of America, 2015, s.5.

³⁷ Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 21 Aralık 1965 tarih ve 2106 (XX) sayılı BM Genel Kurul kararı uyarınca kabul edilerek imza ve onaya açılmış; 19. madde uyarınca, 4 Ocak 1969 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, bu sözleşmeyi 03.04.2002 tarihli ve 4750 sayılı Kanun’la uygun bulmuştur (RG: 09.04.2002 (T); 24721(S)).

dışındakilere ilişkin olarak kısıtlayıcı kriterler getirmemektedir.³⁸ Benzer yönde Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin³⁹ beşinci maddesinde, vatandaşlık bağının kurulmasında her türlü ayrımcılığın yasaklandığı ifade edilmektedir.⁴⁰ Bu hüküm, hiç şüphesiz vatandaşlık statüsünün sonradan yüklenilmesi ile daha çok ilgilidir. Anılan yasağa uyulmamasının yaptırımını, Sözleşme'nin üçüncü maddesinin ikinci fıkrası hükmü ile birlikte değerlendirildiğinde, sonradan yaratılmış vatandaşlık statüsünün, diğer devletler nezdinde tanınmayacak oluşudur.⁴¹

³⁸ Amerika Birleşik Devletleri'nde iç savaşın ardından ve on dördüncü anayasa değişikliğinin kabul edilmesi ile birlikte 1870 yılında Kongre, Afrika doğumlu ve Afrika kökenli yabancıların, Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olabilmelerini kabul etmiştir. Ancak bu kabul, sonraki vatandaşlıkta siyahlar ve beyazlar arasındaki tercihte açıkça ayrım gözetilmesi anlayışının terk edilmesine yol açmamıştır. Amerika Birleşik Devletleri vatandaşlığı için uygun görülmeyen bir diğer topluluk, Asyalılardır. 1882 tarihli Çin Dışlama Yasası uyarınca Çinliler, Bhagat Singh Thind davasında Yüksek Mahkeme tarafından "ortak anlayış uyarınca yeterince beyaz olmadıkları" ifade edilen Güney Asyalılar ve benzer gerekçe ile Japonlar, öjenik odaklı yaklaşımlara dayalı olarak sonradan Amerike Birleşik Devletleri vatandaşı olma imkanından dışlanmışlardır. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte, vatandaşlığa kabul sürecinde jeopolitik gerçeklik, ırksal niteliklerin göz ardı edilmesi anlayışının benimsenmesine yol açmış; 1943 yılından itibaren Çinliler, 1946 yılından itibaren Filipinliler ve Güney Asyalılar, 1952 yılından itibaren de Japonların, Amerika Birleşik Devletleri vatandaşlığını sonradan elde etmelerinin önü açılmıştır. Spiro, s.5. Amerika Birleşik Devletleri'nde hâlen yürürlükte olan Göç ve Yürüklük Kanunu'nun (Immigration and Nationality Act-INA) 12.Bölüm-Üçüncü Alt Bölüm-İkinci Kısımında "Vatandaşlığa Kabul İçin Uygunluk" başlığı altında "bir kişinin Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olma hakkı, ırk veya cinsiyet nedeniyle ya da bu kişinin evli olması sebebiyle reddedilemez" hükmü yer almaktadır (§1422).

³⁹ Türkiye, bu Sözleşme'ye taraf değildir.

⁴⁰ "The rules of a State Party on nationality shall not contain distinctions or include any practice which amount to discrimination on the grounds of sex, religion, race, colour or national or ethnic origin" (m.5/1).

⁴¹ Güngör, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, s.233. Her ne kadar uluslararası sözleşmeler vasıtası ile taahhüt edilmiş olsa da devletlerin, yetkili makam kararı ile sonradan vatandaşlık vasfını yüklerken ölçümledikleri kriterler birbirinden farklıdır ve çeşitli ayrımcılık motifleri taşımaktadır. Birleşmiş Milletler Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması, İnsan Hakları ve Çocuk Hakları Komitelerinin çeşitli tarihli raporlarında devletlerin, sonraki vatandaşlıkla ilgili olarak ayrımcılık içeren uygulamalarından endişe duyulduğu ifade edilmektedir. Bu türden bir endişenin yükselmesine yol açan devletler arasında, vatandaşlığa kabul sürecinde etnik Korelileri, isimlerini değiştirmeye zorladığı için Japonya; etnik Çinlilerin, sonradan vatandaş olmalarını engellediği için Kore; fiziksel ya da zihinsel yeterliliği bulunmayanları kabul etmediği için Panama; Müslüman olmayanları kabul etmediği için Kuveyt bulunmaktadır. Spiro, s.727.

Vatandaşlığın sonradan yüklenilmesi ile ilgili olarak uluslararası hukukun kontrolünün ihtiyaç duyulduğu bir diğer sınırı, devletlerin halefiyeti ve göç konuları şekillendirmektedir. Bu pencereden bakıldığında vatansızlığın azaltılmasına yönelik uluslararası bir hedef gözetildiği; ikamet edilen devlet nezdinde vatandaşlığa erişimin önünün açılması çabasının sarf edildiği görülmektedir. Bununla birlikte devletlerin, sonradan vatandaş kabullerinde, yalnızca ikameti baz alan tek bir kriterle yetinmeyerek, coğrafi sınır ve fiziken bulunma şartına ilaveten yeni kriterler belirlemekten geri duramayışları, insan hakları savunucularının eleştirisi oklarını yönelttikleri konulardan birisi biçiminde karşımıza çıkmaktadır.⁴²

Devletler, yetkili makam kararına dayanan sonraki vatandaşlıkta, yakınlık temelini de kıstas olarak alabilmektedir. Bu bağlamda bazı devletlerin tarihsel, dini ya da etnik yakınlık ilişkisi sebebiyle vatandaşlığa kabul sürecinde öncelikli ve ayrıcalıklı bir tercih yarattığı bilinmektedir. Mesela, İsrail'deki Geri Dönüş Yasası uyarınca uygun nitelikteki Yahudiler, kurucu topluluğa ait kabul edildikleri için, İsrail'e yerleştikten sonra vatandaşlık hakkına kavuşmaktadır.⁴³ Mesela, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, Kosta Rika hukukuna göre bir yakınlık tercihi onaylamıştır.⁴⁴ Benzer şekilde Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin resmi açıklayıcı raporunda taraf devletlerin, diğer bazı devletlerin vatandaşlarına daha uygun muamele yapabilecekleri ifade edilmektedir.⁴⁵ Türk hukukunda Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup; yerleşmek amacı ile tek başına veya toplu hâlde Türkiye'ye gelerek 5543 sayılı İskân Kanunu⁴⁶ hükümlerine göre göçmen olarak kabul edilen kişiler, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 12.maddesi uyarınca istisnai hâller kapsamında sonradan ve yetkili makam kararı ile Türk vatandaşı olabilmektedir.

⁴² Spiro, s.721.

⁴³ Spiro, s.727.

⁴⁴ Spiro, s.727.

⁴⁵ Council Of Europe, Explanatory Report To The European Convention On Nationality, 1997, ETS No. 166, prg. 41 (Erişim) <http://conventions.coe.int/Treaty/en/reports/html/166.htm>

⁴⁶ RG: 26.09.2006 (T); 26301 (S)

V. SONRADAN VE YETKİLİ MAKAM KARARI İLE TÜRK VATANDAŞI OLMANIN BAŞVURU ŞARTLARI

A) 5901 SAYILI TÜRK VATANDAŞLIĞI KANUNU'NDAN ÖNCE

Milletlerarası Hukuk Enstitüsü'nün 1895 yılında düzenlediği Cambridge topkantisından çıkan ve vatandaşlık hukukunun gelişimini yönlendiren *"herkes vatandaşlığını değiştirme hakkına sahip olmalıdır"* ilkesi, İnsan Hakları Evrensel Beyânnamesi ile 1948 yılında evrensel insan hakkı (m.15/ı) olarak da teminat altına alınmış bir ilkedir.⁴⁷ Söz konusu ilkenin Türk vatandaşlık kanunlarındaki yansımalarından birisi, yabancıya, sonradan ve yetkili makam kararı ile Türk vatandaşı olma imkanının tanınması biçiminde karşımıza çıkmaktadır.

Sonradan ve yetkili makam kararı ile vatandaş olma imkânı yönünden mülga 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'na bakıldığında, Tabiiyeti Osmaniye Kanunnamesi'nde olduğu gibi⁴⁸, başvuru için, iki şartın birlikte gerçekleşmesinin yeterli kabul edildiği görülmektedir. Düzenlemeye göre, sonradan Türk vatandaşı olma iradesini bir dilekçe ile ortaya koyan yabancıнын, kendi ülkesinin kanununa göre reşit sayılması⁴⁹ ve Türkiye'de kesintisiz beş yıldan beri ikamet etmesi gerekmektedir (m.5).⁵⁰ Akabindeki düzenlemenin terminolojisinden anlaşıldığı üzere, söz konusu şartlar, sonradan ve yetkili makam kararı ile ilk defa Türk vatandaşı olmanın olağan, yani alışılmış bulunan-normal şartlarıdır. Takdim edilen bağlamda, bazı yabancıların, ikamet şartını sağlamamış olsalar dahi, uygun görüldükleri takdirde olağanüstü olarak vatandaşlığa kabul edilebilecekleri düzenlenmiştir (m.6).⁵¹ Türk

⁴⁷ Güngör, Tabiiyet Hukuku, s.35-36.

⁴⁸ "Sinni rüşde vasil olan bir ecnebi, memaliki Osmaniye'de alettevali beş sene ikamet eylediği hâlde bizzat veya bilvasıta Hariciye Nezareti celilesine bir istida takdimi ve tabiiyeti Devleti aliyyeyi istishsal edebilir" (m.3).

⁴⁹ Herhangi bir işlemin ifasında dahi ehliyet şartının arandığı göz önünde bulunduğunda sonradan Türk vatandaşı olmak için başvuran yabancılar için, böyle bir iradeyi açıklama yeterliğinin araştırılması gerekliliği hususunda tereddüt bulunmamaktadır. Ancak Tabiiyeti Osmaniye Kanunnamesi'nden farklı olarak rüşd yaşının hangi kanuna göre araştırılacağı ile ilgili olarak ilk defa, 1312 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu'da düzenleme yapılmıştır. Seviğ, Seviğ, s.92.

⁵⁰ "Türkiye'de alettevali beş sene ikamet eden ve memleketi kanununa göre reşit olan bir ecnebi Türk vatandaşlığını talep ve İcra Vekilleri Heyeti kararı ile iktisap edebilir" (m.5).

⁵¹ "Yukarıdaki maddede yazılı ikamet şartını ifa etmemiş olan ecnebler, istisnai

vatandaşlığına kabullerinin olağanüstü yoldan gerçekleşeceği ifade edilen bu yabancılara yönelik düzenlemede, yalnızca olağan kabuldeki ikamet şartının gözetilmemesi ve bu yabancılar bakımından beşinci maddedeki kuralın içermediği yeni şartların istenmemesi sebebiyle⁵² altıncı madde hükmünün, beşinci madde hükmüne ilişkin tutulmuş olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla 1312 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu'ndaki sistematığın, lafzi mânada, doğru kurgulandığı değerlendirilebilmektedir.

403 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu uyarınca, sonradan ve yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığı, ikamet şartı olarak genel, ikamet ve yerleşme niyetini teyit şartları aranmaksızın istisnai ve yeniden olmak üzere üç yoldan gerçekleşmektedir.⁵³ Kanun koyucu altıncı maddede⁵⁴ belirtilen yedi farklı niteliğin⁵⁵ hepsine sahip yabancılarının sonradan ve yetkili makam kararı ile ilk defa Türk vatandaşı olma hâlini, “genel” yol olarak tarif etmiştir. “Genel” kelimesinin güncel Türkçe sözlükteki birinci anlamı, “bir şeye veya bir kimseye özgü olmayıp onun bütün benzerlerini içine alan”; ikinci anlamı, “ayrıntıları göz önüne alınmayarak bütünü bakımından ele alınan” demektir. İki anlamda da “genel” kelimesi, İngilizcedeki gibi, tümü etkileyen (*affecting all*) mânâsında kapsayıcı bir kapağa çıkmaktadır.⁵⁶ Demek ki, sonradan ve

müsaadeyle layık görüldükleri takdirde İcra Vekilleri Heyeti kararı ile fevkalade olarak vatandaşlığa kabul edilebilirler” (m.6).

⁵² Doktrinde bir yabancıнын bu yoldan Türk vatandaşı olabilmesi için, beşinci maddede aranan ikamet şartının yerini, istisnai muameleye layık görülmek şartının aldığı değerlendirilmektedir. Hicri Fişek, s.63.

⁵³ “Yetkili makam kararı ile vatandaşlığa alınma; ikamet şartı olarak genel, ikamet ve yerleşme niyetini teyit şartları aranmaksızın istisnai ve yeniden olarak üç yolla mümkündür” (11.02.1964 tarihli ve 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik m.9).

⁵⁴ “Vatandaşlığa alınmasını isteyen kişi, a) Kendi millî kanununa, vatansız ise Türk Kanununa göre reşit olmalıdır. b) Müracaat tarihinden geriye doğru Türkiye’de 5 yıl ikamet etmiş olmalıdır. c) Türkiye’de yerleşmeye karar verdiğini davranışı ile teyit etmiş olmalıdır. ç) İyi ahlâk sahibi olmalıdır. d) Genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden hastalığı bulunmamalıdır. e) Yeteri kadar Türkçe konuşabilmelidir. f) Türkiye’de kendisinin ve geçimi ile yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olmalıdır”.

⁵⁵ 11.02.1964 tarihli ve 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’in 10. maddesinde sonradan ve yetkili makam kararı ile genel yoldan Türk vatandaşı olmak isteyen yabancılarda aranılacak şartların, vatandaşlık vasfı yönünden ölçülebilir özellikler, yani “nitelikler” olarak takdim edildiği görülmektedir.

⁵⁶ Genel kelimesi, Fransızcada geniş, bol anlamına gelen “général” sözcüğünden

yetkili makam kararı ile ilk defa Türk vatandaşı olma yönünden kural, yabancıların, hükümde geçen yedi farklı niteliğin tümüne birden sahip olmasıdır. Söz konusu düzenlemeyi takip eden yedinci maddeye bakıldığında ve genel kelimesi, zıt anlamı olan “özel” kelimesi üzerinden düşünüldüğünde, yalnızca belli kişi veya belli şey’e ait bulunan ya da benzerlerinden ayrılmasını sağlayan bir özelliğe sahip olan mahsusluk durumu karşımıza çıkmaktadır. Yedinci maddede, mahsus bazı yabancıların ilk defa Türk vatandaşı olmaları hâli düzenlenmekte ve fakat bu kişilerde aranılacak başvuru şartları yönünden altıncı maddedeki genel şartlardan sapılarak farklı kriterler ihdas edilmediği; tersine sonradan yetkili makam kararı ile genel yoldan vatandaş olma için aranılan şartların bazılarında vazgeçildiği;⁵⁷ diğer bir ifade ile mülga 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun yedinci maddesinde belirtilen istisnai yolun, altıncı maddede aranılan başvuru şartlarına ilişkin tutularak düzenlendiği görülmektedir. Bu bakımdan altıncı maddede hüküm altına alınan durum için seçilen “genel” kelimesinin, mülga 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanun’daki anlayışa benzer şekilde “olağan” kelimesinin dengi kabul edildiği;⁵⁸ hem 403 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu hem de 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanun’un Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’teki sistematüğün, lafzi mânada, kanun koyucunun maksadını yansıttığı değerlendirilebilmektedir.

B) 5901 SAYILI TÜRK VATANDAŞLIĞI KANUNU MADDE 11

Mevcut Türk Vatandaşlığı Kanunu, sonradan ve yetkili makam kararı ile Türk vatandaşı olacak yabancıların başvuru şartlarını 11. maddede, sekiz bent hâlinde, düzenlemektedir. Kanun’da, sonradan ve yetkili makam kararı ile Türk vatandaşı olmayı sağlayacak farklı yollar bulunduğu düşünüldüğünde 11. maddede belirtilen şartların, hangi yoldan Türk vatandaşı olacak yabancılar için arandığının ifade edilmediği; Kanun metnindeki belirsizliğin, Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’te giderildiği görül-

[al] eki alarak serbest çağrışım yolu ile türemiştir. (Erişim) <https://www.etimoloji.com/kelime/genel-ET:30.12.2020>

⁵⁷ 403 sayılı mülga TVK m.7: “...6. maddenin (b) ve (c) bentlerindeki şartlar aranmaksızın...”; benzer yönde 11.02.1964 tarihli ve 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik m.11: “...10.maddenin (b) ve (c) bentlerindeki şartlar aranmaksızın...”

⁵⁸ Güngör, Tabiiyet Hukuku, s.85.

mektedir. Yönetmeliğin 14.maddesinde ilk olarak, sonradan ve yetkili makam kararı ile Türk vatandaşı olmayı sağlayacak yollar takdim edilmiş; akabindeki 15. maddede ise, Kanun'un 11. maddesinde sayılan şartlar; “*Türk Vatandaşlığı’nın Genel Olarak Kazanılması*” başlığı altında tekrarlanarak hükme bağlanmıştır.⁵⁹

Doktrinde, 11. maddede düzenlenen başvuru şartlarının yalnızca bu kapsamda Türk vatandaşı olacak yabancılar bakımından aranılacağı; kanun koyucunun sonradan ve yetkili makam kararı ile Türk vatandaşı olmayı sağlayan diğer yollar bakımından farklı şartlar ihdas ettiği ifade edilmektedir.⁶⁰ Kanaatimizce, Kanun’da, konunun “*kazanma*” kavramı ile takdiminin yanı sıra⁶¹ sistematik açıdan algılamayı zorlaştıran husus, 11 maddenin devamındaki düzenlemenin başlığının “*istisnai*” olarak seçilmesidir. Zira istisna kelimesi, ihtiva ettiği kural dışılık anlamı ile birlikte düşünüldüğünde daima bir genel duruma yani kurala referans vermekte; bu sebeple, istisnanın kuralı bozmayacağı kabul edilmektedir. Kanun koyucu, bazı mahsus yabancılar bakımından, şartları hafifletilmiş bir başvuru basamağı düzenlemek niyetinde ise bu kişilerin genel başvuru şartlarından hangisi ya da hangilerinden muaf olduklarını bildirmelidir. Eğer maksat, bazı özel durumu haiz yabancılar bakımından yeni şartlar getirmekse o zaman bu kişi gruplarının takdiminin münhasıran yapılması ve durumlarının ayrı ayrı hükümlerle düzenlenmesi gerektiği düşünülmektedir.⁶²

⁵⁹ TVK 11. maddenin başlığının genel olarak vatandaşlığı kazanma olarak değiştirilmesinin yerinde olacağı yönündeki değerlendirmeler için bkz. Feriha Bilge Tanrıbilir, “Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı İçin Bazı Öneriler”, *TBB Dergisi*, Sayı 81, Ankara, 2009, s.6; Rifat Erten, “Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı’nın Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Hükümleri Hakkında Değerlendirmeler”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 66, Sayı 4, Ankara, 2008, s.44.

⁶⁰ Güngör, *Tabiiyet Hukuku*, s. 85; Doğan, *Vatandaşlık*, s.72-73. Fikrimizce farklı şartlar ihdas edilmiş olması 11.maddedeki şartların dışlanacağı anlamına gelmemekte; sonradan ve yetkili makam kararı ile Türk vatandaşı olmayı sağlayan diğer yollar bakımından şartların, ek şart ya da 11.maddedeki şartların yeniden formüle edilmiş hâli ile hükme bağlanabileceği değerlendirilmektedir.

⁶¹ Bkz. dip not 14

⁶² Amerika Birleşik Devletleri Göç ve Uyrukluk Kanunu’nda (INA) sonradan Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olmaya ilişkin hükümler, “Yabancılar ve Uyrukluk” başlığını taşıyan sekizinci kısmın on ikinci bölümünde düzenlenmektedir. Konuya ilişkin sistematik uyarınca öncelikle yetkili makamın neresi olduğu belirtilmekte (§1421(a)), ardından vatandaşlığa kabul için uygunluk şartları başlığı altındaki hükümlere yer verilmekte (§1422); vatandaş olması yasak kişiler ayrıca belirtilmekte (§1424), vatandaşlık başvurusunun şartları, “gereklikler” başlığı al-

Gerek 1312 gerekse 403 sayılı TVK'da sistematik genel kural ve ve bu kuralın ihtiva ettiği şartlardan muaf olanlar biçiminde kurgulanmıştır. Bu bakımdan 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu'na gelinceye kadar "*istisnai*" ifadesinin, anlamı ve kapsamı itibariyle yerinde kullanıldığı değerlendirilmektedir.

TVK 11.maddeye tümünden bakıldığında, sayılan şartların, yeni bir topluma uyum sağlamayı kolaylaştıran, birliktelik içinde akıp gidecek bir yaşamla bağ kuran, yakınlaştıran şartlar olduğu söylene-bilmektedir. Vatandaşlığın sosyal yönü üzerinden düşünüldüğünde, toplumsal bütünleşme gerçek bir hedef ise, 11. maddede sayılan şart-ları, bu hedefin temelini atan şartlar olarak kabul ederek sonradan ve yetkili makam kararı ile, özellikle ilk defa Türk vatandaşı olacak yabancıların hepsi⁶³ bakımından aramanın daha ikna edici olacağı-na inanılmakta; bu bakımdan TVK m.11'deki şartların sonradan yet-kili makam kararı ile ilk defa vatandaş olmayı sağlayan tüm yollar bakımından kanuni⁶⁴ ortak küme şartları olarak kabul edilebileceği

tında (§1427) sayılmaktadır. Söz konusu genel gerekliliklerin bazılarında muaf tutulan kişi grupları aynı bölüm ilişkisinde takdim edilmektedir. Kanun'da genel kuraldan ayrı hükümlerle, evli kişiler ve belirli kâr amacı gütmeyen kuruluşların çalışanları (§1430), Amerika Birleşik Devletleri dışında doğan ve yasal olarak daimi ikamet için kabul edilen çocuklar (§1431), önceki vatandaşlar (§1434), Amerika Birleşik Devletleri'ne bağlı bazı uzak ülkeler ahalisi (§1435-1436), Filipin vatandaşları (§1437), II.Dünya Savaşı'nda yabancı ülke silahlı kuvvetlerine katılan ve vatandaşlığını kaybedenler (§1438) ile silahlı kuvvetler mensuplarının vatandaş olma şartları düzenlenmektedir. §1445 ve devamında ise başvuru usul ve esasları hükme bağlanmaktadır.

⁶³ Doktrinde TVK m.11'de aranılan şartların, Türkiye ile entegrasyon bağlamında, söz konusu maddede aranılan şartlardan başka herhangi bir özelliği olmayan kişiler bakımından uygulanacağı ifade edilmektedir. Doğan, s.73. Bizce, TVK m.11'de aranılan şartlardan başka "herhangi bir özelliğe sahip olmayan kişiler" biçimin-deki değerlendirme, azımsayıcı bir yaklaşım türetilmesine imkân bırakmakta; TVK m.11 dışında kalan yollardan birisine başvuracak yabancılar, sahip oldukları "özellikler" sebebi ile yüceltilmişler gibi algılanabilmektedir. Mesele, Türk toplumu ile bütünleşme ve millet olma duygusunu hissetmeye yakınlaşma ise, TVK m.11 dışında kalan yollardan biri ile, özellikle ilk defa Türk vatandaşı olmak için (TVK m.12/c-zaruret harici), başvuracak kişiler bakımından da hiç değilse, iyi ah-laklı olmalarının, Türkçe bilmelerinin beklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

⁶⁴ TVK m.11'de sıralanan şartlar, vatandaşlık başvurusunda bulunabilmek için gerçekleşmesi gerekli olan kanuni şartlardır. Nomer, 2019, s.80. Bunun anlamı, bizim de katıldığımız görüş uyarınca, Anayasa m.66/ııı ile uyumlu olarak Türk vatandaşlık hukukunda kanunilik ilkesinin varlığı ve önemine işaret etmektedir. Bu bakımdan yetkili makam, TVK m.11 kapsamında takdir hakkını kullanırken Kanun'da yer almayan yeni şartlar oluşturamaz. Güngör, Tabiiyet Hukuku, s.52; Doğan, s.71. TVK m.11'deki şartların asgari şartlar olduğu ile ilgili aksi yönde-

düşünülmektedir. Öte taraftan, şartlara kendi içinde bakıldığında bazıların yeterlik bazılarının ise yetkinlik; bir diğer ifade ile uygunluk ve mükemmellik şartları olarak tasarlanmış olduğu belirtilebilir; gerekliliği, göreceliği tartışmaya açılabilir. Söz konusu açıdan yaklaşıldığında idarenin, sonradan ve yetkili makam kararı ile özellikle ilk defa Türk vatandaşı olacak kişileri kabule yönelik şeffaflığı ve samimiyeti sorgulanır hâle gelmektedir.⁶⁵

TVK m.11'de “birlikte aranır” şeklinde pekişmiş bir ifade tarzı benimsenmemiş olsa da Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik m.17’de düzenlenen başvuru için gerekli belgelere bakılarak değerlendirildiğinde, TVK m.11’deki şartların tamamının, başvuran her yabancı yönünden araştırılacağı hususunda tereddüt bulunmamaktadır.⁶⁶ Aşağıda TVK 11. maddedeki⁶⁷ şartların incelenmesine çalışılacaktır.

ki görüş için bkz. Bahadır Erdem, Vatandaşlık Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul, 2014, s.110.

⁶⁵ Yetkili makamların yıllarca süren ikamet, dil yetkinliği, yeterli gelir, temiz bir sabıka kaydı ve iyi ahlak kriterlerindeki ısrarcılığının yerindeliği, bu şartların duygusuzca tasarlanmış, öznel yaklaşıma ve araştırmaya kapalı, zorlayıcı şartlar olarak kabul edilmesini müsait kılmaktadır. Bu bakımdan eliptik bakış açısının ürünü olan söz konusu zorlayıcı şartları yabancılara dayatarak ideal bir yasal zemin yaratmaya odaklanıldığı kadar, vatandaşlık talebi ile ilgilenilerek yabancılardan bu vasfı, kişiliğin bir parçası hâline getirecek davranışları sergilemeleri ve ortak erek ve inançta birleşmelerini temin edecek sosyolojik şartların neler olduğuna yoğunlaşılması gerektiği ifade edilmektedir. Seglow, s. 789.

⁶⁶ Vatandaşlık işlemlerinin yürümesi için bu şartların hepsinin gerçekleşmiş olması ve bunun yetkili Komisyonca tespit edilmesi gerekmektedir (TVK m.18). Nomer, 2019, s. 80. TVK m.11’deki şartların Türk vatandaşı olmak için yetkili makama başvuracak her yabancı için her durumda mutlaka aranacak olması sebebiyle “genel şartlar” ifadesinin kullanılabileceği ile ilgili görüş için bkz. Tiryakioğlu, s.82.

⁶⁷ “(1) Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılarda;
a) Kendi milli kanununa, vatansız ise Türk kanunlarına göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak,
b) Başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye’de kesintisiz beş yıl ikamet etmek,
c) Türkiye’de yerleşmeye karar verdiğini davranışları ile teyit etmek,
ç) Genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığı bulunmamak,
d) İyi ahlak sahibi olmak,
e) Yeteri kadar Türkçe konuşabilmek,
f) Türkiye’de kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olmak
g) Milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmamak, şartları aranır”.

1. Kendi Milli Kanununa, Vatansız ise Türk Kanunlarına Göre Ergin ve Ayırt Etme Gücüne Sahip Olmak

TVK m.11/1-a (TVKUY m.15/1-a) hükmünde, sonradan ve yetkili makam kararı ile Türk vatandaşı olmak isteyen yabancıların, bu yöndeki iradelerini bir form dilekçe⁶⁸ ile açıkladıkları sırada, hem ergin hem de ayırt etme gücüne sahip olmaları istenmektedir. Kanun koyucu, iki şartı, [ve] bağlacı sebebiyle, birlikte aradığı için bunlardan birinin yokluğu hâlinde başvuru şartı gerçekleşmemiş sayılmakta; bir diğer ifade ile yabancı ergin değilse ayırtım gücüne sahip olması ya da ayırtım gücüne sahip değilse ergin olması başvuru yeterliğini sağlamamaktadır. Bir ya da birden çok devletin vatandaşı olan yabancılar ile uluslararası koruma statüsüne sahip yabancılar bakımından bu iki şartın gerçekleşip gerçekleşmediği kendi milli kanunlarına göre araştırılmaktadır.⁶⁹

Erginlik, kişilerin belirli bir ruhsal ve düşünsel gelişim düzeyine ulaşmış olduklarının göstergesi kabul edilen yaş sınırını ifade etmektedir. Kanun koyucular erginlik yaşını, toplumlarının sosyal ve doğal gereklerine göre serbestçe belirlemektedirler.⁷⁰ Bu bağlamda birçok ülkede, ebeveyn izni olmaksızın vatandaşlık başvurusu yapabilmek için aranılan yaş sınırı, erginlik yaşı olarak kabul edilen on sekizdir.⁷¹

Ergin kişiler, kaideten, ayırtım gücüne sahip kabul edilmekte; bu itibarla ayırtım gücünün varlığı ayrıca ispat edilmemektedir. TVK m.11/1-a'da, mülga Türk vatandaşlığı kanunlarından farklı olarak, ayırtım gücü ilaveten vurgulanmış; yabancıların kendi milli kanununa göre ayırtım gücüne sahip sayılması da istenmiştir.⁷² Burada akla, er-

⁶⁸ Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik m.17/1-a

⁶⁹ TVKUY m.3/e'de "ergin", 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'na (RG: 08.12.2001 (T); 24607 (S)) göre ergin kişiyi ifade eder demekle, erginlik statüsünün yalnızca Türk hukuku tarafından araştırılacağı izlenimini yaratmakta dolayısıyla TVK m.11/a'da geçen "kendi milli kanununa göre" ifadesi ile örtüşmemektedir.

⁷⁰ Jale G. Akipek, Turgut Akıntürk, Türk Medeni Hukuku-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku, Birinci Cilt, 5.B., Beta Yayınevi, İstanbul, 2004, s.310.

⁷¹ (Erişim) <https://globalcit.eu/acquisition-citizenship/> - E.T: 11.01.2021. Erginlik yaşı Almanya ve Fransa'da 1974 yılına kadar 21; İsviçre'de 1996 yılına kadar 20'dir. Akipek, Akıntürk, s.310.

⁷² 1981 tarihli İngiliz Vatandaşlık Kanunu'nda, 1.listede belirtilen belgelerle birlikte vatandaşlık başvurusunda bulunmak için ergin ve ehliyet şartının arandığından bahsedilmekte (Section 6); "Interpretation" başlıklı 50.kısım 11/a maddesinde erginlikten 18 yaşına ulaşmış bulunma, tam ehliyetten ise zihin sağlığının yerindeliğinin anlaşılacağı hükme bağlanmaktadır. Vatandaş olma talebi yönünden, kişinin ergin ve ayırtım gücünü haiz bulunmasının istenmesinin, vatandaşlık ba-

ken evre alzheimer ya da başka çeşit bir bunama teşhisi konmuş veya ayırtım gücünü kaybedip tekrar kazanmış veyahut çok yaşlı bir yabancının, Türk vatandaşı olma iradesini ortaya koyduğu sırada şuurlu davranma şartını sağlayıp sağlamadığının kendi ülkesinden temin etmiş olduğu bir nöropsikolojik değerlendirme raporu ile anlaşılacak istenmiş olup olmadığı sorusu gelmektedir. Böyleyse, Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik m.17'de sayılan başvuru belgeleri arasında, kişinin akli yeteneği haiz bulunduğunu ispatlayan bir belgenin aranmadığı görülmektedir.

Erginlik ve ayırtım gücü, fiil ehliyetinin olumlu şartlarıdır. Eğer bir ya da birden çok devletin vatandaşı olan yabancılar ile uluslararası koruma statüsüne sahip yabancıların ehliyet durumları, kendi milli kanunlarına göre belirleniyorsa vatandaşlık başvuru hakkının kullanımı hususunda da kendi hukuklarının takibi gerekmektedir. Zira ergin ve ayırtım gücünü haiz bulunup da kısıtlanmış kişilerin şahsa sıkı sıkıya bağlı haklarını kullanım şekilleri, farklı düzenlenmiş olabilir. Buna karşılık Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'te başvurunun bizzat ya da bu hakkın kullanılmasına ilişkin özel vekâletname ile yapılabileceği ifade edilmektedir (m.64/1).⁷³ Buradan yasal temsilcinin, kısıtlanmış bir yabancıyı temsilen vatandaşlık işlemlerine girişemeyeceği sonucu çıkmaktadır.

Vatansızlar bakımından ise, erginlik ve ayırt etme gücü şartının sağlanıp sağlanmadığının Türk kanunlarına⁷⁴ göre araştırılacağı bil-

ğının niteliği, sözleşme olarak tanımlanırsa uygun olacağı; vatandaşlık, devletin egemenlik hakkından doğan bir vasıf olarak yükleniliyorsa kişinin ergin olmasının yeterli geleceği; bu bakımdan ayırtım gücüne sahip olmayan ve fakat ergin olan bir yabancının yetkili makam kararı ile vatandaş olmayı talebe hakkı bulunduğu ifade edilmektedir. Göğer, s.61.

⁷³ Avrupa Birliği üyesi yedi ülkede, Avusturya, Bulgaristan, Çekya, Hırvatistan, Lüksemburg, Slovakya, Hollanda, vatandaşlık başvurusunun bizzat ilgili kişi tarafından yapılması yasal bir zorunlulukken diğer ülkelerde başvuru bizzat ya da posta yolu ile yapılabilmektedir. Malta'da 2017 yılında yapılan yasa değişikliği ile ayırtım gücüne sahip olmayanlar adına vatandaşlık başvurularının, mahkeme izni ile temsilcileri tarafından yapılabilmesi mümkün kılınmıştır. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s. 10, 23 (Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf - ET:13.12.2020.

⁷⁴ Türk Vatandaşlığı Kanunu m.11/1-a'da, vatansızlar bakımından erginlik ve ayırt etme gücü şartı, birden fazla Türk kanununa göre araştırılacakmış gibi çoğul bir ifade kullanılmasına karşın TVKUY m.15/1-a'da değerlendirmenin 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'na göre yapılacağı açıkça ifade edilmiştir.

dirilmektedir (TVK m.11/1-a). Türk Medeni Kanunu bakımından ergin ve ayırtım gücüne sahip⁷⁵ vatansızlar, kısıtlı değillerse, Türk vatandaşı olma başvurularını bizzat ya da bu hakkın kullanılmasına ilişkin özel vekâletname ile yapabilmektedir (TVKUY m.64/1). Türk Medeni Kanunu bakımından ergin ve ayırtım gücüne sahip vatansızlar, Türk hukukuna göre kısıtlanmışlarsa Türk vatandaşlığına başvurmak için vesa yet ve denetim makamlarından izin almaları gerekmektedir (TMK m.463/11). Buna karşılık vatansız kişi yabancı hukuka göre kısıtlanmışsa Türk vatandaşlığına bizzat mı izin koşulu ile mi başvurabileceğine yönelik bir düzenleme bulunmamaktadır.

Erginlik ve ayırtım gücü birlikte arandığından Türk kanunlarına göre ergin ve fakat ayırtım gücünü haiz olmayan vatansızların, TVK m.11 kapsamında Türk vatandaşlığı başvurusunda bulunmaları mümkün değildir.

Sonradan ve yetkili makam kararı ile Türk vatandaşı olma başvurularının incelenmesi bakımından, erginlik ve ayırtım gücü şartının, TVKUY m.16'dan farklı olarak tek başına ön kontrol şartı olarak değerlendirilmesinin; Vatandaşlık İnceleme Komisyonunun sekreteryaya hizmetlerini yürüten il müdürlerine,⁷⁶ yeterli şartını sağlamayan başvuru dosyalarını derhal reddetme yetkisi verilmesinin vatandaşlık başvuru sürecinin hızlandırılmasına etkisi olacağı düşünülmektedir.

2. Başvuru Tarihinden Geriye Doğru Türkiye'de Kesintisiz Beş Yıl İkamet Etmek

Sonradan vatandaş olmayı sağlayan şartlar tercihindeki en eski ve vazgeçilmek istenmeyen şart, ikamet şartıdır. Bununla, insan hakları çemberinden muhafaza edilecek bir toplumsal bütünleşme hedeflenmekte; ahlaki bakış açısından yabancılar ile yerleşik yabancıların vatandaş kılınmaları için hukuki bir usul ve olanak yaratılmaktadır.⁷⁷

⁷⁵ Türk hukukunda erginlik, on sekiz yaşın doldurulması ile başlamaktadır (TMK m.11/1). Ancak evlenme (TMK m.11/11) ya da ergin kılınma (TMK m.12) yolu ile erken erginlik de kabul edilmektedir. Yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, Türk Medeni Kanunu'na göre ayırt etme gücüne sahiptir (TMK m.13).

⁷⁶ Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik m.70/1.

⁷⁷ Peter J. Spiro, "A New International Law Of Citizenship", *American Journal of International Law*, 105, no. 4, 2011, s.698. İkamet şartı, Amerika Birleşik Devletleri'nin

İkamet şartının yerine getirilmesi, vatandaşlık talebinde bulunan kişi ile devletin tanışmasına yol açmaktadır.⁷⁸ Bu bağlamda hem devlet hem de ilgili kişi bakımından lüzumlu ve faydalı addedilmektedir.⁷⁹

Devletlerin büyük bir çoğunluğunda ikamet, bir çeşit şartlı deneme olarak, talepte bulunan kişi bakımından temel başvuru yeterliği biçiminde aranmakta ve süresi, genel olarak beş yıl şeklinde düzenlenmektedir.⁸⁰ Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde müracaat tarihin-

kurucuları tarafından, vatandaşlığa eşlik eden siyasi hakların kullanılması sorumluluğunun gerekli bir koşulu olarak tasarlanmıştır. 18.yy şartlarında demokrasilerin görece istisnai konumuna dikkat çekmek için kullanılmıştır. 1795 yılında Kongre görüşmelerinde bir üye, despotik, monarşik, aristokrat hükümetlerin te-balarının Amerikan topraklarına ayak basar basmaz ülke yönetimine katılmaya yetkili olabilecekleri aceleci bir düzenlemeye karşı çıkılabilemesi için vatandaşlık izafesinde ikamet şartının kıymetine dikkat çekmiştir. Spiro, EUDO Citizenship Observatory Report, s.5. Amerika Birleşik Devletleri'nde vatandaşlığa kabul şartı olarak ikamet, 1790 yılında 2 yıl; 1798 yılında 2-14 yıl arasında değişecek şekilde; 1802 yılında 5 yıl olarak düzenlenmiştir (Erişim) www.uscis.gov/policy-manual/volume-12part-f-ET:03.11.2020.

⁷⁸ Fişek, s.56.

⁷⁹ Devlet bakımından lüzumlu ve faydalıdır çünkü bu süre zarfında devlet, isteklinin hâl ve kimliğini soruşturarak vereceği karar ile suistimallerin, hilelerin, birtakım ihtilafların önüne geçmiş ve kendisine muzır olacak unsurlardan vücudunu korumuş olmaktadır. Kişi bakımından lüzumlu ve faydalıdır çünkü bu süre zarfında kişi, göçe yönelirken kurduğu hayal ve düşüncelerinin yerindeliğini kontrol etme fırsatı bulmuş; alınamayacağı bir topluma, düşünmeksizin bağlanmaktan ötürü duyacağı pişmanlıktan ve zarar görmekten uzak kalmış olmaktadır. Seviğ, Seviğ, s.93. İkamet şartı, doktrinde, "vatana bağlılık şartı" olarak nitelendirilmiştir. Uluocak, s.45.

⁸⁰ Avrupa Birliği üyesi tüm ülkelerde sonradan ve olağan yoldan vatandaşlık başvurusunda bulunabilmenin şartlarından bir tanesi olan ikamet şartında süreler, 3 ile 10 yıl arasında değişebilmekte (Polonya'da 3, Bulgaristan'da 3 ya da 5, Malta'da 6, Slovakya-Macaristan ve Almanya'da 8, İtalya'da 10, Avusturya'da 6 ya da 10 yıl); bu bağlamda asgari ikamet süreleri, mülteciler, eşler, küçükler, vatansızlar, engelliler ve belirli bir yaşta olan üçüncü ülke vatandaşları bakımından farklı düzenlenebilmektedir. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s. 15-18 (Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf - ET:13.12.2020. Finlandiya ve Norveç'te Nordik ülkelerinin vatandaşları (Danimarka-Norveç-Finlandiya-İsveç-İzlanda) için ikamet şartı, 5 yıl olarak değil 2 yıl olarak aranmaktadır. İspanya'da Latin Amerika ülkeleri, Andora, Ekvator Ginesi, Filipin vatandaşları ve Seferad kökenli kişiler bakımından 10 değil 2 yıl; bunlardan İspanyol topraklarında doğanlar bakımından 1 yıl olarak uygulanmaktadır. Almanya'da toplumsal bütünleşme yönünden özel başarı olarak kabul edilen B1 seviyesinde dil becerisi olanlar bakımından 8 değil 6 ya da 7 yıl olarak uygulanmaktadır. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s. 15-18 (Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf - ET:13.12.2020.

Pek çok üye ülkede (Bulgaristan-Hırvatistan-Slovakya-İsveç hariç) asgari ikamet süresi içinde kısa süreli tatil, aile ziyareti gibi devamsızlıklar ikamet süresinden kesinti olarak kabul edilmezken; devamsızlık süreleri, 6-18 ay arasında değişkenlik gösterebilmektedir. Örneğin Lüksemburg'da üçüncü ülke vatandaşı olan yabancı, ülkeden 6 aydan fazla süreli ayrılacaksa ülkeden çıkışını belediyeye bildirmek ve ikamet iznini teslim etmekle yükümlüdür. Avusturya ve Belçika'da devamsızlık süresi, asgari ikamet süresinin %20'sini geçmemelidir. Çek Cumhuriyeti'nde başvuru tarihinden geriye doğru 5 yıl içinde en az 30 ay kesintisiz ikamet kanıtlanmak zorundadır. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s. 15-18 (Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf - ET:13.12.2020.

İkamette kesintiye izin veren bazı ülkelerde başvurudan önceki dönem bakımından bazı özel koşullar ihdas edilebilmektedir. Örneğin Kıbrıs ve İrlanda'da başvuru tarihinden önceki 1 yıl içinde kesintiye izin verilmemektedir. Bu bağlamda İrlanda Adalet ve Eşitlik Bakanlığı tarafından 2016 yılında getirilen 6 hafta kuralı uyarınca başvuru tarihinden önceki 6 hafta içinde tatil, iş toplantıları, aile düğünü, yas ya da acil tıbbi durumlar sebebiyle kısa süreli devamsızlıklara müsaade edilmektedir. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s. 15-18.

(Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf - ET:13.12.2020.

Avusturya Federal İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan bir değerlendirmede sınır ötesi insan hareketliliğinin artışı ile birlikte başvuru sahipleri yönünden ülkede fiziksel olarak bulunma koşulunun sağlanmasında güçlükler yaşandığı ifade edilmiştir. Aynı yönde Polonya'da bir iş sözleşmesine bağlı olarak işveren talimatı ile Polonya sınırları dışında çalışan yabancılar, bunların eş ve çocukları bakımından devamsızlık süresi dikkate alınmamaktadır. Almanya, menşe ülkesinde askerlik hizmetini yerine getirenlerin kesinti sürelerinin uzatılmasına izin vermektedir. Yunanistan'da üniversite çalışmaları ile sağlıkla ilişkili mücbir sebepler, kesinti sürelerinin uzatılmasına olanak sağlamaktadır. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s. 15-18 (Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf - ET:13.12.2020.

İkametten anlaşılan, ülkede yasal ve fiziksel olarak bulunma koşulu ile tanımlanan etkili ikametir ve koşulları ülkeden ülkeye değişkenlik gösterebilmektedir. Mesela Fransa'da ikametten, Fransa'da geçirilen süre, aile durumu, küçüklerin yaşadığı yer, geçim kaynaklarının yeterliği ve devamlılığı gibi ölçümlenebilir kriterler göz önünde bulundurularak sürekli bir yaşama yönelik menfaatlerin sabit biçimde toplandığı yer anlaşılmaktadır. İsveç'te ikamet değerlendirilmesinde nesnel ve öznel unsurlar kullanılmaktadır. Buna göre nesnel unsur, başvuru sahibinin ülkede yasal olarak ikamet etmesi; öznel unsur İsveç'te ikamet etme niyetini taşımasıdır. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s. 15-18 (Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf - ET:13.12.2020.

Amerika Birleşik Devletleri'nde vatandaşlık başvurusu için aranılan ikamet süresi, başvuru tarihinden önce ve sürekli ikamet için yasal olarak kabul olunduktan sonra en az kesintisiz 5 yıldır. Bu sürenin en az yarısını oluşturan süre boyunca, bunun da en az üç ayı, bavinin yapıldığı eyalet ya da hizmet bölgesinde olmak kaydı ile, Amerika Birleşik Devletleri'nde fiziksel olarak bulunulması gerekmektedir (INA12.Bölüm-Üçüncü Alt Bölüm-İkinci Kısım §1427(a)(1)(2)). Ancak beş yıllık ikamet süresi, hayır kuruluşlarında rahiplik, rahibelik gibi dini görev ya-

den geriye süresi on yılı aşmamak kaydı ile⁸¹ ikamet, vatandaş olma başvurusunun bir şartı olarak düzenlenmektedir⁸². Ancak Sözleşme uyarınca, her üye devletin, ülkesinde hukuka uygun olarak mutaden sakin bulunan kişilere vatandaş olma imkânı tanıma taahhüdünde

panlar, Amerika Birleşik Devletleri'nde mezhepler arası misyonerlik faaliyetinde bulunanlar bakımından kesintisiz ve fiziksel olarak bulunma şartı ile 1 yıl olarak işletilmektedir (INA12.Bölüm-Üçüncü Alt Bölüm-İkinci Kısım §1428(2)).

Vatandaşlık başvurusunun yapıldığı tarihten hemen önceki veya başvurunun yapıldığı tarih ile §1147(a) uyarınca herhangi bir duruşma tarihi arasında Amerika Birleşik Devletleri dışında geçirilen süre 6 aydan fazla ve fakat 1 yıldan az bir süre ise, başvurunun Amerika Birleşik Devletleri'ni terk etmediği yönünde başvarıda haklı kanaat oluşmadığı sürece ikamet kesinti sayılmaktadır. Vatandaşlığa kabul başvurusundan önce veya sonra Amerika Birleşik Devletleri dışında geçirilen süre 1 yıl ve daha fazla bir süre ise her halükârda ikamet kesinti sayılmaktadır (INA12.Bölüm-Üçüncü Alt Bölüm-İkinci Kısım §1427(b)).

Ancak,

- Amerika Birleşik Devletleri'ne daimi ikamet için yasal olarak kabul edildikten sonra fiziksel olarak ülkede bulunan ve en az bir yıl süre ile kesintisiz ikamet ettikten sonra Amerika Birleşik Devletleri hükümeti için sözleşmeli personel olarak istihdam edilen

- Başsavcılık tarafından yasal olarak tanınan bir Amerikan araştırma kurumunda istihdam edilen,

- Amerika Birleşik Devletleri'nin dış ticaretinin geliştirilmesi amacı ile faaliyet gösteren Amerikan tabiiyetinde bir şirket veya hisselerinin %50'sinden fazlası Amerika Birleşik Devletleri şirketlerine ya da kuruluşlarına ait bir şirkette/yan kuruluşunda yahut Amerika Birleşik Devletleri'nin taraf olduğu bir uluslararası anlaşmaya dayalı olarak faaliyet gösteren uluslararası bir organizasyon/kuruluş tarafından istihdam edilen

- Başsavcılığı tatmin edecek şekilde 1 yıldan uzun süre boyunca hükümet ya da bir kurum adına bilimsel araştırma yapmak, dış ticaretin gelişimi ile uğraşmak veya bu ülkelerdeki mülkiyet haklarını korumak için yurt dışında bulunma zorunluluğu olanların ikamet sürelerinin hesaplanmasında kesinti olduğu kabul edilmektedir.

⁸¹ Bu sınırlamanın gerisinde, ikamet şartına ilave şartların istenmesinin yanı sıra özellikle, Liechtenstein'in 30 yıl, Sovyetler Birliği sonrası Letonya'nın 16 yıl, 1999 yılındaki değişiklikten önce Almanya'nın 15 yıl biçiminde düzenlenmiş olan aşırı uzun ikamet sürelerine yöneltilen itirazlar ile vatandaşlığa kabulde mümkün olduğu nispette devletler arası yaygın uygulama yaratma düşüncesi yer almaktadır. Spiro, A New International Law of Citizenship, s.698. Birinci Dünya Savaşı'nda verilen kayıplar sebebiyle Fransa'da yeni vatandaşların varlığına ihtiyaç duyulduğundan göç, teşvik edilmiş; 1927 yılında Fransız Cumhuriyeti'nin o güne kadar en liberal yasası onaylanarak yeni vatandaşlık düzenlemeleri uyarınca göçmenlere uygulanan ikamet süresi 10 yıldan 3 yıla indirilmiştir. Bauböck, Ersbøll, Groenendijk, Waldrauch, s.190. Üç yıllık ikamet süresi, yabancının önemli bir hizmette bulunduğu hâllerde ya da yabancının bir Fransız kadınla evli olduğu durumlarda bir yıl indirilerek iki yıl olarak uygulanmıştır. Marcel Sauvagnac, Practical Guide to Naturalisation in France: The Acquisition, Loss and Recovery of French Citizenship, Bluebook 21st ed., Stevens and Sons, London, 1909, s.57.

⁸² Güngör, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, s.238.

bulunacağı yönündeki bu düzenleme, vatandaşlığa geçişin bir lütuf-tan çok hak olarak tasarlandığı yorumlamasına geçit vermektedir.⁸³

Türk vatandaşı olmak isteyen kişilerin, başvuru tarihinden geriye doğru beş yıl Türkiye’de kesintisiz ikamet etmiş olması gerekmektedir (TVK m.11/1-b-TVKUY m.15/1-b).⁸⁴ TVK Genel Gerekeçe’ye göre Türkiye’de kesintisiz beş yıl ikamet etmiş olmak, Türk vatandaşı olmak isteyen kişinin, Türkiye’yi yaşamak istediği yer olarak benimsediğine ve Türk toplumuna uyum sağladığına ilişkin yeterli bir göstergidir.⁸⁵

TVK m.11/1-b (TVKUY m.15/1-b) uyarınca, önce ikamet etme şartının yerine gelmesi; daha sonra bu ikamet kesintisiz olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. TVK m.15, Türkiye’de ikamet ne anlaşıldığını hükme bağlamaktadır. Buna göre, “*bir yabancı için ikamet, Türk kanunlarına uygun olarak Türkiye’de oturmaktır*”. O hâlde Türk kanunlarına göre oturmak, Türkiye’de ikamettir. İkametten ne anlaşılması gerektiği TVKUY’da da tanımlanmıştır: ikamet, “*yabancıların yasal ikamet izni ile Türkiye’de bulunmasıdır*”. İki hükmün birlikte değerlendirmesinden, Türkiye’de Türk kanunlarına göre oturmak, yasal ikamet izni ile oturma sonucu çıkmaktadır (TVKUY m.3/1-h).⁸⁶ Bir diğer ifade ile,

⁸³ Spiro, A New International Law of Citizenship, s.698.

⁸⁴ Sonradan ve yetkili makam kararı ile Türk vatandaşı olma başvurusu bakımından Türkiye’de ikamet etme süresi, 403 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda olduğu gibi beş yıl olarak belirlenmiştir. Ancak, Türk soylu yabancılar için bu süre, 31.12.2010 tarihine kadar iki yıl olarak uygulanmıştır (5901 s.TVK Geçici m.1). 403 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu tasarısına yönelik olarak hükümetin teklif ettiği metinde ikamet süresi, müracaat tarihinden geriye doğru son üç yılı kesintisiz geçmek şartıyla beş yıl olarak tasarlanmıştır.

(Erişim) https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/Tutanak/MM_/d01/c020/mm_01020127ss0267.pdf -ET:23.11.2020.

1312 sayılı Mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu’na yönelik olarak İstanbul milletvekili Tevfik Kâmil Bey’in (2/17) numaralı teklifinde ikamet süresi, vatandaşlığa kabul edilen yabancıların karısı ile reşit çocuğu için iki yıl olarak öngörülmüştür. Türk vatandaşı olan yabancıların, dört yıl boyunca Türkiye Büyük Millet Meclisi-ne üye seçilememeleri; bu şartın istisnai yoldan vatandaş olacaklar bakımından da geçerli kabul edilmesi önerilmiştir

(Erişim) <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/Tutanak/TBMM/d03/c004/tbmm03004080ss0185.pdf> -ET:23.11.2020.

⁸⁵ Kanaatimizce, zamanın göreceliği, yaşam tecrübelerinin farklılığı, kişisel ve meslek özellikleri sebebiyle Türk toplumuna uyum sağlanmış olduğunun belirtici olarak kullanılan beş yıllık sabit sürenin içeriği ve neticesi, her başvuran için aynı olmayabilir.

⁸⁶ Doktrinde, bizim de katıldığımız bir görüş, Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’in, vatandaşlık başvurusu yönünden geçerliliği

Türk Vatandaşlığı Kanunu anlamında, bir yabancı için ikamet, iradi yerleşim yerine (*ikametgah*) karşılık gelmemekte; yabancının Türkiye’de bir yerleşim yeri⁸⁷ sahibi olmasını gerektirmemekte;⁸⁸ buna karşılık Türk vatandaşı olmak isteyen yabancının Türkiye’de beş yıl/daha uzun süreden beri bir ikametgahı varsa, ikamet şartı evleviyetle yerine gelmiş sayılmaktadır.⁸⁹

Bir kişinin, Türkiye’de yasal ikamet izni⁹⁰ alabilmesi için öncelikle Türkiye’ye hukuka uygun giriş yapması icap etmektedir (YUKK m.5). Türkiye’ye hukuka uygun giriş yapmış ve ikamet izin başvurusu olumlu sonuçlandırılmış (YUKK m.21) kişiye, ikamet izin belgesi verilmekte ve bu belge, ikamet süresinin hesaplanmasında kullanılmaktadır.⁹¹

TVKUY m.71/1-ç hükmünde yasal ikamet iznine sahip bulunmalarına karşın yerleşme niyetine sahip olmadıkları gerekçesi ile bazı kişilerin ikamet izinlerinin, geçerli ikamet olarak sayılmadığı belirtilmektedir. Dolayısıyla bu kişilerin Türk vatandaşlığı için yapacakları başvuruda, ikamet şartı yerine gelmiş kabul edilmemektedir.⁹² İka-

temin edecek yasal ikamet iznini işaret etmekle Türk Vatandaşlığı Kanunu’ndaki “ikamet” kavramını daraltan ve sınırlandıran bir anlama çektiğini ifade etmektedir. Nomer, 2019, s.83.

⁸⁷ Yerleşim yeri Türk hukukunda, “bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yer” biçiminde tanımlanmaktadır (TMK m.19).

⁸⁸ Doktrinde, uygulamaya yönünden yabancının ülke ile uyum sağlamasına ilişkin ölçümlemenin yalnızca ülkede oturmaya bağlanmadığı; aynı zamanda yabancının ülkede yerleşme iradesini yansıtabilecek şekilde ikamet etmiş olmasının da arandığı; bir diğer ifade ile ikamet şartı ile yerleşme niyetinin birlikte değerlendirildiği ifade edilmektedir. Doğan, s.76.

⁸⁹ Doktrinde yabancının Türkiye’de ikametgâh sahibi olmasının kendisine, mücbir bir sebeple Türkiye dışında kalması hâlinde, dışarıda geçen zamanı, ikamet kesinti sayılacak süreyi aşsa bile, ikamet süresinden indirilmemesi yönünde bir menfaat yaratacağı değerlendirilmektedir. Uluocak, s. 46.

⁹⁰ 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (RG:11.04.2013 (T); 28615 (S)) uyarınca ikamet izni, Türkiye’de kalmak üzere verilen izin belgesini ifade etmektedir (m.3/1-j). “Türkiye’de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların, ikamet izni almaları zorunludur. İkamet izni, altı ay içinde kullanılmaya başlanmadığında geçerliliğini kaybeder” (YUKK m.19).

⁹¹ Güngör, Tabiiyet Hukuku, s. 89.

⁹² Burada Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’in ihtiva ettiği çelişki, yabancı için ikamet, yerleşme niyetini içermediği hususunun göz ardı edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. İkamet iznine sahip yabancılar, yerleşme niyetine de sahip görülmedikleri için ikametleri, ikametgâh tutmak

met izinleri bulunmakla birlikte yerleşme niyetinin yokluğu gerekçesi ile ikametleri geçerli sayılmayan kişiler; sığınma veya iltica başvuru sahipleri, sığınmacılar, öğrenim amaçlı ikamet izni alanlar, turistik amaçlı ikamet izni alanlar, tedavi amaçlı ikamet izni alanlar, öğrenim gören çocuğuna refakat amaçlı ikamet izni alanlar ile diplomatik veya konsüler ayrıcalıkla bağışıklık sağlayan yabancı misyon personeli kimlik kartıyla ikamet edenlerdir.⁹³

TVK m.11/1-b uyarınca ikametın kesintisiz olması gerekmektedir. Ancak kanun koyucu, kesintisiz ikametın mutlaklığını aramamaktadır; zira TVK m.15/1'de, Türk vatandaşı olma başvurusunda bulunan yabancıнын, ikamet süresi içinde toplam on iki ayı⁹⁴ geçmemek üzere Türkiye dışında bulunmasına müsaade edildiği bildirilmektedir. Bir diğer ifade Türkiye dışında geçirilen bu süreler, TVK'da öngörülen ikamet süreleri içinde değerlendirilmektedir (TVKUY m.71/1-b). Başka bir anlatımla Türkiye dışında geçirilen sürenin on iki ayı aşması durumunda ilgilinin başvurusu kabul edilmemektedir (TVKUY m.16/11-d).⁹⁵

olarak kabul edilmemektedir. Yönetmeliğin bu yöndeki hükümlerinin, ikamet şartına ilişkin Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun hükümlerine aykırılık oluşturduğu yönündeki ayrıntılı değerlendirme için bkz. Güngör, Tabiiyet Hukuku, s.90.

⁹³ Sonradan Türk vatandaşı olmada kabul edilmeyen ikamet nedenleri ile Türkiye'de bulunan kişinin, ilerleyen zamanda geçerli sayılan bir sebeple ikamete bağlanması hâlinde önceki ikamet sürelerinin hesaba katılacağı; ancak bu hükümden turistik amaçlı ikamet tezkeresi ile Türkiye'de bulunanların yararlanamayacağı düzenlenmektedir (TVKUY m.71/1-d).

⁹⁴ Nüfus Hizmetleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 30.maddesine ilişkin İçişleri Bakanlığınca hazırlanan tasarı gerekçesinde, daha önce 6 ay olan bu sürenin 9 ay olarak değiştirilmesi teklif edilmiştir. 6 aylık sürenin 9 aya çıkarılmasının gerekçesi şu şekilde şu şekilde açıklanmıştır: "Vatandaşlığımıza alınmak için başvuran yabancılar sanayici, iş adamları, Ar-ge uzmanları, doktor ve mühendis gibi nitelikli kişiler olup, meslek ve görevleri gereği uzun süre yurt dışında bulunabilmektedirler. Bu düzenleme ile Türkiye'ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen kişilerin Türk vatandaşlığına kabulüne imkân sağlanmaktadır. Bu nedenle vatandaşlığa alınma talebinde bulunan yabancıнын başvurusu için aranan ikamet süresi içinde Türkiye dışında bulunacağı süre altı aydan dokuz aya çıkarılmalıdır" (Erişim) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss497.pdf> -ET:30.12.2020

⁹⁵ TVKUY m.71/1-b ve c'de yabancıнын ikameti ve ikamet sürelerinin hesaplanmasına ilişkin hükümlere yer verilmiş olmakla birlikte 19.10.2017 tarih ve 7039 sayılı Kanun'la (RG: 03.11.2017 (T); 30229 (S)) değiştirilmiş bulunan 12 aylık süre ifadesi, hükme yansıtılmamıştır.

Türk vatandaşı olmak isteyen kişinin beş yıllık ikamet süresinin hesabında, başvuru tarihinin esas alındığı anlaşılmaktadır.⁹⁶ Yani, beş yıllık ikamet süresinin başvuru tarihinde tamamlanmış olması gerekmektedir.⁹⁷ Bu ise, il emniyet müdürlüğünce verilen ikamet izni ve Türkiye'ye giriş ve çıkış tarihlerini gösteren belge ile belirlenmektedir (TVKUY m.71/1-a).

Türk vatandaşı olmak isteyen kişilerin, başvuru tarihinden geriye doğru beş yıl Türkiye'de kesintisiz ikamet etmiş olması gerekliliğini öngören yeterlik şartının yerine gelip gelmediği, TVKUY m.16 uyarınca ön kontrole tâbi tutulmaktadır. Bu hususta yetkili mercii, Yönetmelik düzenlemesi uyarınca valiliklerdir; valiler, başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye'de kesintisiz beş yıl ikameti bulunmayan yabancıların başvurularını reddetme yetkisini haizdir. Başvuruları, ön kontrol aşamasında geri çevrilen yabancılara durum hakkında yazılı olarak bilgilendirme yapılmaktadır.⁹⁸

⁹⁶ Danıştay 10.Dairesi'nin 03.04.2014 tarihli ve E.2013/5623, K.2014/2100 sayılı kararına konu olan olayda, Moldova Cumhuriyeti uyruklu davacı, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 11.maddesi kapsamında Türk vatandaşı olmak istemiyle başvuruda bulunmuş; başvuru, öğrenim hariç başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye'de kesintisiz beş yıl ikamet etme şartını taşımadığı gerekçesiyle reddedilmiş; ret yolunda tesis edilen işlemin iptali istemiyle dava açmıştır. Davada, davacının annesinin Türk vatandaşı olması ve Türkiye'de ikamet etmesi nedeniyle, annesi ile birlikte ikamet eden davacının öğrenim gördüğü sürelerin ikamet süresinin hesabında dikkate alınmasına bir engel bulunmadığı, davacı ile benzer durumda olmayan diğer yabancıların öğrenim amacıyla Türkiye'de bulunduğu sürelerin ise ikamet süresinin hesabında dikkate alınmayacağı ifade edilmiştir. Ara karara cevaben gönderilen bilgi ve belgeler ile dosyada mevcut bilgi ve belgelerin birlikte incelenmesinden, davacının Türk vatandaşlığını kazanmak için idareye başvurduğu tarihten geriye doğru Türkiye'de kesintisiz olarak beş yıl ikamet etmiş olmadığı anlaşılmıştır. Bu durumda, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 11.maddesi kapsamında Türk vatandaşı olmak istemiyle davacı tarafından yapılan başvurunun, davacının Türkiye'de kesintisiz beş yıl ikamet etmiş olmak şartını taşımadığı gerekçesiyle reddi yolunda tesis edilen işlemde hukuka aykırılık, bu işlemi iptal eden mahkeme kararında hukuki isabet olmadığı değerlendirilmesinde bulunulmuştur (Erişim) www.kazanci.com.tr - ET:03.03.2020.

⁹⁷ Güngör, Tabiiyet Hukuku, s.88.

⁹⁸ Bu doğrultuda, Danıştay 10.Dairesi'nin 05.10.2015 tarihli ve E.2012/8694, K.2015/4046 sayılı kararında, davacının TVK m.11 kapsamında yaptığı başvurunun, "başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye'de kesintisiz beş yıl ikamet etmek" şartını taşımadığından bahisle, valilik tarafından reddedilmesini, yetki yönünden hukuka uygun bulmayarak bu hususta karar verecek yetkili makamını İçişleri Bakanlığı olduğu değerlendirmesine katılmadığını belirtmek isteriz. (Erişim) www.kazanci.com.tr -ET:03.03.2020.

İkamet şartı değerlendirmesi yapılırken akla, on yıldır fiilen Türkiye’de bulunan geçici koruma altındaki Suriye vatandaşlarının, TVK m.11 kapsamında başvuru yapıp yapamayacakları sorusu gelebilir. Zira, ilk düşünüşte “geçici” tahayyül edilen farazi sürenin çok ötesinde bir zaman dilimde yurdumuzda fiilen bulunan ve birlikte yaşamı paylaşan bu kategorideki yabancıların, *ius nexi*⁹⁹ vatandaşlık modeli üzerinden, toplumla gerçek ve etkili sosyal bağlarının oluşmaya başladığı değerlendirilebilmektedir. Mevcut durum itibariyle, geçici koruma kimlik belgesi, Türkiye’de kalış hakkı sağlamakta; ancak bu belge Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere eş değer sayılmamaktadır. Bu belgenin sahiplerinin, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakları bulunmamakta; belgenin süresi, ikamet izni toplamında dikkate alınmamaktadır. Geçici koruma kimlik belgesi sahibi olan yabancıların, Türk vatandaşlığına başvuru hakları bulunmamaktadır (Geçici Koruma Yönetmeliği¹⁰⁰ m.25).

3. Türkiye’de Yerleşmeye Karar Verdiğini Davranışları ile Teyit Etmek

TVK m.11/1-b (TVKUY m.15/1-b)’de Türk vatandaşı olmak için başvuran yabancıların, başvuru tarihinden geriye doğru kesintisiz beş

⁹⁹ 1987’de Joseph Carens’in, vatandaşlığı, “feodal ayrıcalığın modern eş değeri olarak kişinin yaşam standartını büyük ölçüde artıran ve miras alınan bir statü” olarak tanımlamasının ardından yirmi yıl sonra Ayalet Shachar, betimleyici bir vatandaşlık statüsünün, nesiller arası aktarımının, Orta Çağ’daki vatandaşlık-mülkiyet ilişkisi üzerinden düşünsel bir ilgi kurarak, haksızlığını dile getirmiştir. Bu adaletsizliği telafi etmek için Shachar, bir tür küresel doğum hakkı vergisi kurgulamakta; *ius sanguinis* ve *ius soli*’den farklı olarak gerçek bir sosyalleşmenin bağlantısını kurmak adına, gurbetçi vatandaşları hariç bırakarak, uzun süredir ikamet eden-yerleşik yabancıların, aşamalı olarak vatandaşlığa kabul edilmelerini “*ius nexi*” olarak adlandırdığı bir modelle açıklamaktadır. Patrick Weil, “From Conditional To Secured and Sovereign: The New Strategic Link Between The Citizen and The Nation-State In A Globalized World”, *International Journal Of Constitutional Law*, (9) 2011, s. 623. *Ius nexi*, tipleşmiş sistemlere göre vatandaşlık alamayan kişilerin, demokratik meşruiyet ve politik eşitlik zemininde fakat siyasi katılım hakkı dışında, o ülkede sosyal ve ekonomik yaşamı paylaşmasından kaynaklanan; yerleşik yabancılar yerine, hak ve yükümlülükler arasında ilişkinlik kuran güncel bir katılma statüsüdür. Burada gaye, kollektif yaşama katılmak için çaba göstermektir. Dolayısıyla ülkede oturmaktan (residence) farklı bir kriter gözetilmektedir. Bu bakımdan, *ius nexi*’de uzun süreli oturmaya bağlı otomatik kazanımlar, hukuki vatandaşlıktan da (ex lege) ayrılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Shachar, s.121-141.

¹⁰⁰ RG: 22.10.2014 (T); 29153 (S)

yıl ikamet etmiş olması istenmekte; ikametden, yasal ikamet izni ile Türkiye’de oturma anlaşılmaktadır. Bir diğer ifade ile ikamet, yerleşim yeri olarak yorumlanmamaktadır. TVK m.11/1-c (TVKUY m.15/1-c)’de ise Türk vatandaşı olmak için başvuran yabancının, Türkiye’de yerleşmeye karar verdiğini davranışları ile teyit etmesi gerektiği bildirilmektedir. Kanaatimizce iki hükme birlikte bakıldığında, başlangıçta bir tezatlık varmış gibi görünse de böyle olmadığı; kanun koyucunun maksadının ne olabileceği yorumlandığında anlaşılabilmektedir. Bizce bu hükmün işaret ettiği husus, sosyal uyumdur. Bu bakımdan hükümde, Türk vatandaşı olmak isteyen yabancidan bir yeterlik şartı olarak, Türk toplumuna uyum sağlamaya çalışacağını davranışları ile teyit etmesi istenmektedir.¹⁰¹

Burada merhaleli bir yaklaşım söz konusudur. Oturma, mesken tutarak başlamakta; mesken olarak seçilmiş bir yere, yaşam yerleştirilmeye başlandığında o yer, yavaş yavaş yerleşim yerine yani ikametgaha dönüşmektedir. Yabancılar yönünden ikametgâh kavramının önemi, ikametgahın üstelendiği taşıyıcılık fonksiyonundan kaynaklanmaktadır; çünkü ikametgâh, ait hissetme duygusu yaratarak, kültür üretimi ve paylaşımı sebebiyle, insanları birbirlerine bağlamaktadır.

TVKUY m.15/c’de Türkiye’de yerleşmeye karar verilmiş olduğunun teyidi olarak kabul edilen davranış örnekleri,¹⁰² kök salma saiki-ne referans veren davranışlardır; yani Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’te misal yoluyla yapılan açıklama, yerleşme niyetine (*yerleşim yeri*) karşılık gelmektedir. Bu ise sosyal uyum yönünden düşünüldüğünde ancak tek bir gösterge olabilir.¹⁰³

¹⁰¹ Toplumsal uyum, bütüncül ve fark etme bilinci ile ilişkili bir kavram olduğu için, TVK m.11 ve TVKUY m.15’te sayılmış olanların dışında, Türk vatandaşı olmak isteyenlerden, bu kapsamda, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’sını tamamen; Türk tarihi ve kültürünü genel olarak bilmeleri, anayasal düzene bağlı ve saygılı olduklarını beyan etmeleri beklenebilir.

¹⁰² Türkiye’de taşınmaz mal edinmek, iş kurmak, yatırım yapmak, ticaret ve iş merkezini Türkiye’ye nakletmek, çalışma iznine tâbi olarak bir iş yerinde çalışmak, Türk vatandaşı ile evlenmek, ailece müracaat etmek, daha önce Türk vatandaşlığını kazanmış olan ana, baba, kardeş ya da çocuk sahibi olmak, eğitimini Türkiye’de tamamlamak.

¹⁰³ Almanya’da, 2019 yılın değişikliği ile, Alman vatandaşı olmak isteyen yabancılardan Almanya’daki yaşam koşullarına entegre olmaları da beklenmekte (§10 StAG- ‘deutsche Lebensverhältnisse’); böylelikle özgür demokratik düzene etkin şekilde bağlanmak -eski hüküm- şartı güçlenmiş olmaktadır. Bu bağlamda örneğin, başvuranın aynı anda birkaç eşle daha evli olmadığını kanıtlaması gerek-

İlaveten, yerleşme niyetinin varlığı başlangıçta araştırılan bir şart olup; söz konusu niyetin vatandaş olunduktan sonra sürdürülüp sürdürülmediği kontrol edilmemektedir.¹⁰⁴

4. Genel Sağlık Bakımından Tehlike Teşkil Eden Bir Hastalığı Bulunmamak

TVK m.11/1-ç (TVKUY m.15/1-ç)'de aranan genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığı bulunmamak şartı, kanaatimizce açık ayrımcılık gözetilen bir yetkinlik şartıdır. Burada arananın, başvurunun yapıldığı sırada akli melekelerin tamlığına yönelik bir zihin sağlığı olmadığı; birlikte yaşamı zarara sürükleyebileceği için sakınılmasında fayda görülen, kamu ile ilgili bir sağlık şartı olduğu hükmün lafzından anlaşılmaktadır.

Hükümde göz ardı edilen husus, Türk vatandaşı olma başvurusunu yapan yabancıнын, başvuru tarihinden geriye doğru zaten beş yıldan beri Türkiye’de yaşamakta olduğudur. Hâlen, geçerli bir yasal ikamet izni ile, Türkiye’de oturan yabancıнын, Türk vatandaşı olması, sağlıksız olduğu fark edilip engellendiğinde, çevresine zarar vermiş olma ihtimali de bertaraf edilmemektedir. Çeşitli sebeplerle birlikte yaşama katılan yabancılar yönünden böyle bir fevkalâdelik

mektedir. Amaç, çok eşlilik durumunda vatandaşlığa kabulü önlemektir. Çünkü çok evlilik, Almanya’nın cinsiyet eşitliği bakışına ve evlilik anlayışına aykırılık oluşturmaktadır. Anuscheh Farahat, Kay Hailbronner, RSCAS/GLOBALCIT-CR 2020/5 German Report, 2020, s.16-17. Benzer yönde 2008’de Fransa’da burka taşıyan bir kadının vatandaşlık başvurusu, Fransız toplumuna asimile olmadığı gerekçesi ile reddedilmiştir (Erişim) <https://perspektif.eu/2020/06/12/eskiden-yeniye-fransiz-laikligi-joan-wallach-scottun-kitapciği/> -ET: 01.02.2021; 2018’de Fransız Temyiz Mahkemesi, 2010 yılından beri Fransa vatandaşı bir erkekle evli olan Cezairli bir kadının ülkenin güneydoğusundaki İsere bölgesinde yapılan vatandaşlık töreninde bir erkek yetkili ile el sıkışmayı reddettiği için Fransız vatandaşlığı verilmemesi kararını haklı bulmuştur (Erişim) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43843072> -ET:01.01.2021.

¹⁰⁴ İrlanda’da vatandaşlığa kabul olunan kişilerin, karardan sonra iyi niyetle ve 7 yıl daha kesintisiz ülkede kalmaya devam etmeleri beklenmekte (S 15-(d)); bu şartın yerine getirilmemesi, makul sebeplere dayandırılmadığında, vatandaşlığın kaybı sonucunu doğurmaktadır. Diğer İrlanda vatandaşları için geçerli olmayan bu şart kapsamında, vatandaşlığa kabul edilen kişilerin ülke dışında bulundukları süreçte İrlanda Büyükelçiliği’ne giderek kalma niyetini sürdürmekte olduklarını yazılı olarak beyan etmeleri gerekmektedir. Bashir Otukoya, “Super-Citizens: Defining the Good Character Requirement for Citizenship Acquisition by Naturalisation”, *Hibernian Law Journal*, 17, 2018, s.78.

hâli gözetilecekse, bu bakış açısının, ikamet izinlerini düzenleyen hükümlere de yansıtılması gerekmektedir ki pratikte istenen gayeye ulaşılabilsin.¹⁰⁵

TVKUY m.17/1-e'ye göre ilgilinin genel sağlık bakımından tehlike teşkil edecek bir hastalığa sahip olmadığı, usul ve esasları Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenmiş bir sağlık raporu ile belirlenmektedir. Ancak, sağlık raporuna içerik oluşturacak -muayene edilecek- hastalıkların hangi hastalıklar olduğu ifade edilmemektedir. Burada kastedilenin, Dünya Sağlık Örgütü'nün Uluslararası Hastalık Dizini'nde (ICD) sayılan bulaşıcı hastalıklar olduğu düşünülmektedir.¹⁰⁶

5. İyi Ahlak Sahibi Olmak

TVK m.11/1-d (TVKUY m.15/1-d)'de aranan iyi ahlak sahibi olma şartı, kanaatimizce, *"ahlak"* kelimesinin tercihi sebebiyle belirsizliği kuvvetlendirilmiş, açık ayrımcılık gözetilen bir diğer yetkinlik şartıdır.¹⁰⁷ Zira ahlak kavramı, soyut içeriği sebebi ile her kişi ve toplum bakımından farklı tezahür etmeye müsaittir, zamana göre değişebilmektedir.¹⁰⁸ İkiyüzlü bir perspektifte, makro seviyede devlet tarafından, politik iklim ya da sosyal durum; mikro seviyede idari personel tarafından kişisel gelişkinlik ve ideoloji doğrultusunda tutarsızlık yaratılarak yorumlanabilmektedir.¹⁰⁹ İlâveten, *"ahlaklı olma"*, statü belirt-

¹⁰⁵ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Yönetmeliği (RG: 17.03.2016 (T); 29656 (S)) m.22/v'te kamu sağlığını tehdit eden hastalığı nedeniyle hakkında daha önce işlem yapıldığı anlaşılanlardan sağlık raporu isteneceği belirtilmekte; ancak neticeye etkisi hakkında hüküm bildirilmemektedir.

¹⁰⁶ Bulgaristan'da, kamu sağlığı kavramının çerçevesini çizmek bakımından, vatandaşlık başvurusunda bulunanlardan cinsel yolla bulaşan hastalıklardan veya akıl hastalıklarından muzdarip olup olmadıklarını gösteren bir belge sunmaları istenmektedir.

EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s.21 (Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf -ET:13.12.2020

¹⁰⁷ 5901 sayılı TVK Gerekçe'de, iyi ahlak sahibi olmak şartı ile yabancının, Türk örf ve adetleri ile Türk halkının toplumsal yaşamına aykırı bir davranış içinde bulunulmamasının amaçlandığı ifade edilmektedir.

¹⁰⁸ Ionna Kuçuradi, *Ahlak ve Kavramları, Uludağ Konuşmaları*, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, 1988, s.21.

¹⁰⁹ Rousseau, ahlak değerlerini ilk önce genel bir amaç durumuna getirmiş; daha sonra devletin hedefi olarak göstermiştir. Bu akıl, iktidarın teknisyenleri tarafından başlangıçta toplumun esenliğini en yüksek seviyeye çıkarmak için kullanılmışken; zaman içinde, gücün devamlılığını sağlayacak politik bir sınırlandırma yolu

mekte, kişinin toplum tarafından nasıl algılanması gerektiğine işaret etmekte, politik hedef göstermeler sebebi ile toplumsal kabulü güçleştirebilmektedir.¹¹⁰

Bu şartın düzenlenmesinde, uluslararası hukukta genellikle, iyi karakter (*good character*) sahibi olmak ya da iyi davranış/hâl (*good conduct*) sergilemek kavramlarından birisinin seçildiği¹¹¹ görülmektedir.¹¹² Burada önemli olan “*iyi kişi-vatandaş*” olma ile “*iyi karakter/davranış sahibi*” olma arasındaki nüansı belirlemektir.¹¹³ Bir diğer ifade ile iyi kişi/vatandaş olma ile vatandaş olmak için iyi karakter/davranış sahibi olmak arasında fark bulunmaktadır. İyi kişi/vatandaşın kim olduğuna yönelik ölçümleme objektif olarak yapılabilir. Örneğin, ülkenin iş gücüne katılmak, istihdam yaratmak, vergi ödemek, oy kullanmak, trafik kurallarına uymak, borçları zamanında ifa etmek, gönüllü olarak sosyal faaliyetlerde bulunmak iyi bir kişi-vatandaşın

olarak kullanılmıştır. Doebling, s.101.

¹¹⁰ Örneğin Türkiye’de, LGBTİ üyesi, ataist ya da çok eşli yabancıların, “ahlak” kriteri yönünden, toplumca hoş karşılanmayacakları gerekçesine takılıp takılmadıkları bilinmemektedir.

¹¹¹ Wallace Goodman, s. 11-12; Nicole Guimezanes, The Current Status of Nationality Law in OECD, Naturalisation: A Passport For the Better Integration Of Immigrants? EUDO Publishing, 2011, s.70-71.

¹¹² “Ahlak” kavramına referans veren düzenlemelerden bir tanesi Amerika Birleşik Devletleri Göç ve Uyrukluk Kanunu’nda yer almaktadır. “Good Moral Character” başlığını taşıyan hükümde iyi ahlak sahibi olmak bakımından bir karineye yer verilmiştir. Buna göre başvuru tarafından haklarında sınır dışı edilmeleri için yeterli sebep bulunmayan yabancılar, iyi ahlaklı kabul edilmektedir (INA12.Bölüm-Üçüncü Alt Bölüm-İkinci Kısım §1427 (d)). Amerika Birleşik Devletleri’nde, çocuk istismarı dahil her türlü cinsel suç, insan ticareti suçu, narkotik suçlar, casusluk, sabotaj, terör suçları sınır dışı edilme sebepleri arasında sayılmaktadır (INA12.Bölüm-Üçüncü Alt Bölüm-İkinci Kısım-Dördüncü Bölüm §1227). Good Moral Character, başvuru sahibinin ikamet ettiği çevrede yaşayan vatandaşların ortalama standartlarına karşılık veren karakter biçiminde yorumlanmakta; her somut başvuruda ayrıca değerlendirilmektedir. Değerlendirmede başvuranın aile bağları ve geçmişi, suç geçmişi, eğitimi, çalışıp çalışmadığı, vergi yükümlülüklerini yerine getirip getirmediği, sözleşmesel edimlerini ifa etmediği, kredibilitesi, denetimli serbestliğe uygunluğu, Amerika Birleşik Devletleri’nde geçirdiği zaman miktarı gibi hususlar göz önünde bulundurulmaktadır (Erişim) <https://www.uscis.gov/policy-manual/volume-12-part-f-chapter-1-ET>: 14.12.2020. Kanun’da başvuranın iyi ahlak sahibi olmak gibi nitelikleri haiz bulunup bulunmadığına yönelik araştırmada, yalnızca beş yıllık ikamet süresinin referans alınmayacağı; başvuru tarafından yapılacak değerlendirmede beş yıllık ikamet döneminden önceki herhangi bir zamanın da esas alınabileceği ifade edilmektedir (INA12.Bölüm-Üçüncü Alt Bölüm-İkinci Kısım §1427 (e)).

¹¹³ Otukoya, s.81.

yerine getirmesi beklenen davranışlardır. Ancak bu davranışları sergilemek, o kişinin karakterinin iyi olduğunu her zaman gösteremeyebilir.¹¹⁴ Bu bakımdan iyi karakter sergileme şartının davranış örnekleri ile somutlaştırılması gerekmektedir.¹¹⁵

İyi ahlakın ne olduğu, Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'te, toplum içinde birlikte yaşamanın gerek-

¹¹⁴ Amerika Birleşik Devletleri'nde, başvuru hakları görevlendirilen kişiler tarafından, başvuru hakkında kişisel bir soruşturma yürütülmekte; soruşturma kapsamında sosyal gözlemden istifade edebilmek için başvuranın çalışma arkadaşları ve komşularından bilgi sorulmaktadır (INA12.Bölüm-Üçüncü Alt Bölüm-İkinci Kısım §1446 (a)). Öte taraftan, 2009'da İrlanda'da görülen LGH v Minister for Justice, Equality and Law Reform davasında verilen kararda, kendi hâlinde yaşayan ve ulusal polis teşkilatı Garda'nın dikkatini çekmemiş bir kişinin vatandaşlık başvurusunun, iki oğlunun işlediği suçlar sebebiyle reddedilmiş olması ise; başvuru-kunun kötü karakterine delalet teşkil eden yeterli bir gösterge kabul edilmiştir. Bu karar doktrinde önyargılı, incitici ve endişe verici nitelendirilmiş; hiç kimsenin içinde doğduğu aileyi seçme imkanını haiz bulunmadığı, kişilerin ailelerine bakılarak değerlendirilmesinin yanlışlığına vurgu yapılmıştır. Otukoya, s.84.

¹¹⁵ İrlanda'da iyi karakterin ölçülmesinde İrlanda polisinin tuttuğu kayıtlardan faydalanılmaktadır; ancak nihai değerlendirme Adalet ve Eşitlik Bakanlığı'na yapılmaktadır. Bu bağlamdaki temel yaklaşım, özellikle ceza mahkumiyetlerinde, sabitlikten kaçınılması; suçun niteliği, cezanın süresi, suç tanımlayan politikalar özelinden ele alınarak mekanik uygulama yaratılmamasıdır. Söz konusu çerçevede zaman zaman başvuru sahiplerinden, sürece bizzat katılmaları ya da yetkililere röportaj yapmaları beklenebilmektedir. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s.20 (Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf -ET:13.12.2020.

Belçika'da iyi davranışın (good conduct) belirlenmesinde, kişilik özelliğinin gerçek bir göstergesi kabul edilerek, sabıka kayıtlarından faydalanılmaktadır. 2012 yılında yapılan bir reformla, başvuranın kamu düzeni bakımından tehdit oluşturacak kişisel özellikler listelenerek, değerlendirme aşaması biraz daha belirginleştirilmiştir. Listenin yapılandırılmasında mahkemelerin bir yetkisinin olup olmadığı ise belirsiz bırakılmıştır. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s.20 (Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf -ET:13.12.2020.

Avusturya'da iyi hâl (good conduct) ile ilgili hükümler hem vatandaşlık başvurularının kabulünde hem de reddedilmesinde ortaktır. İyi hâlin belirlenmesinde il polis merkezlerindeki belge ve yeminli ifadelerden ve yabancı ülkelerdeki polis kayıtlarından istifade edilmektedir. İyi hâl değerlendirmesinde kamu yararı bir çatı kavram olarak kullanılmakta; başvuranın sosyal, ekonomik ve kültürel entegrasyonu gözetilmektedir. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s.20 (Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf -ET:13.12.2020.

Fransa ve İzlanda'da iyi karakter şartı ve sabıka kaydı şartı kategorik olarak ayrılmıştır. İtalya'da ise sabıka kaydı, açık bir kanuni şart olarak düzenlenmemiştir ancak uygulamada adli sicili gösteren belgelerin ibraz edilmesi istenmektedir. Wallace Goodman, s.11-12.

tirdiği sorumluluk duygusu ile davranmak, çevresine güven vermek, toplumca hoş karşılanmayan ve toplum değerlerine aykırı kötü alışkanlığı bulunmamak biçiminde, saklanmış ifadelerle, oldukça soyut açıklanmaktadır.¹¹⁶ Doktrinde, Yönetmelik'teki anlayış çerçevesinde, herhangi bir suçtan dolayı yargılaması devam eden veya hükümlü ya da tutuklu olanların, özellikle cinsel özgürlüğe ve edep törelerine karşı suç işlemiş kişilerin, mahkumiyetleri affedilse bile, ahlak şartını yerine getirmediüklerinin aşikâr olduğu ifade edilmektedir.¹¹⁷

6. Yeteri Kadar Türkçe Konuşabilmek

Dil, iletişimin tutkalıdır; geçmişten devralınan bir miras ve kültürü oluşturan önemli bir unsurdur. Sonradan Türk vatandaşı olmak isteyen yabancıların, Türk toplumu ile bütünleşerek kimlik kazanmalarını kısa zamanda ve samimi biçimde sağlayacak yol, aynı dili konuşabilmekten geçmektedir.¹¹⁸ Başvuru tarihinden geriye beş yıldır birlikte yaşadığı insanların kendi aralarında konuştukları dile saygı göstermek ve onu düzgün öğrenme yönünde gayret sarf etmek, kana-

¹¹⁶ Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünün 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Açıklama'sında iyi ahlak sahibi olmak; hırsızlık, kaçakçılık, sahtekarlık, dolandırıcılık ve benzeri toplumsal düzeni zedeleyen suçlardan ceza almamış olmak ya da bu davranışları alışkanlık haline getirdiğini gösterecek şekilde birden fazla yargılanmamış olmak veya Türk örf ve adetleri ile toplum ve aile yaşamına aykırı şekilde uyuşturucu kullanma, fuhuş yapma gibi davranışlarda bulunmamış olmak biçiminde örneklenmiştir. (Erişim) https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/genelge/5901Sayili_Turk_Vatandasligi_Kanuna_Gore_Aciklama2009.pdf - ET:13.12.2020. 403 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'te iyi ahlak sahibi olmanın göstergeleri, bulunulan toplum ve muhite zararlı bir kişi olmamak; hırsızlık, kaçakçılık, sahtekarlık, dolandırıcılık gibi kamuoyu tarafından hoş karşılanmayan suçları ve hareketleri itiyat ve meslek hâline getirmemiş olmak; sanat ve mesleği ile kendisine, ailesine ve bulunduğu topluma faydalı ve çalışan bir kişi olduğunu gerek oturduğu memlekette gerekse Türkiye'de etrafına telkin etmiş bulunması biçiminde kısmen somutlaştırılmıştır (m.10/ç).

¹¹⁷ Nomer, 2019, s.85-86.

¹¹⁸ Atatürk, cumhuriyet dönemi reformları bağlamında dilin önemini ve felsefesini şu sözlerle aktarmaktadır: "Türk demek dil demektir. Milliyetin çok bariz vasıflarından birisi, dildir. Türk milletindenim diyen insanlar her şeyden evvel ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk harsına, camiasına mensubiyetini iddia ederse buna inanmak doğru olmaz". Recep Özkan, "Cumhuriyet ve Dil/Toplumsal Birlik Açısından Dilin Önemi", *Milli Eğitim Dergisi*, 160, 2003 (Erişim) https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/160/ozkan.htm - ET: 02.12.2020.

atimizce, sosyal uyuma ilişkin gösterge kabul edilen şartlar arasındaki en kıymetli ve “yeteri” ifadesi ile geçirtilirilmemesi gerektiği düşünülen bir yeterlik şartıdır.¹¹⁹

TVKUY m.15/1-e’de yeteri kadar Türkçe konuşabilme şartının, toplumsal yaşama uyum sağlayabilecek düzeyde Türkçe konuşabilmeyi ifade ettiği bildirilmekte; hükümde “düzey” kelimesinin kullanılması sebebiyle kanun koyucunun bir ölçme-değerlendirme sistemine yolla- ma yapmış olabileceği akla getirilebilmektedir. Ancak, ne Kanun’da ne de Yönetmelik’te böyle bir ölçme- değerlendirme sisteminin öngördü- ğü düzey/lerden bahsedilmektedir. TVKUY m.19/1’de yer alan düzen- lemeden, yeteri kadar Türkçe konuşma şartının sağlanıp sağlanmadı- ğının, kanaate binaen ölçümlendiği anlaşılmaktadır.¹²⁰

Konuyla ilgili çalışmalarda Türkçenin yabancı dil olarak öğreti- minde ölçme ve değerlendirme alanında ciddi eksikliklerin, keyfi uy- gulamaların ve tutarsızlıkların bulunduğu; bu konuda bir standart oluşturulmadığı; anılan kapsamda Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni¹²¹ içerisindeki genel amaçların ve kriterlerin Türkçe öğretimi için de geçerli kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir.¹²²

¹¹⁹ Cumhuriyet’in ilânından sonra dilin, kültürün oluşumundaki yadsınamaz kay- naştırıcı önemine; dil devrimine ve üniter devlete zarar vereceği saikiyle toplumsal hayatta azınlıklara yönelik başlatılmış “Vatandaş Türkçe Konuş” kampanyasının baskılamasına rağmen 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda Türkçe konu- şma şartına yer verilmediği görülmektedir. Türkçe konuşabilme şartı, Türkiye’de yerleşmeye karar verdiğini davranışı ile teyit etme, iyi ahlak sahibi olma, genel sağlık bakımından tehike teşkil eden hastalığı bulunmama, Türkiye’de kendisinin ve geçimi ile yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire ve mesleğe sahip olma şartları ile birlikte 403 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu m.6 ile birlikte getirilmiştir. 403 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu’na ilişkin Cum- huriyet Senatosu Geçici Komisyonu tarafından hazırlanan raporda, şartın, “Türk- çe okuyup-yazma” biçiminde tasarlandığı; ancak bu şekli ile şartın, uygulamada ağır külfet olarak mütalaa edildiği; yeteri kadar Türkçe konuşabilmenin, diğer şartlarla birleştiği vakit vatandaş olmak için kâfi geleceği ifade edilmiştir. (Erişim) https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_/t03/c016/cs_03016019ss0309.pdf - ET:13.12.2020.

¹²⁰ Doktor raporu ile tespit edilmesi hâlinde, konuşamayan ve duyamayanların mü- lakatlarının, bu kişilerin işaretlerinden anlayanlar aracılığı ile ya da okuma-yazma biliyorlarsa yazılı olarak yapılacağı (TVKUY m.19/III) bildirilmekte ancak değer- lendirmede ölçütün ne olacağı ya da herhangi bir muafiyetin tanınıp tanınmaya- cağı ile ilgili bir hüküm kurulmadığı görülmektedir. İlâveten belli bir yaştan üze- rindeki başvuru sahipleri bakımından da “yeteri kadar Türkçe konuşma” şartının nasıl değerlendirileceğine yönelik bir düzenleme bulunmamaktadır.

¹²¹ Common European Framework Of Reference For Languages (CEFR).

¹²² Kıbrıs, İrlanda ve İsveç hariç Avrupa Birliği üyesi ülkelerde vatandaşlığa geçme

Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metninde dil öğretimindeki yeterlilikler, basamak kümeleri ile (A1-A2-B1-B2-C1-C2) sağlanmaktadır.¹²³ A1 ve A2, temel dil kullanımını; B1 ve B2, bağımsız dil kullanımını; C1 ve C2, yetkin dil kullanımını göstermektedir.¹²⁴

yolunda dil bilme bir ön şarttır; hükümetlerin, topluma yeni katılacak kişilerin vatandaşlarla olan iletişimlerine ve uyumlaşma sürecinin kolaylaştırılmasına önem verdiklerinin önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, Belçika, İspanya, İtalya, Litvanya, Lüksemburg -sadece konuşma yeterliği-, Hollanda ve Portekiz, Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni'ne uygun A2 seviyesinde; Avusturya, Çekya, Almanya, Estonya, Yunanistan-okuma ve konuşma-, Fransa -sadece sözlü ve yazılı-, Hırvatistan, Litvanya, Lüksemburg -dinleme yeterliği, Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni'ne uygun B1 seviyesinde dil bilmeyi aramaktadır. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s. 19 (Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf -ET:13.12.2020.

Amerika Birleşik Devletleri yönünden, vatandaşlık başvurusunda bulunan kişilerin, günlük dilde konuşulan kelimeler ile okuma-yazma ve konuşma becerileri dahil İngilizceyi anladığını ispat etmek yükümlülüğü altındadır (INA12.Bölüm-Üçüncü Alt Bölüm-İkinci Kısım §1423(a)(1)(2)). Amerika Birleşik Devletleri'nde 1906 yılına kadar, başvuru sahiplerinden İngilizce, tarih, vatandaşlık bilgisi veya anayasal ilkeleri bilmeleri beklenmemiş; mahkemenin başvuranın tamamen yasalara saygılı, çalışkan, iyi ahlak sahibi olduğuna karar vermesi, o kişilerin Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olmaları için yeterli kabul edilmiştir. Dil şartı, yaş ve ikamet sürelerine göre muafiyet sağlanarak (INA12.Bölüm-Üçüncü Alt Bölüm-İkinci Kısım §1423 (2)(A)(B)), 1940 yılında kabul edilmiş ve bu konuda bir ölçme-değerlendirme testi uygulanmasına karar verilmiştir. (Erişim) <https://www.uscis.gov/policy-manual/volume-12-part-e-chapter-1> -ET: 14.12.2020.

¹²³ Emrah Boylu, Yabancılar Türkçe Öğretiminde Ölçme Değerlendirme Uygulamaları ve Standart Oluşturma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü- Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı- Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2019, s.24-30.

¹²⁴ A1; kendisini tanıtabilir, başkalarını tanıtırabilir. Başkalarına, kendisi hakkında -örneğin, nerede oturduğu, kimleri tanıdığı ve nelere sahip olduğu- sorular yöneltebilir ve sorulan benzeri soruları yanıtlatabilir.

A2; bilinen alışılmış konularda, basit durumlarda kendisini ifade edebilir. Geçmiş, eğitimi, çevresi ve doğrudan gereksinimleriyle bağlantılı eylemleri basit dilsel araçlar yardımıyla anlatabilir.

B1; bilinen konularda ve ilgi duyulan alanlarda kendisini basit ve bağlantılı olarak ifade edebilir. Deneyim ve olaylar hakkında bilgi verebilir; hayal, beklenti, amaç ve hedeflerini anlatabilir, tasarımı ve görüşlerinin kısa gerekçelerini gösterir ya da bunlara açıklamalar getirebilir.

B2; kendisini geniş bir konu alanında belirgin ve ayrıntılı bir şekilde ifade edebilir, güncel bir konuda görüşünü belirtebilir ve çeşitli olanakların olumlu ve olumsuz yönlerine değinebilir. Anlaşılır ve ölçünlü bir dille konuşulduğunda, iş, okul, boş zaman etkinlikleri vb. gibi bilinen eylemler söz konusu olduğunda, konuşmanın ana hatlarını anlatabilir.

C1; dili, toplumsal ve meslek yaşamında, eğitim ve öğretimde etkin ve esnek bir şekilde kullanabilir. Karmaşık konularda görüşlerini açık, düzenli ve ayrıntılı bi-

7. Türkiye’de Kendisinin ve Bakmakla Yükümlü Olduğu Kimselerin Geçimini Sağlayacak Gelire veya Mesleğe Sahip Olmak

Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik m.15/1-c’de Türkiye’de yerleşmeye karar verilmiş olduğunun teyidi olarak kabul edilen, Türkiye’de taşınmaz mal edinme, iş kurma, yatırım yapma, ticaret ve iş merkezini Türkiye’ye nakletme, çalışma izni ile bir işyerinde çalışma; kanaatimizce yabancının, Türkiye’de kendisinin ve bakmakla yükümlü bulunduğu kişilerin geçimini sağlayacak gelire ve mesleğe sahip olduğunu da göstermektedir.¹²⁵ Bu şarta TVK m.11/1-f (TVKUY m.15/1-f)’de ayrıca yer verilmesinin sebebinin, Genel Gerekeçe’de ifade olunan *“geliri olmayan kişilerin vatandaşlığa kabul edilerek devlete, dolayısıyla topluma yük olmalarının engellenmesi”* amacını vurgulamak olduğu düşünülmektedir.

TVK m.11/1-f (TVKUY m.15/1-f)’da düzenlenen yeterli şartı, TVK m.11/1-d (TVKUY m.15/1-d) ile ilişkilendirilip birlikte ele alındığından, hiç şüphesiz kişinin kendisinin ve bakmakla yükümlü bulunduğu kişilerin geçimini sağlayacak mesleğin ve gelirin, ahlak şartının gereklilikleri ile örtüşen *“münasip”* meslekler ve bu şekilde elde edilen meşru gelirler olması gerekmektedir.¹²⁶

çimde belirtebilir. Bu sırada çeşitli dilsel araçları uygun ekilde kullanarak metinleri birbirine bağlayabilir.

C2; okuduğu ve duyduğu her şeyi zorluk çekmeden anlayabilir. Farklı yazılı ve sözlü kaynaklardan edindiği bilgileri özetleyebilir; gerekçe ve açıklamaları bağlantılı bir anlatımla dile getirebilir. Kendisini anında, çok akıcı ve açıkça ifade edebilir. Çözümü güç olan konularda da ince anlam farklılıklarını vurgulayabilir. Geniş çapta, iddialı, uzun metinleri anlayabilir ve ima edilen anlamları da kavrayabilir. Boylu, s.30.

¹²⁵ Bu bağlamda TVKUY m.17/1-f’de, başvuru belgeleri arasında, Türkiye’de kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağladığına ilişkin gelirini veya mesleğini ispatlayan çalışma izni, vergi levhası, taahhütname veya benzeri belge sayılmaktadır.

¹²⁶ Avrupa Birliği üyesi on dört ülkede -Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Kıbrıs, Çekya, Almanya, Estonya, Finlandiya, Fransa, Macaristan, İrlanda, İtalya, Litvanya, Letonya, Polonya, Slovakya- genel olarak, vatandaşlık başvuruları değerlendirilirken başvuranın, ekonomik veya mali durumu ya da standartı, düzenli maaş bordroları, iş sözleşmeleri, emekli maaşı, sigorta ödemeleri ya da malvarlığı gibi unsurlar üzerinden dikkate alınmakta; bu bilgi, yetkili makamların, referans alınan belirli bir dönemde, sosyal yardıma ihtiyaç duyup duymadığının değerlendirilmesinde fayda sağlamaktadır. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s.21.

(Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_

8. Milli Güvenlik ve Kamu Düzeni Bakımından Engel Teşkil Edecek Bir Hâli Bulunmamak

Vatandaş olarak katılmak istediği topluma, sosyal yönden uyumu, TVK m.11/1-c (TVKUY m.15/1-c) ile ölçümlenen, TVK m.11/1-ç (TVKUY m.15/1-ç) ile sağlık bakımından kontrol edilen, TVK m.11/1-d (TVKUY m.15/1-d) ile ahlaki muntazamlığı teyit edilen yabancının, ilaveten TVK m.11/1-g (TVKUY m.15/1-g) kapsamında, milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâlinin olmaması da istenmektedir. TVK m.11 (TVKUY m.15)'de sayılan başvuru şartlarının değerlendirilmesi bir bütün olarak yapıldığından TVK m.11/1-g (TVKUY m.15/1-g) üzerinden bir sağlamaya ihtiyaç duyulmaksızın, yabancının kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek durumunun olup olma-

en.pdf -ET:13.12.2020.

Avusturya'da, kanunda asgari bir gelir düzeyi belirtilmektedir; yeterli geçim kaynağına ilişkin teminatın gösterilememesi vatandaşlık başvurularının rededilmesine yol açmaktadır. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s.21. (Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf -ET:13.12.2020.

Finlandiya'da ikamet süresince düzenli bir gelir akışına sahip olduğunun bavoran tarafından belgelenmesi istenmemekte iken Belçika'da başvuranın gelirleri ya da varlıkları ayrıca araştırma konusu yapılmamakla birlikte belirli bir zaman diliminde ekonomik hayata katılımları gerekli görülmektedir. Bu bağlamda başvuranın yaşam standartı dikkate alınmamakta ve fakat başvuru tarihinden geriye doğru ettirilmiş yıl içinde çalışmamış olup yalnızca sosyal yardımlarla yaşamlarını idame ettirmiş olanlar kabul görmemektedir. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s.21. (Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf -ET:13.12.2020.

Fransa'da, Fransa kaynaklı ve düzenli temin edilmek kaydı ile, vatandaşlık başvurusu yapanların ekonomik yeterliklerine yönelik olarak maaşlar, çalışma ödenekleri, ticari ve ticari olmayan kârlar, arazi ya da taşınabilir mülk gelirleri gösterge kabul edilmektedir. İrlanda'da yasada düzenlenmemiş olmakla birlikte uygulamada geçim kaynaklarının ve sosyal yardım ödemelerinin kanıtlanmış olması gerekmektedir. Ancak bu belgeler, başvuranın özellikle mali durumuna ilişkin tutulmamakta; vatandaşlık başvurusunun genel değerlendirmesinde esas alınmaktadır. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s.21. (Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf -ET:13.12.2020.

İtalya'da ikamet temelli vatandaşlık başvurularında asgari gelir düzeyinde yeterliğe sahip olması aranmakta; asgari gelir düzeyinin belirlemesi, kanunla değil İçişleri Bakanlığının genelgeleri ile yapılmakta; kanunla sağlanan sağlık harcamalarına katılım, asgari gelire karşılık gelmektedir. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s.21. (Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf -ET:13.12.2020.

dığının zaten anlaşılmış olacağı düşünülmektedir. Kanaatimizce kısmen yeterlik, kısmen yetkinlik şartı olarak tasarlanmış milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama şartı, kanun hükmü olarak, ilk defa 5901 sayılı TVK m.11/1-g (TVKUY m.15/1-g)'de zikredilmiştir.¹²⁷

Milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmamak şartı ile güdülen amacın, milli güvenlik bakımından tehlike teşkil eden ve milli menfaatler ve ülke bütünlüğü aleyhine faaliyet gösterenlerle bu faaliyetleri destekleyenlerin, bu gibi kişi veya kuruluşlarla ilişki içinde bulunanların ve herhangi bir isyan, sabotaj, casusluk, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, evrakta sahtecilik gibi kamu düzenini bozan faaliyetlerde bulunanların Türk vatandaşı olmalarının engellemek¹²⁸ olduğu bildirilmektedir (TVK Genel Gerekeçe).

¹²⁷ Mülga 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'te "Karar ve Tescil" başlığını taşıyan 17.maddede İçişleri Bakanlığınca kabul edilen "Sakıncalı Deyiminin Kapsamına İlişkin Uygulama Protokolü" ile belirlenen esaslar çerçevesinde başvuranın, güvenlik açısından sakıncalı bulunup bulunmadığının Emniyet Genel Müdürlüğünden sorularak araştırılacağı, gerekli görülen hâllerde kişinin güvenlik bakımından durumunun bildirilmesi için Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğüne Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığına başvurulacağı ifade edilmektedir. Buradan alınacak bilgi ve görüşlerin, işlemlerin sonuçlandırılmasında esas alınabileceği ifade edilmektedir (m.17/ A-(1)). Mülga 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'da vatandaşlık başvuru şartları arasında açıkça milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli şartını sayılmamakla birlikte, başvuru değerlendirme aşamasında, başvurandan temin edilmiş sabıka kaydı gibi belgeler üzerinden değil ve fakat idarenin takdiri ile güvenlik kapsamında bir soruşturmanın yürütüldüğü; gerekli görülen hâllerde bu soruşturmanın derinleştirildiği anlaşılmaktadır.

¹²⁸ Buradan bazı kişilerin vatandaş olmalarının açıkça istenmediği sonucu çıkmaktadır. Kanun koyucunun maksadı, milli güvenlik ve kamu düzeni açısından kırımızı çizgide görülüp ciddi mahzur teşkil edenlerin, Türk vatandaşı olmalarına mâni olmak ise, bunu bir yasak hükmü ile ayrıca düzenlenleyerek başvuru kapısını baştan ve daha sıkı kapatılabileceği düşünülmektedir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde (1) hükümete muhalefet etmeyi savunan ya da öğreten herhangi bir kuruluşun üyesi olan ya da böyle bir kuruluşla ilişkisi olan (2) Birleşik Devletler Komünist Partisine üye olan ya da parti ile ilişkisi bulunan; Birleşik Devletler'de herhangi bir totaliter partiye üye olan ya da böyle bir parti ile ilişkisi bulunan; Komünist Siyaset Derneğine üye olan ya da dernek ile ilişkisi bulunan; ABD'de herhangi bir eyalette yahut herhangi bir yabancı devlet veya yabancı bir devletin siyasi/coğrafi bölünmüş kısmında faaliyet gösteren komünist/totaliter bir partiye üye olan ya da böyle bir parti ile ilişkisi bulunan; bu gibi nitelikleri haiz bir parti ya da derneğin bağlı kuruluşlarına ya da şubelerine üye olan veya bunlarla ilişkisi olan; ad değişikliği yapılmış olsa bile anılan nitelikleri haiz bir parti ya da derneğin selefi konumundaki parti ya da derneğe -başvuru tarihinde bu hususun bilinmediği ayrıca ispat edilmedikçe- üye olan yahut bunlarla ilişki-

Hangi faaliyetlerin milli güvenlik ve kamu düzenini bozan faaliyetler olduğunu belirleme hususunda idareye verilmiş takdir yetkisinin içeriğini somutlaştırmak bakımından TVKUY m.72/v'te Türk vatandaşlığına engel teşkil eden durumlar açıkça sayılmıştır. Buna göre; anayasa ile kurulu devlet düzenini yıkma yolunda faaliyette bulunan; bu faaliyetlerde bulunanlarla işbirliği yapan veya bunları maddi olarak destekleyen; Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne karşı yurt içinde veya dışında, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu¹²⁹ kapsamına giren suçlarla ilgili faaliyette bulunan, isyan, casusluk ve vatana ihanet suçlarına katılan; silah ve uyuşturucu kaçakçılığı yapan; insan kaçakçılığı ve insan ticareti yapan veya yapanlarla ilişki içinde bulunan; taksirli suçlar hariç, erte-

si olan (3) uluslararası kominizm doktrinlerine ya da Birleşik Devletler'de totaliter bir diktatörlüğün kurulması hedeflerine sahip bir örgütlenmenin amaçlarını, o örgütlenmeden ekonomik destek alarak yazılı basın yolu ile savunan (4) ABD Hükümeti'nin, güç ve zor kullanılarak ya da bu uzantıda anayasaya ve hukuka aykırı bir başka yöntemle devrilmesini (a) savunan yahut bunu öğreten eylemleri icra eden veya bunu amaç edinen örgütlenmelerle bağlantıda olan (b) üstlendiği resmi görev ya da kişiliği sebebi ile bir hükümet görevlisini öldüren ya da bu kişiyi hukuka aykırı bir saldırıda bulunan (c) veya malına zarar veren (d) ya da sabote eden (5) ABD Hükümeti'nin güç ve zor kullanılarak ya da bu uzantıda anayasaya ve hukuka aykırı bir başka yöntemle devrilmesini savunan görüşleri (a) yazan, yayınlayan ya da yayınlanmasına neden olan, dolaşıma sokan, bilinçli olarak teşhir eden (b) ya da üstlendiği görev yahut kişiliği sebebi ile bir hükümet görevlisinin öldürülmesini ya da bu kişiye hukuka aykırı bir saldırıda bulunulması; (c) malına zarar verilmesi (d) sabote edilmesini görüşlerini yazan, yayınlayan ya da yayınlanmasına neden olan kişilerin vatandaşlığa alınması, 405 (b) bölümündeki hükümler dikkate alınmaksızın, yasaktır (INA12.Bölüm-Üçüncü Alt Bölüm-İkinci Kısım §1424 (a)).

Vatandaşlığa kabulü yasak olanların, eylemlerinin, kural olarak, vatandaşlık başvurusunun yapıldığı ya da yeminden önceki on yıl içinde gerçekleşmiş olması gerekmektedir (INA12.Bölüm-Üçüncü Alt Bölüm-İkinci Kısım §1424 (c)). Buna karşılık yasak kapsamındaki kişiler, on yıllık süre şartına bakılmaksızın, söz konusu kuruluş ya da derneklere iradeleri dışında üye olduklarını ya da katıldıklarını veya üyeliğin 16 yaşından önce meydana geldiğini ve sona erdiğini veyahut resmi görev sebebiyle katıldığını yahut iş ve yemek gibi zaruri yaşamsal sebeplere dayalı bir mecburiyetten kaynaklı katıldıklarını kanıtlarlarsa, vatandaşlık başvurularının geri çevrilmeyeceği hükme bağlanmaktadır (INA12.Bölüm-Üçüncü Alt Bölüm-İkinci Kısım § 1424 (d)).

Vatandaşlığa kabulü yasak kişilerden olmayı sağlayan eylemlerin bu niteliklerini belirlemeye Savunma Bakanlığının uygun görüşü alınarak Merkez İstihbarat Direktörü yetkilidir; ABD'nin ulusal güvenlik veya ulusal istihbarat misyonuna katkı sağlayacak faaliyetler kapsamında görülen durumlarda ise Savunma Bakanlığı, Başsavcı ve İç Güvenlik Bakanlığının uygun görüşlerinin alınması gerekmektedir (INA12.Bölüm-Üçüncü Alt Bölüm-İkinci Kısım § 1424 (e)).

¹²⁹ RG: 1204.1991 (T); 20843 (S)

lenmiş, zamanaşımına uğramış, hükmün açıklaması geriye bırakılmış, paraya çevrilmiş veya affa uğramış olsa dahi altı aydan fazla hapis cezası bulunanlar, Türk vatandaşı olamazlar.¹³⁰ Hükümden, sayılan durumların tahdidi olarak belirlendiği; yabancının, Türk vatandaşlığını engelleyen söz konusu suçları işlediği zaman ve şartların dikkate alınmadığı; hayatının herhangi bir döneminde, örneğin yaşı küçükken ya da iradesi ortadan kaldırılarak, suça karışmakla başvuru tarihinden önceki ikamet döneminde bu suçları işlemek arasında bir fark yaratılmadığı anlaşılmaktadır.

İlgilinin milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel oluşturacak bir hâlinin bulunup bulunmadığı, başvuru sahibinin yerleşim yeri İl Emniyet Müdürlüğünce yapılacak soruşturmanın konusudur (TVKUY m.18/1-a, m.72/1). Bu amaçla, Millî İstihbarat Teşkilâtı Müsteşarlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğünden arşiv araştırması talep edi-

¹³⁰ Danıştay 10.Dairesi'nin 27.03.2019 tarihli ve E.2014/5151, K.2019/2455 sayılı kararına konu olan olayda, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 11.maddesi kapsamında yaptığı Türk vatandaşlığı başvurusu, "milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâli" bulunduğu gerekçesiyle reddedilen Rusya vatandaşı davacı, İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünün red işleminin iptali için Ankara 13. İdare Mahkemesi'nde dava açmıştır. İlk Derece Mahkemesi kararında özetle, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 11.maddesinde aranılan şartları taşıyan davacının, Türkiye'deki sosyal hayata adapte olduğu ve yeterli düzeyde Türkçe konuştuğu; Türkiye'de tektitil alanında iki şirketinin bulunduğu ve ticari faaliyetleri sayesinde net bir şekilde geçimini sağlayacak geliri bulunduğu; Türk vatandaşı ile evli olduğu ve evliliklerinin anlaşmalı olmadığı; yargılanmış olduğu iki olayın adı vakalar olduğu ve yabancı kökenli şahıslar ile cereyan ettiği; Türk vatandaşlarına karşı da herhangi bir olumsuz tutum sergilemediği; dolayısıyla, davacının, yargılanmış olduğu fiiller nedeniyle milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâli bulunduğu bahsedilemeyeceği hususları gerekçe gösterilerek davacının, Türk vatandaşlığı başvurusunun reddine ilişkin işlem iptal edilmiştir. Temyiz incelemesinde, davalı idare tarafından, davacı hakkında Emniyet Genel Müdürlüğünce yapılan soruşturma neticesinde davacının basit yaralama ve tehdit suçlarından adli para cezası ve hapis cezası ile cezalandırıldığı; bu cezalar açısından hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildiği; Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 72. maddesinin 5. fıkrasında, taksirli suçlar hariç olmak üzere ertelenmiş, zamanaşımına uğramış, hükmün açıklanması geriye bırakılmış, paraya çevrilmiş veya affa uğramış olsa dahi, altı aydan fazla hapis cezası alanların Türk vatandaşlığını kazanamayacağı düzenlenmesine yer verildiği dikkate alınarak; kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması gerekçesiyle mevzuata uygun olarak tesis edilen dava konusu işlemden hukuka aykırılık bulunmadığı tespit edilmiş; işlemden hukuka aykırılık; işlemin iptali kararında hukuki isabet görülmeyle Ankara 13. İdare Mahkemesi'nin 26.05.2014 tarih ve E:2013/1866, K:2014/963 sayılı kararı bozulmuştur (Erişim) <https://www.kazancı.com> -ET: 03.03.2020.

lebilmektedir (TVKUY m.35/ıı-m.72/ı). Yapılan araştırma ve soruşturmanın geçerlilik süresi bir yıldır. Ancak gerekli görüldüğü takdirde bu süre bitmeden de yeni araştırma ve soruşturma yapılabilir (TVKUY m.72/ıv).

C) BAŞVURU SÜRECİ

1. Başvuru Makamı

TVK m.11 kapsamında Türk vatandaşı olmak isteyen yabancıların başvurularını, yurt içinde ikamet edilen yer valiliğine, yurt dışında ise dış temsilciliklere yapmaları gerekmektedir (TVK m.37/ı, TVKUY m.16/ı,¹³¹ TVKUY m.64/ı¹³²).

TVKUY m.16/ıı'den, Türk vatandaşlığı başvurusunda bulunanlar hakkında başvuru makamları tarafından bir ön inceleme yapılacağı anlaşılmaktadır. Buna göre a) kendi millî kanununa, vatansız ise 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'na göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmayan, b) başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye'de kesintisiz beş yıl ikamet etmeyen, c) yasal ikamet izni olmaksızın veya yasal olmakla birlikte Türkiye'de yerleşme niyetini göstermeyen; sığınma veya iltica başvuru sahibi, sığınmacı, öğrenim, turistik, öğrenim gören çocuğuna refakat, tedavi gibi amaçlarla ikamete bağlandığı anlaşılan, ç) herhangi bir suçtan dolayı yargılaması devam eden veya hükümlü ya da tutuklu olan,¹³³ d) başvuru için gerekli belgeleri (TVKUY m.17) ibraz

¹³¹ TVK m.11 ilgi tutularak, sonradan ve yetkili makam kararı ile ilk defa Türk vatandaşı olacak kişiler bakımından başvuru makamını ayrıca düzenleyen Yönetmelik hükmünde geçen "yerleşim yeri" ifadesinin, TVK m.11 kapsamında yabancıların yerleşim yeri edinme zorunluluğunun bulunmadığı hatırlandığında, ikamet edilen -oturulan- yerin valilikleri; TVK m.37/ı ve TVKUY m.64/ı hükümleri ile birlikte değerlendirildiğinde yurt dışından yapılacak başvurular bakımından dış temsilcilikler biçiminde anlaşılması gerekmektedir.

¹³² Yönetmelik hükmünde geçen "yerleşim yeri" ifadesinin, TVK m.11 kapsamında yabancıların yerleşim yeri edinme zorunluluğunun bulunmadığı hatırlandığında, TVK m.37/ı ile uyumlu olarak, ikamet edilen -oturulan- yerin valilikleri biçiminde anlaşılması gerekmektedir.

¹³³ Hükümde geçen "herhangi bir suç" ifadesinin, geniş kapsamlı ve belirsiz olup; ön inceleme aşamasının mahiyeti ile örtüşmediği, hükmün Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik m.72/v'te bildirilen suçları işaret edecek şekilde düzenlenmesi gerektiği düşünülmektedir. İlaveten "herhangi bir suçtan dolayı yargılaması devam eden" kişiler bakımından masumiyet karinesinin dikkate alınmadığı; bu kişiler hakkındaki beraat kararının ardından yeniden başvuru yapıp yapamayacakları hususunun, TVKUY m.73/ııı son cümle düzen-

edemeyen kişilerin başvuruları kabul edilmemekte; bu husus yazılı olarak ilgilisine bildirilmektedir.

2. Başvuru Belgeleri

Sonradan ve yetkili makam kararı ile Türk vatandaşı olmak isteyen yabancılardan on iki adet belgeyi temin etmeleri istenmektedir. TVKUY m.17 uyarınca başvuru için gerekli belgeler, a) isteği belirten form dilekçe,¹³⁴ b) kişinin hangi devlet vatandaşı olduğunu gösteren pasaport veya benzeri belge, vatansız ise teminin mümkün olması halinde buna ilişkin belge, c) kişinin kimlik bilgilerini gösteren doğum belgesi veya nüfus kayıt örneği gibi belge ve evli ise eş ve çocuklarının aile bağına kanıtlayan nüfus kayıt örneği veya benzeri belge, ç) medeni hâl belgesi ve evli ise evlenme belgesi, boşanmış ise boşanma belgesi, dul ise eşine ait ölüm belgesi, d) Türk vatandaşı birinci veya ikinci derece yakınları varsa bu kişilere ait müracaat makamlarınca sistemden alınan nüfus kayıt örneği, e) kişinin genel sağlık bakımından tehlike teşkil edecek bir hastalığı bulunmadığına dair, usul ve esasları Sağlık Bakanlığınca belirlenmiş olan sağlık raporu, f) Türkiye’de kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağladığına dair gelirini veya mesleğini ispatayan çalışma izni, vergi levhası, taahhütname veya benzeri belge, g) başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye’de kesintisiz beş yıl ikamet ettiğine dair il emni-

lemesine rağmen, açıkça düzenlemediği görülmektedir. Ayrıca, TVKUY m.17/1-h’de yer alan “kesinleşmiş olma” şartı sebebiyle TVKUY m.16/1-d’deki “devam eden” ifadesi çelişki yaratmaktadır.

¹³⁴ Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan (TVKUY m.76/1) form dilekçe’de Türk vatandaşı olmak isteyen kişiye ilişkin bilgiler; iletişim ve diğer bilgiler, medeni hâl bilgileri; eşe ait bilgiler, kendisi ile birlikte Türk vatandaşı olmak isteyen ergin olmayan çocuklara ilişkin bilgilerden oluşan beş bölüm düzenlenmektedir; form dilekçenin sonunda “5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 11.maddesi uyarınca Türk vatandaşlığını genel hükümlere göre kazanmak istiyorum. Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu beyan eder, gereğinin yapılmasını arz ederim” şeklinde bir beyan cümlesi yer almaktadır. Form dilekçede, ikamet adresi yerine yerleşim yeri adresinin istendiği, başvuru sahibinin çok vatandaşlık durumunun dikkate alınmadığı, başvuru sahibinin ve ergin olmayan çocuklarının dinlerinin sorulduğu, aynı bilginin eş bakımından istenmediği, dinsiz olma seçeneğine yer verilmediği, başvuranın cinsiyet kimliğinin sınırlandırılmış olduğu görülmektedir.

(Erişim) https://nvi.gov.tr/kurumlar/nvi/gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/Formlar/Vatandaslik/Vat3_genel_Kazanma.pdf -ET: 18.02.2021.

yet müdürlüğünden alınacak yurda giriş ve çıkış tarihlerini gösterir belge, g) başvuru tarihinden ileriye doğru vatandaşlık işlemlerinin sonuçlandırılmasına yetecek süreli ikamet tezkeresi, h) herhangi bir suç nedeniyle hakkında kesinleşmiş mahkeme kararı bulunuyorsa onaylı örneği i) kişinin doğum tarihinin ay ve günü bulunmuyorsa doğum tarihinin tamamlanması için ülkesinin yetkili makamlarından alınmış belge, belgenin temin edilememesi halinde ise Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun¹³⁵ 39. maddesi gereğince işlem yapılmasını kabul ettiğine dair imzalı beyanı, i) hizmet bedelinin maliye veznesine yatırıldığını gösteren makbuz şeklide sayılmaktadır.¹³⁶

TVKUY m.17 uyarınca başvuru için gerekli belgelerden yabancı makamlarca verilmiş olan resmi belgelerin tasdik işlemlerinin, Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin¹³⁷ 167. maddesine göre yapılacağı düzenlenmektedir (TVKUY m.67/ı). Buna karşılık diploma, pasaport gibi belgelerin Türkçe tercümeli ve noter tasdikli olması yeterli kabul edilmektedir. (TVKUY m.67/ıı).¹³⁸

Vatandaşlık başvurusunda bulunan yabancıнын vatansız olması ya da vatandaşlığını taşıdığı devlet makamlarından TVKUY m.17 gereğince istenen belgeleri alamaması veya bu makamlarca istenen belgelerden herhangi birinin düzenlenememesi ihtimalinde, İçişleri Bakanlığından alınacak talimata göre işlem yapılacağı düzenlenmektedir (TVKUY m.39/ı). Bu bağlamda Bakanlık, temin edilemeyen belgenin istenmemesi yolunda talimat verirse, ilgili kişiden söz konusu belge veya belgelerde bulunması gereken bilgileri içeren yazılı beyanı alınmaktadır (TVKUY m.39/ıı).

Türk vatandaşı olmak isteyen yabancılardan, başvuru belgeleri ile, yabancı kimlik numarası, e-posta adresi, din bilgisi, ceza mahkumiyeti, sağlık ve biyometrik fotoğrafı gibi özel kişisel veri niteliğini haiz bilgiler istenmektedir. Hâli ile bu bilgilerle işlem tesis eden gerçek ve

¹³⁵ RG:29.04.2006 (T); 26153 (S)

¹³⁶ Başvuruda bulunan kişi adına istenen belgelerden birer adedi asıl, birer adedi fotokopi olmak üzere iki dosya düzenlenmekte; dosyanın aslı, içerisindeki belgeleri gösteren dizi pusulasına bağlanarak Bakanlığa gönderilmekte, ikinci örneği ise müracaat makamında muhafaza edilmektedir (TVKUY m.73/ı).

¹³⁷ RG: 23.11.2006 (T); 26355 (S)

¹³⁸ Gerekli görülen hâllerde ikamet tezkerelerinin aslına uygunluğunun tasdiki il müdürlüklerince de yapılabilir (TVKUY m.67/ııı).

tüzel kişilerin, kişisel verilerin korunması hukuku kapsamındaki tedbir yükümlülüklerine uygun hareket etmeleri; bu bağlamda olabildiğince az sayıda ve belirli kişilerin yetkilendirilerek veri güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Veri güvenliğinin teminatı ile ilgili tek düzenleme olan TVKUY m.73/11 hükmü uyarınca, vatandaşlık başvurusunda bulunan kişi hakkında verilecek kararın ilgilisine tebliğinden sonra başvuru makamınca saklanan dosyanın mevzuatına göre imha edilmektedir.

Türk vatandaşı olmak isteyen yabancıların, TVKUY m.17'de belirtilen belgelerle birlikte, başvurularını bizzat veya bu hakkın kullanılasına ilişkin özel vekaletname ile yapmaları gerekmektedir (TVKUY m.64/1). Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'te posta yolu ile yapılan başvuruların kabul edilmediği açıkça hükme bağlanmaktadır. Teknolojik gelişim hızı ve Covid-19 pandemisi gibi bir dönemin tecrübe edildiği göz önünde bulundurulduğunda başvuru sürecinin dijitalleşmesine yönelik bir tasarıma ihtiyaç duyulacağı düşünülmektedir.¹³⁹

3. Başvuru Maliyeti

Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda, sonradan ve yetkili makam kararı ile 11.madde kapsamında vatandaşlık elde edecekler de dahil olmak üzere, vatandaşlık işlemlerine ilişkin bir hizmet bedelinden bahsedilmekte;¹⁴⁰ bedelin İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığınca

¹³⁹ Dijitalleşme adımlarının, başvuru sürecinin daha etkin işletilmesine katkısı, aktörler arası koordinasyon güçlüğü ve dosyaların karışıklığı sebebiyle tartışılmaktadır. İspanya, Estonya, Finlandiya, İtalya, İsveç ve İngiltere, vatandaşlık başvuru formlarının çevrimiçi doldurulmasını kabul etmektedir. Estonya'da, ilaveten başvuru formunun e-posta aracılığı ile gönderilmesi de mümkün kılınmaktadır. Kıbrıs, Fransa, Almanya, Litvanya, İrlanda ve Portekiz'de ise çok yakın bir gelecekte, çevrimiçi uygulamaların hayata geçirileceği ifade edilmektedir. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s. 23 (Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf - ET:13.12.2020.

¹⁴⁰ Vatandaşlık başvurusu hizmet bedeli olarak dosyada başvurusu bulunan her bir kişi için 15 TL, defterdarlıklar içindeki muhasebe müdürlüğüne veya kaymakamlık içindeki mal müdürlüğüne yatırılmaktadır. (Erişim) <https://www.nvi.gov.tr/sss-vatandaslik-hizmetleri> -ET:01.02.2021.

Bursa Valiliği'nin internet sitesinde yayınlanmış olan vatandaşlık hizmet bedelleri başlıklı yazıda, 09.07.2018 tarihinden itibaren 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 11.maddesi kapsamındaki işlemler yönünden hizmet bedelinin baş-

belirleneceği; başvuranlardan tahsil edilen hizmet bedeli tutarlarının bütçeye gelir kaydedileceği bildirilmektedir (TVK m.45/i).¹⁴¹

D) DEĞERLENDİRME SÜRECİ

Sonradan ve yetkili makam kararı ile Türk vatandaşı olmayı temin eden süreçte, başvurudan sonra bir değerlendirme süreci başlatılmakta; değerlendirme süreci kendi içinde soruşturma, inceleme/araştırma ve karar olmak üzere farklı aşamalarda gerçekleşmektedir.

Başvuru dosyası tamamlanan yabancı hakkında İl Emniyet Müdürlüğünden soruşturma yapması istenmektedir (TVKUY m.17/11). İl Emniyet Müdürlüğünce yürütülen soruşturmada yabancının a) milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından Türk vatandaşı olmaya engel

vuruda bulunanlar ve bu kişiler ile birlikte işlem gören her bir kişi için 115 TL olarak belirlendiği bilgisine rastlanmış olup (Erişim) <http://www.bursa.gov.tr/vatandaslik-hizmet-bedelleri> -ET: 01.03.2021; bilginin teyidi için 01.03.2021 tarihinde Nüfus ve Vatandaşlık Hizmetleri İşleri Genel Müdürlüğü'nün vatandaşlık hizmetleri@nvi.gov.tr adresine e-posta ile başvurulmuş ancak geri dönüş alınamamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Konsolosluk İşlemleri internet sitesinde Türk vatandaşlığı başvurularında posta masrafı Fransa'nın Paris Başkonsolosluğu'ndan 6 Euro; Amerika Birleşik Devletleri New York Konsolosluğu'nda 31 Euro olarak belirtilmektedir. (Erişim) <https://www.konsolosluk.gov.tr/Procedure/ShowProcedureDetail/?procedureId=7&procedureDetailId=5050> -ET: 28.02.2021.

Avrupa Birliği üyesi ülkelerde, vatandaşlık başvurularının toplam maliyeti önemli ölçüde farklılıklar göstermektedir. Çekya, Hırvatistan, Macaristan, Lüksemburg ve Slovakya'da başvuru aşamasında hizmet bedeli tahsil edilmemektedir. Vatandaşlık edinmenin maliyeti, genellikle, başvuru ücretinin ötesinde, idari bir ücret, vatandaş olunduktan sonra tahsil edilecek harçlar, vatandaşlık törenine katılım, dil ve kültür kurs ve test ücretleri gibi, geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu bağlamda Avusturya, Kıbrıs, İrlanda ve İngiltere'de -üyelik döneminde- maliyet, ortalama 1000 Euro'yu bulmaktadır. Öte taraftan Çekya, Yunanistan, İrlanda, Letonya ve Hollanda'da uluslararası koruma statüsü sahipleri ya da vatansızlar gibi özel kategorideki yabancılardan söz konusu ücretler ya oldukça düşük meblağ olarak tahsil edilmekte ya da ücretlerden feragat edilmektedir. Fransa'da 55 Euro, Almanya'da yetişkinler için 255, küçükler için 51 Euro, İsveç'te 150 Euro, İspanya'da 102 Euro, Belçika'da 150 Euro başvuru ücreti olarak tahsil edilmekte; diğer kapsamdaki işlemler için tanımlanmış bir hizmet bedeli bulunmamaktadır. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s. 23-24.

(Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf - ET:13.12.2020.

¹⁴¹ 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'na göre (06.01.1961 (T);10700 (S)) geliri olmayanlar ve kendileri ile birlikte işlem gören ergin olmayan çocukları için vatandaşlık işlemlerinde hizmet bedeli alınmamaktadır (TVK m.45/1).

teşkil edecek bir hâlinin bulunup bulunmadığı, b) iyi ahlak sahibi olup olmadığı, c) hangi tarihte Türkiye'ye geldiği, ikamet tezkeresinin hangi amaçla verildiği, müracaat tarihinden geriye doğru ne kadar süre Türkiye'de ikamet ettiği, bu süre içinde yurt dışına çıkış yapıp yapmadığı, yapmış ise tarihleri ve süresi tespit edilmektedir (TVKUY m.18/1).

Soruşturması tamamlanan yabancıнын dosyası, il müdürlüğüne iade edilerek buradan Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonuna gönderilmektedir.¹⁴² Başvuru şartlarına uygunluk, Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonu tarafından incelenmektedir (TVK m.18/1, TVKUY m.69/1). İnceleme esnasında yabancıнын a) başvuruda aranan şartları taşıyıp taşımadığı, b) soy durumu,¹⁴³ c) Türkçe konuşma yeterliliği, ç) geçimini ne şekilde sağladığı, d) Türkiye'nin toplumsal yaşamına uyum sağlayıp sağlamadığı hususlarına bakılmakta ve yabancı mülakata tabi tutulmaktadır (TVKUY m.19/1). Komisyon, Türk vatandaşı olmak isteyen yabancılarda aranan başvuru şartlarının bulunup bulunmadığını inceledikten sonra, açık kanaatini de ekleyerek (TVKUY m.19/1, 70/iv), dosyayı il müdürlüğüne geri göndermektedir (TVKUY m.19/1).

İl müdürlüğü, Türk vatandaşı olmak için aranan şartları taşıdığı değerlendirilmesini içeren dosyaları, karar alınmak üzere İçişleri Bakanlığına havale etmektedir (TVK m.19/1, TVKUY m.19/iv). Sonradan ve TVK m.11 kapsamında Türk vatandaşı olmada karar merci, İçişleri Bakanlığıdır (TVK m.19/1, TVKUY m.19/iv). Bakanlığa gönderilen dosya üzerinde yapılan inceleme sürecinde varsa eksik olan bilgi ve belgeler tamamlattırılmaktadır (TVKUY m.35/1).

Başvuru şartlarını taşımadığı anlaşılan yabancıların dosyalarına ilişkin ret kararını vermekle yetkili mercinin neresi olduğu ile ilgili olarak TVK ve TVKUY hükümlerinde farklı düzenlemeler bulunmaktadır. TVK m.19/'de uygun görülmeyen dosyaların İçişleri Bakanlığınca reddedileceği düzenlenmişken; TVKUY m.19/v'te başvuru şartlarını

¹⁴² Komisyon, il valisi veya görevlendireceği vali yardımcısının başkanlığında, il müdürlüğü, il emniyet müdürlüğü, il jandarma komutanlığı, il milli eğitim müdürlüğü ve sosyal hizmetler müdürlüğünden en az şube müdürü düzeyinde görevlendirilen temsilcilerden oluşmaktadır (TVKUY m.69/1).

¹⁴³ Yabancıнын soy durumu; Türk kültürüne yakınlığı, örf ve adet birlikteliği ile geldiği bölge ve ana veya babanın soyu esas alınarak; Türk soylu, yabancı soylu veya soyu tespit edilemeyen şeklinde belirlenmektedir (TVKUY m.19/1).

taşımadığı anlaşılan yabancıların dosyalarının Bakanlığa gönderilmeyeceği ve il müdürlüğünce ilgisine bu yönde tebliğ yapılacağı ifade edilmektedir. Bu hususta Kanun'daki düzenlemenin esas olduğu ve bu yöndeki değerlendirmeyi destekleyecek bir başka hükme TVKUY m.73/ıı'te yer verildiği düşünülmektedir. Buna göre başvuruda bulunan kişinin talebinin reddi hâlinde Bakanlık'ta tutulan dosyası işlem-den kaldırılarak ilgili mevzuatına göre işlem yapılmaktadır.

Başvuru şartlarını taşımadığı gerekçesi ile talepleri geri çevrilen yabancıların, aynı kapsamda, vatandaş olmak için bir kez daha başvurmaları mümkündür. Bu ihtimalde yeniden başvuruda bulunulduğunda usulüne uygun şekilde başvuru makamlarınca yeni bir başvuru dosyasının düzenleneceği hükme bağlanmaktadır (TVKUY m.73/ıı) Ancak dosyası reddedilen yabancıların, ret kararından ne kadar bir süre sonra Türk vatandaşı olmak için yeniden başvurabileceği ve ikamet süresinin nasıl hesaplanacağı belirtilmemektedir.

İçişleri Bakanlığı tarafından, TVK m.11 kapsamında Türk vatandaşı olmaları takdir edilen yabancılar ve başvuru makamlarına bu yöndeki karar tebliğ olunmakta (TVK m.41/ı);¹⁴⁴ vatandaş olanlara herhangi bir kabul merasimi düzenlenmemektedir.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Hükümden, Türk vatandaşlığı kararlarının yabancılar ve başvuru nakamlarına İçişleri Bakanlığı tarafından ayrı ayrı tebliğ olunacağı anlaşılmakla birlikte uygulamada kararlar, ilgililere duyuru yapılmak üzere ilgililerin başvuru makamlarına iletilmekte; duyuru belgeleri, başvuru makamlarınca ilgililere imza karşılığı teslim edilmekte; duyuru belgeleri ikamet adreslerine posta edilmemektedir. Bundan sonra ilgilinin, Türk vatandaşı olduğuna dair duyuru belgesi ile ilçe nüfus müdürlüğü ya da dış temsilciliklere, Türkiye Cumhuriyeti kimlik kartı başvurusunda bulunması gerekmektedir (Erişim) <https://www.nvi.gov.tr/sssvatandaslik-hizmetleri> -ET:01.02.2021.

¹⁴⁵ Avusturya'da, Kıbrıs'ta, Çekya'da, Almanya'da Yunanistan'da, Macaristan'da, İrlanda'da, İtalya'da, Litvanya'da, Lüksemburg'da, Hollanda'da, Slovakya'da ve İngiltere'de vatandaşlığa kabul sürecinin zorunlu son aşaması olarak bir vatandaşlık törenine katılma ve/veya yemin verme uygulaması bulunmaktadır. İrlanda'da bu aşama, yeni vatandaşların ağırlanması, devlete olan sadakatin açıklanması ve başvuranın fiziksel olarak doğrulanması biçiminde görülmektedir. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s. 22. (Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf -ET:13.12.2020.

Amerika Birleşik Devletleri'nde başsavcılık ya da yargı yetkisine sahip bir mahkeme önünde halka açık bir törenle yemin verdirilmektedir. Yeminin içeriği, ABD Anayasası'sını desteklemek, vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu önceki yabancı prens/hükümdar/devlet/egemenliğe yönelik tüm sadakat bağlılıktan tamamen vazgeçmek, ABD Anayasası'nı ve yasalarını, yerli ve yabancı tüm düşmanlara kar-

E) SÜRE

5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ve Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik hükümlerinde, vatandaşlık başvurusunun yapıldığı tarihten sonra ne kadar bir süre içinde sürecin tamamlanacağı düzenlenmemekte,¹⁴⁶ bu marifetle öngörülebilirlik temin edilememektedir.¹⁴⁷

şı desteklemek ve savunmak, aynı inanç ve bağlılığı taşımak, yasalar gerektirdiğinde ABD adına silah taşımak, silahlı kuvvetlerde savaş dışı hizmet gerçekleştirmek, ulusal öneme sahip işleri sivil yönetim altında yapmak hususlarını kapsamaktadır. Vatandaşlığa kabul edilen kişilerin, bu kapsamda yemin vermeleri kural olmakla birlikte başvuru tatmin edecek şekilde açık ve ikna edici delillerle, din eğitimi ve inancı sebebiyle Birleşik Devletler silahlı kuvvetlerinde silah taşımaya ya da benzer hizmet görmeye karşı olduğunu göstermiş kişiler yemin metnindeki bu yöndeki cümleleri söylemeksiz yemin etmektedir. Dini eğitim ve inanç terimi, kişinin toplumsal ilişkilerinde diğer insanlarla ayrıştığı politik, sosyolojik, felsefi görüşleri ya da bireysel ahlak normlarını değil; yüce bir varlıkla kurduğu ilişkiye olan inancını ifade etmektedir. Çocuklar yaşları itibarıyla ya da fiziksel/zihinsel engelli olanlar yeminin manasını anlamayacak iseler, başvuru kararı ile yeminden muaf tutulabilmektedir (INA12.Bölüm-Üçüncü Alt Bölüm-İkinci Kısım- §1448 (a)).

¹⁴⁶ Süre bilgisi içeren tek hüküm olan TVKUY m.70/ıı'te Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonunun gündem olması hâlinde en geç on beş gün içinde toplanacağı, Komisyonun toplanacağı tarihlerin Komisyon başkanınca iş yoğunluğun göre belirleneceği düzenlenmektedir. Buna karşılık, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün iller bazında yayımladığı Kamu Hizmet Standartları'nda 5901 s.TVK m.11 kapsamındaki başvurularda başvuru işlemlerinin en geç 20 dakika; inceleme işlemlerinin 8-10 ay arasında tamamlanacağı bildirilmektedir (Erişim) <https://www.nvi.gov.tr/il-mudurlukleri> -ET: 01.01.2021. Aynı doğrultuda Ankara İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü Hizmet Standartları'nda 5901 sayılı TVK m.11 kapsamındaki işlemlere yönelik olarak başvurunun 20 dakika, başvuru sonrası Komisyona alınma ve il emniyete il güvenlik soruşturması için gönderilme süresi 5 iş günü (Erişim) <http://ankara.gov.tr/il-nufus-mudurlugu> -ET: 01.01.2021, Komisyonunda mülakat süresinin 10 dakika olduğu düzenlenmektedir (Erişim) <http://ankara.gov.tr/kurumlar/ankara.gov.tr/HizmetBirimleri/Kamu-HizStand/AnkaraIlNufusHST.pdf> -ET: 01.01.2021.

¹⁴⁷ Başvuru sürecinin sonlandırılması ile ilgili olarak Avusturya ve Belçika'da minimum 6 ay; Slovakya'da 24 ay; İtalya'da 48 aylık süreler düzenlenmekte; Avusturya'da küçükler bakımından olabildiğince kısa bir sürenin geçirilmesi gerekliliğinden bahsedilmektedir. Kıbrıs, Almanya, Hırvatistan, Macaristan, İrlanda, Portekiz, İsveç ve İngiltere'de ise herhangi bir süre düzenlenmesi bulunmamakla birlikte sürecin uzun yürütülmemesi hususu vurgulanmaktadır. EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, s. 22. (Erişim) https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf - ET:13.12.2020.

Amerika Birleşik Devletleri'nde inceleme sürecinin başladığı tarihten itibaren 120 gün içinde bir karara varılamamışsa başvurunun ikamet ettiği yerin bölge mahkemesine başvurma hakkı bulunduğu düzenlenmektedir (INA12.Bölüm-Üçüncü Alt Bölüm-İkinci Kısım §1447 (b)).

VI. SONUÇ

5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun, vatandaşlığın izafesini, mülga vatandaşlık kanunlarındaki temel anlayış doğrultusunda doğum olayına ve doğum dışı nedenlere bağladığı; vatandaşlık vasfının oluşumunu, "*kazanma*" kelimesi ile açıkladığı görülmektedir. Çalışmamızın "*ifade sarmalı*" başlıklı kısmında açıklanmaya çalışıldığı üzere, "*kazanma*" doğrudan gerçekleşmek veya sonradan yapılmak anlamlarını kapsayıcı bir kavram değildir. Lisanımızda meydana gelmek, varlık kazanmak, gerçekleşmek ya da yapılmak anlamlarının karşılığı olarak kullanılan kelime "*olmak*"tır. Vatandaşlığın hukuki ve siyasi bir bağlılık durumuna vücut vermesi sebebiyle, yetkili makam kararı ile sonradan vatandaş kılınmanın, vatandaş olmayı sağlayan yollardan bir tanesi olarak tanzim edilebileceği; mevcut 10.maddedeki düzenleme göz önünde bulundurulduğunda vatandaşlık vasfının, bahsedilen bir statü/vasfı olarak vurgulanabileceği düşünülmektedir

5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu m.11 uyarınca yetkili makam kararı ile Türk vatandaşı olmak isteyen yabancıların, kendi milli kanununa, vatansız ise Türk kanunlarına göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olma, başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye'de kesintisiz beş yıl ikamet etme, Türkiye'de yerleşmeye karar verdiğini davranışı ile teyit etme, genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden hastalığı bulunmama, iyi ahlak sahibi olma, yeteri kadar Türkçe konuşabilme, Türkiye'de kendisinin ve geçimi ile yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire ve mesleğe sahip olma ile milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama şartlarını birlikte taşıması gerekmektedir. Ancak Kanun'da sayılan şartlara uygunluk, yalnızca başvurma hakkı yaratmakta; vatandaşlık statüsü, İçişleri Bakanlığının takdiri üzerine yüklenilmektedir.

TVK m.11 kapsamında Türk vatandaşı olmak isteyen yabancıların belirtilen şartların tamamamını taşıması gerekmektedir. Pratikte bir farklılık yaratmayacak olmakla birlikte kanun metnindeki dizmenin, ilk okuyuşta bir anlam geçirmesi sebebiyle, önemli olduğu; dolayısıyla, örneğin, milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama şartının, Türkiye'de yerleşmeye karar verdiğini davranışları ile teyit etme şartından sonra; yeteri kadar Türkçe konuşabilme şartının ise hemen ardından sayılabileceği düşünülmektedir.

Sonradan ve yetkili makam kararı ile Türk vatandaşı olmanın başvuru şartlarının, yeni bir topluma uyum sağlamayı kolaylaştıran, birliktelik içinde akıp gidecek bir yaşamla bağ kuran, yakınlaştıran şartlar olduğu söylenebilmektedir. Vatandaşlığın sosyal yönü ve ülkemizin göç alan özelliği üzerinden düşünüldüğünde, toplumsal bütünleşme gerçek bir hedef ise, 11. maddede sayılan şartları, bunun temelini atan şartlar olarak değerlendirmenin ve sonradan ve yetkili makam kararı ile özellikle ilk defa Türk vatandaşı olacak yabancıların hepsi bakımından aramanın daha tesirli olacağı farz edilmekte; bu bakımdan TVK m.11'deki şartların sonradan yetkili makam kararı ile ilk defa vatandaş olmayı sağlayan tüm yollar bakımından kanuni ortak küme şartları olarak kabul edilebileceği, hiç birinden vazgeçilmemesi gerektiği ancak vatandaş olmayı temin eden diğer yollar bakımından muhtevalarının değiştirilebileceği düşünülmektedir.

Kanaatimizce, Türk kanunlarına göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olma, başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye'de kesintisiz beş yıl ikamet etme, Türkiye'de yerleşmeye karar verdiğini davranışı ile teyit etme, yeteri kadar Türkçe konuşabilme ile Türkiye'de kendisinin ve geçimi ile yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire ve mesleğe sahip olma şartları yeterlik; genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden hastalığı bulunmama, iyi ahlak sahibi olma yetkinlik; milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama ise kısmen yeterlik kısmen yetkinlik belirtmektedir. Bu açıdan yaklaşıldığında idarenin, sonradan ve yetkili makam kararı ile özellikle ilk defa Türk vatandaşı olacak kişileri kabule yönelik şeffaflığı ve samimiyeti sorgulanır hâle gelmektedir. Özellikle, ahlakın hukukiliği tartışmalarına girmeden, ahlak kavramının tanımlanmasında dayatılan *"değer yargılarındaki ortaklık"* ifadesinin; siyaset ehilleri tarafından kurgulanmış bir değerler listesinin, toplumsal gerçeklikle bağdaşmama ihtimalinin bulunduğundan hareketle, göreceliğine işaret etmek istiyoruz. Bu bakımdan iyi ahlak sahibi olma kriterinin vatandaş olmanın gerekliliklerini kavrama ve buna uygun hareket etme gibi, toplumsal hayata katılımı ölçümleyen bir bakış açısından yeniden değerlendirilmesinin gerektiği; bu hâli ile açık ayrımcılık gözetildiği düşünülmektedir.

Öte taraftan Türkçe bilme şartının, sosyal farklılaşma konusunda bölünmeyi değil; birliği besleyen en önemli güç olduğuna inanılmak-

tadır. Yeteri kadar Türkçe konuşmak şartının, dilin bütünleştirici ve kaynaştırıcı kültür unsuru özelliği hatırlanarak iyi derecede Türkçe konuşmak biçiminde; hatta Türkçe konuşma-anlama-yazma yeterliliklerinin seviyeler ile belirlenerek örneğin iyi derece konuşma ve anlama, orta derece yazma gibi, alanın uzmanlarınca işaret edildiği şekilde düzenlemesine ihtiyaç bulunduğu değerlendirilmektedir.

Türk vatandaşı olmak isteyen yabancılardan, başvuru belgeleri ile, yabancı kimlik numarası, e-posta adresi, din bilgisi, ceza mahkumiyeti, sağlık ve biyometrik fotoğrafı gibi özel kişisel veri niteliğini haiz bilgiler istenmektedir. Hâli ile bu bilgilerle işlem tesis eden gerçek ve tüzel kişilerin, kişisel verilerin korunması hukuku kapsamındaki tedbir yükümlülüklerine uygun hareket etmeleri; bu bağlamda olabildiğince az sayıda ve belirli kişilerin yetkilendirilerek veri güvenliğinin sağlanması gerekmektedir.

TVKUY’te başvuru ve değerlendirme süreçlerinin oldukça karmaşık düzenlendiği; sürecin tamamlanmasına yönelik azami bir sürenin belirtilmemiş olmasının adalet ve öngörülebilirlik ilkelerini zedelediği; TVK m.11 kapsamında başvuru yapanlara ilişkin hiçbir istatistik bilgisinin oluşturulmadığı; bu kapsamda en azından kaç kadın ya da erkeğin başvurusunun olumlu sonuçlandırıldığına öğrenilebilmesi gerektiği; teknolojik gelişim hızı ve Covid-19 pandemisi gibi bir dönemin tecrübe edildiği göz önünde bulundurulduğunda başvuru sürecinin dijitalleşmesine yönelik bir tasarıma ihtiyaç duyulacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Kitaplar

- Akipek Jale G., Akıntürk Turgut, Türk Medeni Hukuku-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku, Birinci Cilt, 5.Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2004.
- Alba Meraz Alejandro Roberto, Complex Citizenship and Globalization, Philosophy Of Globalization, Book Editor(s): Concha Roldán, Daniel Brauer and Johannes Rohbeck, 2018.
- Aybay Rona, Vatandaşlık Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.
- Aybay Rona, Elif Oral, Kamusal Uluslararası Hukuk, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016.

- Bal Yakup, Karabulut Mustafa, Şahin Yahya, Danıştay 10.Daire Kararları, Cilt 1, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003.
- Bauböck Rainer, Ersbøll Eva, Groenendijk Kees, Waldrauch Harald, Acquisition and Loss Of Nationality Policies and Trends in 15 European States Volume 2: Country Analyses, Amsterdam University Press, 2006.
- Berki Osman Fazıl, Devletler Hususi Hukuku, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1949.
- Brownlie Ian, Principles Of Public International Law, Oxford University Press, 4th Edition, 1996.
- Çağbayır Yaşar, Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı-Büyük Türkçe Sözlük, Cilt 9, Ötüken Yayınevi, 2016.
- Doehring Karl, Genel Devlet Kuramı, Çev. Ahmet Mumcu, İnkılap Kitabevi, Ankara, 2001.
- Doğan Vahit, Türk Vatandaşlık Hukuku, 11.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2012.
- Erdem Bahadır, Vatandaşlık Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul, 2014.
- Fişek Hicri, Türk Vatandaşlık Hukuku, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara, 1959.
- Göğer Erdoğan, Türk Tabiiyet Hukuku, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972.
- Gözler Kemal, Devletin Genel Teorisi, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2017.
- Guimezanes Nicole, The Current Status of Nationality Law in OECD, Naturalisation: A Passport For the Better Integration Of Immigrants? EUDO Publishing, 2011.
- Güngör Gülin, Tabiiyet Hukuku-Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler, 7.Bası, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- Hailbronner Kay, Nationality In Public International Law and European Law, Acquisition and Loss of Nationality Volume 1: Comparative Analyses, Book Editor(s): Rainer Bauböck, Eva Ersbøll, Kees Groenendijk and Harald Waldrauch, AUP, Rotterdam, 2006.
- Humphrey Marshall Thomas, Bottomore Tom, "Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar", Çev. Ayhan Kaya, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.
- Kuçuradi Ionna, Ahlak ve Kavramları, Uludağ Konuşmaları, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, 1988.
- Marshall Thomas Humphrey, Citizenship and Social Class in Citizenship and Social Class: And Other Essays, Cambridge University Press, 1950.
- Nomer Ergin, Vatandaşlık Hukuku Dersleri, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971.
- Nomer Ergin, Türk Vatandaşlık Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019.
- Sauvagnac Marcel, Practical Guide To Naturalisation In France: The Acquisition, Loss and Recovery of French Citizenship, Bluebook 21st ed., Stevens and Sons, London, 1909.
- Seviğ Muammer Raşit, Seviğ Vedat Raşit, Devletler Hususi Hukuku, 3.Bası, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1962.
- Spiro Peter J., EUDO Citizenship Observatory Report On Citizenship Law: United States of America, 2015.

- Stavilă Andrei, 'Citizens-Minus' and 'Citizens-Plus' A Normative Attempt To Defend Citizenship Acquisition As An Entitlement Based On Residence, Thesis Submitted For Assessment With A View To Obtaining The Degree Of Doctor Of Political and Social Sciences Of the European University Institute, Florence, 2013.
- Tiryakioğlu Bilgin, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısına Göre Vatandaşlığın Yetkili Makam Kararı ile Kazanılması, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu-29 Şubat 2008, Bildiriler Kitabı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.
- Unat İlhan, Nottebohm Kararı ve Tabiiyetin Gerçekliği İlkesi, Sevinç Matbaası, Ankara, 1966.
- UNHCR, Nationality and Statelessness: A Handbook for Parliamentarians, France, 2005.
- Wallace Goodman Sara, Naturalisation Policies In Europe: Exploring Patterns Of Inclusion and Exclusion, EUDO Citizenship Observatory, 2010.
- Yörük Abdülhak Kemal, Devletler Hususi Hukuku, C.I, Tan Matbaası, İstanbul, 1938.

Makaleler

- Erten Rıfat, "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nın Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Hükümleri Hakkında Değerlendirmeler", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 66, Sayı 4, Ankara, 2008.
- Güngör Gülin, "Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi", *Prof. Dr. Yılmaz Altuğ'a Armağan*, 17-18 MHB, Sayı 1-2, İstanbul, 1999.
- Kaya Cemil, "Danıştay İçtihatlarında Hükümet Tasarrufu Teorisinden Devletin Hükümlerlik / Egemenlik Hakkı Teorisine", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Sayı 7, Ankara, 2016.
- Kerber Linda K., "The Meanings Of Citizenship", *The Journal of American History*, Vol. 84, No. 3, 1997.
- Lazarus Suleman, "Some Animals Are More Equal Than Others: The Hierarchy Of Citizenship In Austria", 8(3), *Laws* 1, 2019.
- Lister Michael, "Marshall-ing Social and Political Citizenship: Towards a Unified Conception of Citizenship", *Government and Opposition*, Vol.40, No.4, Cambridge, 2005.
- Meilaender Peter C., "Liberalism and Open Borders: The Argument Of Joseph Carens", *International Migration Review*, 33, No. 4, 1999.
- Otukoya Bashir, "Super-Citizens: Defining the Good Character Requirement for Citizenship Acquisition By Naturalisation", *Hibernian Law Journal*, 17, 2018.
- Satvinder Juss S., "Nationality Law, Sovereignty, and The Doctrine Of Exclusive Domestic Jurisdiction", *Florida Journal Of International Law*, 9, No. 2, 1994.
- Seglow Jonathan, "Arguments For Naturalisation", *Political Studies*, Vol. 57, 2009.
- Shachar Ayelet, "Earned Citizenship: Property Lessons for Immigration Reform", *Yale Journal Of Law & the Humanities*, 23, No. 1, 2011.
- Spiro Peter J., "A New International Law Of Citizenship", *American Journal of International Law*, 105, No. 4, 2011.

- Tanrıbilir Feriha Bilge, "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı İçin Bazı Öneriler", *TBB Dergisi*, Sayı 81, Ankara, 2009.
- Weil Patrick, "From Conditional To Secured and Sovereign: The New Strategic Link Between The Citizen and The Nation-state In A Globalized World", *International Journal Of Constitutional Law*, (9) 2011.
- Wiesner Claudia, Björk Anna, "Citizenship In Europe After World War II-The Challenges Of Migration and European Integration", *Contributions To The History Of Concepts*, Summer Vol. 9, No. 1, 2014.

İnternet Kaynakları

- <https://archive.org/details/ArapaTrkeSzl/-/page/n805/mode/2up?q=%C4%B1kl>
- <https://kazancı.com.tr>
- <http://conventions.coe.int/Treatylen/reports/html/166.htm>
- <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/genel>
- <https://globalcit.eu/acquisition-citizenship/>
- EMN, Pathways To Citizenship For Third-Country Nationals In The EU, Synthesis Report, July 2020, https://www.00_eu_emn_study_synthesis_report_citizenship_final_en.pdf
- www.uscis.gov/policy-manual/volume-12part-f
- https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM__/d01/c020/mm__01020127ss0267.pdf
- <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d03/c004/tbmm03004080ss0185.pdf>
- <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss497.pdf>
- https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS__/t03/c016/cs__03016019ss0309.pdf
- <https://perspektif.eu/2020/06/12/eskiden-yeniye-fransiz-laikligi-joan-wallach-scottun-kitapcigi/>
- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43843072>
- <https://www.uscis.gov/policy-manual/volume-12-part-f-chapter-1>
- https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/genelge/5901Sayili_Turk_Vatandasligi_Kanuna_Gore_Aciklama2009.pdf
- Özkan Recep, "Cumhuriyet ve Dil/Toplumsal Birlik Açısından Dilin Önemi", *Milli Eğitim Dergisi*, 160, 2003 (Erişim https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/160/ozkan.htm)
- https://nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/Formlar/Vatandaslik/Vat3_genel_Kazanma.pdf
- <https://www.nvi.gov.tr/sss-vatandaslik-hizmetleri>
- <http://www.bursa.gov.tr/vatandaslik-hizmet-bedelleri>
- <https://www.konsolosluk.gov.tr/Procedure/ShowProcedureDetail/?procedureId=7&procedureDetailId=5050>

<https://www.nvi.gov.tr/il-mudurlukleri>

<http://ankara.gov.tr/il-nufus-mudurlugu>

<http://ankara.gov.tr/kurumlar/ankara.gov.tr/HizmetBirimleri/KamuHizStand/AnkarallNufusHST.pdf>

Diğer Kaynaklar

Boylu Emrah, Yabancılar Türkçe Öğretiminde Ölçme Değerlendirme Uygulamaları ve Standart Oluşturma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü- Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı- Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2019.

Farahat Anuscheh, Hailbronner Kay, RSCAS/GLOBALCIT-CR 2020/5 German Report, 2020.